

วารสารพุทธอาเซียนศึกษา

Buddhist ASEAN Studies Journal (BASJ)

ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2562

Vol. 4 No. 1 January - June 2019

ISSN: 2539 - 6269

ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วารสารพุทธอาเซียนศึกษา Buddhist ASEAN Studies Journal (BASJ)

ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2562

ISSN: 2539-6269

วัตถุประสงค์

เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการและผลงานวิจัยที่เกี่ยวกับอาเซียนศึกษา ในมิติของ ศาสนา การศึกษา สังคม เศรษฐกิจ การเมืองและศิลปวัฒนธรรม ของคณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัยและบุคคลทั่วไปในประเทศกลุ่มสมาชิกอาเซียน และประเทศที่เกี่ยวข้อง กับอาเซียน

หมายเหตุ

1. วารสารพุทธอาเซียนศึกษา (Buddhist ASEAN Studies Journal: BASJ) รับ บทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ บทความทุกบทความทางกองบรรณาธิการจะทำการตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องตามรูปแบบ แล้วจึงส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer review) จากทั้งภายนอกและภายในมหาวิทยาลัยพิจารณา ทั้งนี้ บทความที่ส่งถึงกอง บรรณาธิการ ขอสงวนสิทธิ์ไม่สงวน

2. ทศนะหรือข้อคิดเห็น ภาพประกอบหรือตารางใดๆของบทความที่ปรากฏใน วารสารฉบับนี้เป็นของผู้เขียนแต่ละท่านเป็นความรับผิดชอบส่วนตัวของผู้เขียน ไม่ใช่ความ รับผิดชอบของกองบรรณาธิการและศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย

3. บทความจะต้องไม่คัดลอกผลงานของผู้อื่น ไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ใดมาก่อน และไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารฉบับอื่น หากตรวจสอบพบว่ามี การตีพิมพ์ ซ้ำซ้อนหรือพบว่าคัดลอกผลงานผู้อื่น ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว

สำนักงาน

ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

โทรศัพท์ 035-248505

อีเมลล์

mcuasean@gmail.com

คณะกรรมการที่ปรึกษา

พระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร.

พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร.

พระราชวรเมธี, รศ.ดร.

พระสุวรรณหเมธาภรณ์, ดร.

พระโสภณวชิราภรณ์

พระราชวรมณี, ดร.

พระเมธีธรรมอาจารย์, รศ.ดร.

รศ.ดร. สุรพล สุขะพรหม

พระศรีวัชเมธี

อธิการบดี

รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ

รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร

รองอธิการบดีฝ่ายวางแผนและพัฒนา

รองอธิการบดีฝ่ายต่างประเทศ

รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต

รองอธิการบดีฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแพร่

รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป

ผู้อำนวยการศูนย์อาเซียนศึกษา

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

กองบรรณาธิการ

พระปลัดสมชาย ปโยโค, ดร.

พระปลัดอภิเชษฐ์ สุภทรวาทी

พระมหาเกรียงศักดิ์ อินทปญโญ, ดร.

พระมหานพรัตน์ อภิชาโว

รศ.ดร.วาสนา แก้วหล้า

ผศ.ดร.อัจฉรา ประเสริฐสิน

ผศ.ดร.จตุภูมิ เขตจตุรัส

ดร.กาญจนา ตระกูลวรกุล

อาจารย์อาทร พร้อมพัฒนภาค

ดร.ลำพอง กลมกุล

นางสาวมุกกรวี นิมพะเนา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มหาวิทยาลัยกรุงเทพ

พิสูจน์อักษร/ศิลปกรรม พระปลัดอภิเชษฐ์ สุภทรวาทी นางสาวมุกกรวี นิมพะเนา

จำนวนที่พิมพ์ 20 เล่ม พิมพ์ที่ โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เผยแพร่ออนไลน์ <http://www.ojs.mcu.ac.th/index.php/BAS>

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสารพุทธอาชีวศึกษา (Peer Review)

ผู้ทรงคุณวุฒิภายในมหาวิทยาลัย

พระปลัดระพิน พุทธิสารโธ, ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระครูพิพิธปริยัติกิจ, ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระมหาอานนท อานนโท, ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระมหาสมพงษ์ คุณากโร, ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา, ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตขอนแก่น

พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล, ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตอุบลราชธานี

อาจารย์ศิววัฒน์ ชัยวงศ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกมหาวิทยาลัย

ศ.ดร.พศิน แดงจวง

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

รศ.ดร.วาสนา แก้วหล้า

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ผศ.ดร.จตุภูมิ เขตจตุรัส

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ผศ.ดร.อัจฉรา ประเสริฐสิน

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ผศ.ดร.ชนสิทธิ์ สิทธิสุนทร

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ผศ.ดร.คันธทรัพย์ ชมพูพาทย์

มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

ดร. วีระชาติ นิ่มอนงค์

มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ

ดร.กาญจนา ตระกูลวรกุล

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ดร. ไพเราะ มากเจริญ

วิทยาลัยศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล

จริยธรรมการตีพิมพ์บทความลงในวารสาร

จากการที่วารสารเป็นสื่อกลางในการติดต่อสื่อสารผลงานวิจัย ตลอดจนข้อค้นพบใหม่ๆ ระหว่างนักวิจัยและสังคมภายนอก ดังนั้น เพื่อให้การสื่อสารทางวิชาการเป็นไปอย่างมีคุณภาพ ถูกต้อง โปร่งใสสอดคล้องกับมาตรฐานการตีพิมพ์นานาชาติและจริยธรรมในการตีพิมพ์บทความตามข้อกำหนดของ Committee on Publication Ethics (COPE) วารสารพุทธอาเซียนศึกษา (Buddhist ASEAN Studies Journal: BASJ) ของศูนย์อาเซียนศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จึงได้กำหนดจริยธรรมของการตีพิมพ์เผยแพร่ผลงาน ดังนี้

บทบาทและหน้าที่ของผู้นิพนธ์ (Duties of Authors)

1. ผู้นิพนธ์ต้องรับรองว่าผลงานที่ส่งมานั้นเป็นผลงานใหม่ที่ไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ไหนมาก่อนและไม่มีการส่งบทความเพื่อการตีพิมพ์ไปที่วารสารฉบับอื่นๆ ในเวลาเดียวกันกับที่ส่งวารสารฉบับนี้
2. ผู้นิพนธ์ต้องอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูลทุกครั้ง เมื่อผู้นิพนธ์นำผลงานเหล่านั้นมาใช้ในผลงานของตน ไม่มีการทำผิดจริยธรรมการวิจัย ในทุกประเด็น เช่น การคัดลอกข้อมูลโดยไม่อ้างอิง หรืออ้างอิงไม่ถูกต้อง (Plagiarism) รวมทั้งจัดทำรายการอ้างอิงท้ายบทความให้มีความสอดคล้องถูกต้องตรงกันกับในเนื้อหา
3. ผู้นิพนธ์ต้องรับรองว่าผลงานมีความถูกต้อง รายงานข้อมูลและผลที่เกิดขึ้นจริง ไม่บิดเบือนข้อมูล หรือให้ข้อมูลที่เป็นเท็จ และรับผิดชอบต่อความคิดเห็นหรือข้อสรุปในบทความที่นำมาตีพิมพ์ โดยเนื้อหาและข้อมูลในบทความ ต้องไม่มีการแสดงความส่อเสียดให้ร้ายหรือทำให้บุคคล กลุ่มบุคคลหน่วยงานใดๆ ได้รับความเสียหายเดือดร้อน
4. ผู้นิพนธ์ต้องเขียนบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบที่กำหนดไว้ใน “คำแนะนำสำหรับผู้เขียนบทความ” โดยได้ตรวจสอบคำผิด การเว้นวรรค การขึ้นย่อหน้า หัวข้อ รวมถึงการใช้ภาษาต่างๆ ได้อย่างถูกต้องทั้งหมดและมีรูปแบบการตีพิมพ์ทั้งบทความเป็นไปตามข้อกำหนดของวารสารนี้ สำหรับการใช้อังกฤษและภาษาไทยในบทความ ได้มีการตรวจสอบความถูกต้องทางหลักไวยากรณ์อย่างดีแล้ว

5. ผู้นิพนธ์และผู้นิพนธ์ร่วมที่มีชื่อปรากฏในบทความ จะต้องเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการดำเนินการเขียนบทความจริงและรับรู้ถึงการจัดส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารฉบับนี้ มิได้จ้างวานให้ผู้อื่นผู้ใดที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องในผลงานเป็นผู้เขียนให้
6. ผู้นิพนธ์ต้องระบุแหล่งทุนที่สนับสนุนในการทำวิจัยนี้ หรือต้องระบุผลประโยชน์ทับซ้อนที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจน (ถ้ามี) สำหรับการกล่าวขอบคุณผู้มีส่วนช่วยเหลือในกิตติกรรมประกาศนั้น สามารถทำได้ โดยผู้เขียนบทความควรขออนุญาตจากผู้ที่ผู้เขียนประสงค์จะขอบคุณให้รับทราบก่อน

บทบาทและหน้าที่ของบรรณาธิการวารสาร (Duties of Editors)

1. บรรณาธิการวารสารมีหน้าที่พิจารณาคุณภาพของบทความ เพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารที่ตนรับผิดชอบ โดยให้มีระเบียบวิธีวิจัยที่ถูกต้อง ผลงานน่าเชื่อถือ มีความใหม่ชัดเจน สอดคล้องของเนื้อหากับนโยบายของวารสารเป็นสำคัญ และต้องรักษามาตรฐานรวมถึงพัฒนาวารสารให้มีคุณภาพมีความทันสมัยอยู่เสมอ
2. บรรณาธิการต้องมีการตรวจสอบบทความในด้านการคัดลอกผลงานผู้อื่น (Plagiarism) อย่างจริงจัง เพื่อให้แน่ใจว่าบทความที่ลงตีพิมพ์ในวารสารไม่มีการคัดลอกผลงานของผู้อื่น หากตรวจพบ การคัดลอกผลงานของผู้อื่น ในกระบวนการประเมินบทความ บรรณาธิการต้องหยุดกระบวนการประเมินและติดต่อผู้นิพนธ์หลักทันที เพื่อขอคำชี้แจง เพื่อประกอบการ “ตอบรับ” หรือ “ปฏิเสธ” การตีพิมพ์บทความ
3. หากบรรณาธิการตรวจพบว่า บทความมีการลอกเลียนบทความอื่นโดยมิชอบ หรือมีการปลอมแปลงข้อมูล ซึ่งสมควรถูกถอดถอนแต่ผู้เขียนปฏิเสธที่จะถอนบทความ บรรณาธิการสามารถดำเนินการถอนบทความได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้เขียน ซึ่งถือเป็นสิทธิและความรับผิดชอบต่อบทความของบรรณาธิการ
4. บรรณาธิการต้องไม่ปฏิเสธการตีพิมพ์บทความ เหตุจากความสงสัยหรือความไม่แน่ใจ และต้องให้โอกาสแก่ผู้นิพนธ์ หากหลักฐานมาพิสูจน์ข้อสงสัยนั้นๆ เสียก่อน โดยต้องปฏิบัติต่อผู้นิพนธ์ด้วยความเป็นธรรม ปราศจากอคติหรือความลำเอียง ไม่ทำให้ผู้นิพนธ์ต้องได้รับความอับอายจากการปฏิเสธสัมพันธ์กับผู้นิพนธ์ทั้งทางวาจาหรือทางลายลักษณ์อักษร

5. บรรณาธิการต้องไม่เปิดเผยข้อมูลของผู้นิพนธ์ และผู้ประเมินบทความแก่บุคคลอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องในช่วงระยะเวลาของการประเมินบทความ
6. บรรณาธิการต้องไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้นิพนธ์ ผู้ประเมิน และทีมบริหาร

บทบาทและหน้าที่ของผู้ประเมินบทความ (Duties of Reviewers)

1. ผู้ประเมินบทความควรประเมินบทความในสาขาวิชาที่ตนมีความเชี่ยวชาญ โดยพิจารณาความสำคัญของเนื้อหาในบทความที่จะมีต่อสาขาวิชานั้นๆ คุณภาพของการวิเคราะห์และความเข้มข้นของผลงาน ไม่ควรใช้ความคิดเห็นส่วนตัวที่ไม่มีข้อมูลรองรับมาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินบทความ
2. ผู้ประเมินบทความต้องมีวินัยและตรงต่อเวลาในระยะเวลาของการประเมินบทความ โดยต้องให้ข้อเสนอแนะหรือคำแนะนำตามหลักวิชาการเท่านั้นและห้ามใช้ภาษาหรือถ้อยคำที่ทำให้ผู้นิพนธ์อ่านแล้วรู้สึกอับอาย
3. ผู้ประเมินบทความต้องรักษาความลับและไม่เปิดเผยข้อมูลบางส่วนหรือทุกส่วนของบทความที่ส่งมาเพื่อพิจารณาแก่บุคคลอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องในช่วงระยะเวลาของการประเมินบทความและจนกว่าบทความนั้นจะได้รับการตีพิมพ์ลงในวารสาร (Confidentiality)
4. ผู้ประเมินบทความต้องระบุผลงานวิจัยที่สำคัญๆ และสอดคล้องกับบทความที่กำลังประเมินแต่ผู้นิพนธ์ไม่ได้อ้างถึงเข้าไปในการประเมินบทความด้วย เพื่อให้บทความเกิดคุณค่าในเชิงวิชาการเพิ่มขึ้นนอกจากนี้ หากมีส่วนใดของบทความที่มีความเหมือน หรือซ้ำซ้อนกับผลงานชิ้นอื่นๆ ผู้ประเมินบทความต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบด้วย
5. ผู้ประเมินบทความต้องไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้นิพนธ์บรรณาธิการ และทีมบริหาร

บทบรรณาธิการ

ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จัดทำวารสารพุทธอาเซียนศึกษา (Buddhist ASEAN Studies Journal: BASJ) เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอาเซียนศึกษา ในมิติของศาสนา การศึกษา สังคม เศรษฐกิจ การเมืองและศิลปวัฒนธรรม ของคณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัยและบุคคลทั่วไป ในประเทศกลุ่มสมาชิกอาเซียน และประเทศที่เกี่ยวข้องกับอาเซียน โดยทำการเผยแพร่ปีละ 2 ฉบับ (ราย 6 เดือน) ได้แก่ ฉบับที่ 1 ระหว่างเดือนมกราคม – เดือนมิถุนายน และฉบับที่ 2 ระหว่างเดือนกรกฎาคม – เดือนธันวาคม

วารสารพุทธอาเซียนศึกษา (Buddhist ASEAN Studies Journal: BASJ) มุ่งเน้นและส่งเสริมให้คณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย นิสิตนักศึกษาและบุคคลทั่วไปได้เผยแพร่ผลงานวิชาการ งานวิจัยและองค์ความรู้ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศชาติ กองบรรณาธิการวารสารพุทธอาเซียนศึกษา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการจุดประกายความคิดและเปิดโลกทัศน์ทางวิชาการให้แก่ผู้สนใจทั่วไป หากผู้อ่านมีข้อเสนอแนะหรือติชมประการใด กองบรรณาธิการขอน้อมรับไว้ด้วยความขอบคุณยิ่ง

ดร.ลำพอง กลมกุล

บรรณาธิการ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
หลักพุทธธรรมกับการแก้ปัญหาความซับซ้อน.....	1
พระมหาสันติชัย อภิสนติ (โพนศรีสม)	
มุสลิมเชื้อห์จากอิหร่านกับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์	
มุสลิมในประเทศไทย.....	16
วรพจน์ วิเศษศิริ	
ลำพอง กลมกุล	
พระพุทธศาสนาเถรวาทในกัมพูชา : สมัยหลังพระนร 34	
มัลลิกา ภูมะธน	
ดิเรก ต้วงลอย	
พระปลัดระพิน พุทธิสาโร	
แนวทางการสอนภาษาอังกฤษสำหรับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 2	
สู่ความเป็นภาษาอาเซียนของห้องสมุดโรงเรียนวัดแสงสรรค์	
จังหวัดปทุมธานี.....	55
ปิยะดา แพรดำ	
อาณาบริเวณศึกษาอาเซียน : การประชุมวิสาขบูชาโลก 2019	
เมืองฮานาม เวียดนาม.....	69
พระครูพิศิษฐ์ประชนาถ	

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทวิจารณ์หนังสือ	
Monsters, Dragons and Fairies Myths and Legends from Borneo and Brunei.....	90
มุกรวี ฉิมพะเนาวิ	
ภาคผนวก.....	95

หลักพุทธธรรมกับการแก้ปัญหาความซับซ้อน

Buddhist Principles and Problem Solving of Complexity

พระมหาสันติชัย อภิสันติ (โพนศรีสม)*

Phramaha Santichai Abhisanti (Phonsrisom)

บทคัดย่อ

หลักพุทธธรรมเป็นหลักธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ได้ชื่อว่าเป็นครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย โดยผ่านการประพฤติปฏิบัติจนได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ทรงรู้อะไร ก็ทรงตรัสรู้ความจริงอันประเสริฐของชีวิตของธรรมชาติ หรือหลักธรรมที่เราเรียกว่า อริยสัจ ๔ หลังจากตรัสรู้เป็นพระพุทธรเจ้าแล้ว พระองค์ทรงใช้เวลาตลอด 45 พรรษา ในการสั่งสอนการจัดการทั้งหลักธรรม และการปฏิบัติ การแก้ไขปัญหาความซับซ้อนของชีวิต โดยมีกระบวนการแก้ปัญหาความซับซ้อนให้เริ่มจาก ทุกข์ คือ ให้ความรู้ว่าเป็นอย่างไร มีความร้ายแรงขนาดไหน สมุทัย คือ ต้นเหตุของปัญหาเกิดขึ้นจากอะไร นิโรธ คือ หาวิธีการแก้ปัญหาความซับซ้อน และสุดท้าย มรรค นำวิธีการแก้ปัญหาที่ได้คัดเลือกแล้วไปปฏิบัติ แต่ทว่าก่อนการลงมือแก้ปัญหานั้น จะต้องรู้สิ่งที่ควรกระทำก่อน ชื่อว่า บุพนิมิตแห่งมรรค มี 7 ประการด้วยกัน ได้แก่ 1) กัลยาณมิตตตา 2) สีสัมปทา 3) ฉันทสัมปทา 4) อตตสัมปทา 5) ทิฏฐิสัมปทา 6) อัปมาทสัมปทา 7) โยนิโสมนสิการสัมปทา

คำสำคัญ: หลักพุทธธรรม, การแก้ปัญหา, ความซับซ้อน

* คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย E-mail: aphisanti1991@gmail.com

Abstract

The principle of Buddhism is the teaching of the Lord Buddha who is known as the teacher of Devatā and all human beings through behavior and practice until he had enlightened as the Lord Buddha. What does he know? He enlightened the sublime truths of nature's life or the principle that we called the Four Noble Truths (Ariyasacca IV). After enlightenment as the Buddha, his highness spent 45 years. In teaching management of both principles and practice, problem solving of complexity of life with a process to solve the complex problem, starting from suffering (Dukkha), that is, knowing what the problem and how serious is it? Samudaya refers to “ what is the cause of the problem?” Nirodha is to find a solution to the complexity, and finally, Magga takes the selected solution into practice. However, before taking action to solve that problem, they must know what should be done first. There are 7 things (Pubbanimitta of Magga VII) that should be done, namely: 1) Kalayanamitta, 2) Silasumpada, 3) Chantasumpada, 4) Attasampada, 5) Titisampada, 6) Appamata Sumpada, and 7) Yonisomanasikarnsumpada.

Keywords: Buddhist Principles, Problem Solving, Complexity

บทนำ

หลักพุทธธรรม คือ หลักธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่พระองค์ทรงประทับนั่งเหนือพระแท่นวัชรอาสนพุทธบัลลังก์ ใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ได้ตรัสรู้หลักธรรมอันคือความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ หรือเรียกกันว่า อริยสัจ 4 ที่จะทำให้นุชนูชนิชนทั้งปวงนำไปศึกษาประพฤติปฏิบัติได้หลุดพ้นจากกองแห่งทุกข์ทั้งหลาย ตามหลักการที่แท้จริงของพระพุทธศาสนาแล้ว พระพุทธศาสนาย่อมประกอบด้วยหลักธรรมวินัยเป็นหลักสำคัญ กล่าวคือ หลักธรรม เป็นหลักคำสอนที่แสดงความจริง ความดีงาม เป็นเรื่องเนื้อหา หลักการ สิ่งที่ค้นพบ เน้นที่ชีวิตด้านใน ที่จิตใจและที่ตัวบุคคลหรือปัจเจก

บุคคล และหลักวินัย คือ ระเบียบและการจัดระเบียบ เป็นเรื่องของรูปแบบ วิธีปฏิบัติตามหลักการ ข้อบัญญัติ การวางกฎและจัดระบบสังคมหรือชุมชนให้เป็นไปตามความมุ่งหมายของหลักธรรม เน้นที่การแสดงออกหรือชีวิตด้านนอก ความเป็นอยู่ประจำวัน สภาพแวดล้อมสังคม ความสัมพันธ์และความรับผิดชอบต่อประโยชน์สุขร่วมกัน หลักธรรมวินัยดังกล่าวนี้ จึงเป็นหลักที่แสดงให้เห็นว่า พระพุทธศาสนานอกจากจะให้ความสำคัญในเรื่องของจิตใจของแต่ละบุคคล อันเป็นองค์ประกอบที่คงที่และเป็นแก่นของแต่ละบุคคลแล้ว ยังให้ความสำคัญกับการจัดระเบียบหรือสภาพที่เอื้อต่อการที่จะพัฒนาจิตใจให้สูงขึ้น ในส่วนของบุคคลซึ่งเป็นเขตแดนที่พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญเป็นพิเศษนั้น ก็เพราะว่า ธรรมชาติของมนุษย์นั้น เป็นธรรมชาติที่คงตัว ที่ต้องได้รับการฝึกฝนและพัฒนาการจัดการ การฝึกหัดและพัฒนาบุคคลจึงควรเป็นส่วนที่สามารถฝึกฝนและพัฒนาได้ ไม่ขึ้นกับกาลเทศะ

พุทธธรรม คือ อะไร

ก่อนอื่นก็จะขอให้ความหมายของคำว่า “พุทธธรรม” หรือ “พระธรรม” คือ ธรรมะของพระพุทธเจ้านั้น มีมากมายถึง 84,000 พระธรรมขันธ์ เกี่ยวกับความจริงตามธรรมชาติของมนุษย์ที่มีทั้งความทุกข์ และ วิธีการดับทุกข์ คำว่า “หลักพุทธธรรม” ในที่นี้หมายถึง หลักธรรม คำสอน ที่เชื่อกันว่า เป็นผลแห่งการค้นคว้า เป็นภูมิรู้ ภูมิปัญญา ของพระพุทธองค์ ที่ถูกถ่ายทอดสืบต่อมาเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 2550 ปี แล้ว และได้ชื่อว่า เป็นภูมิปัญญาโลก เป็นภูมิปัญญาของมนุษยชาติ เป็นมรดกโลก ที่หาค่ามิได้ (สุภาคย์ อินทองคง, 2550)

พระธรรม หมายถึงธรรมะซึ่งพระพุทธเจ้าทรงค้นพบและนำออกเผยแผ่ หรือคำสอนของพระพุทธเจ้า เกี่ยวกับความจริงตามธรรมชาติของทุกข์และวิธีการดับทุกข์ ธรรมะของพระพุทธเจ้านั้นแต่เริ่มสืบทอดกันด้วยวิธีท่องจำแบบปากต่อปาก เรียกว่า “มุขปาฐะ” สมัยต่อมาจึงได้มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร คัมภีร์ที่บันทึกพระธรรมของพระพุทธเจ้านั้น เรียกว่า พระไตรปิฎก และยังมีคัมภีร์อื่น ๆ ที่แต่งภายหลังเพื่อขยายความอีก ได้แก่ อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ตามลำดับ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2552)

ลักษณะทั่วไปของพุทธธรรม สรุปได้ 2 อย่าง คือ

1. แสดงหลักความจริงสายกลาง ที่เรียกว่า “มัชฌิมนธรรม” หรือเรียกเต็มว่า “มัชฌิมนธรรมเทศนา” ว่าด้วยความจริงตามแนวของเหตุผลบริสุทธิ์ตามกระบวนการของธรรมชาติ นำมาแสดงเพื่อประโยชน์ในทางปฏิบัติในชีวิตจริงเท่านั้น ไม่ส่งเสริมความพยายามที่จะเข้าถึงสัจธรรมด้วยวิธีถกเถียงสร้างทฤษฎีต่าง ๆ ขึ้นแล้วยึดมั่นปกป้องทฤษฎีนั้น ๆ ด้วยการแก่งความจริงทางปรัชญา

2. แสดงข้อปฏิบัติสายกลาง ที่เรียกว่า “มัชฌิมาปฏิปทา” อันเป็นหลักการครองชีวิตของผู้ฝึกอบรมตน ผู้รู้เท่าทันชีวิต ไม่หลงมกมาย มุ่งผลสำเร็จคือ ความสุข สะอาด สว่าง สงบ เป็นอิสระ ที่สามารถมองเห็นได้ในชีวิตนี้ ในทางปฏิบัติ ความเป็นสายกลางนี้เป็นไปโดยสัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่น ๆ เช่น สภาพชีวิตของบรรพชิต หรือคฤหัสถ์ เป็นต้น พระพุทธเป็นศาสนาแห่งการกระทำ (กรรมวาท และกิริยาวาท) เป็นศาสนาแห่งความเพียรพยายาม (วิริยาวัต) ไม่ใช่ศาสนาแห่งการอ้อนวอนปรารภณา หรือศาสนาแห่งความหวังหวังกังวล

การสั่งสอนธรรมของพระพุทธเจ้าทรงมุ่งผลในทางปฏิบัติ ให้ทุกคนจัดการกับชีวิตที่เป็นอยู่จริง ๆ ในโลกนี้ และเริ่มแต่บัดนี้ ความรู้ในหลักที่เรียกว่า มัชฌิมนธรรมเทศนาก็ดี การประพฤติตามมรรคาที่เรียกว่ามัชฌิมาปฏิปทาที่ดี เป็นสิ่งที่ทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในสภาพและระดับชีวิตอย่างไร สามารถเข้าใจและนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ตามสมควรแก่สภาพและระดับชีวิตนั้น ๆ ถ้าความหวังโยในเรื่องชีวิตหลังจากโลกนี้มีอยู่ ก็จงทำชีวิตดีงามอย่างที่ต้องการนั้นให้เกิดมีเป็นจริงเป็นจังขึ้นมาด้วยการประพฤติปฏิบัติแต่บัดนี้ จงมั่นใจตนเองว่า จะต้องไปดีโดยไม่ต้องกังวลหรือหวาดหวั่นต่อโลกหน้านั้นเลย

ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันโดยธรรมชาติ ที่จะเข้าถึงผลสำเร็จเหล่านี้ แม้ว่าความสามารถจะต่างกัน ทุกคนจึงควรได้รับโอกาสเท่าเทียมกันที่จะสร้างผลสำเร็จนั้นตามความสามารถของตน และความสามารถนั้น ก็เป็นสิ่งดัดแปลงเพิ่มพูนได้ จึงควรให้ทุกคนมีโอกาสที่จะพัฒนาความสามารถของตนอย่างดีที่สุด และแม้ว่าผลสำเร็จที่แท้จริงทุกคนจะต้องทำด้วยตนเอง โดยตระหนักในความรับผิดชอบของตนอย่างเต็มที่ แต่ทุกคนก็เป็นอุปกรณ์ในการช่วยตนเองของคนอื่นได้ ดังนั้น หลักอภัยมาทธรรม และหลักความมีกัลยาณมิตร จึงเป็นหลักธรรมที่เด่น และเป็นข้อที่เน้นหนักทั้งสองอย่าง ในฐานะความ

รับผิดชอบต่อตนเองฝ่ายหนึ่ง กับปัจจัยภายนอกที่จะช่วยเสริมอีกฝ่ายหนึ่ง (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต), 2559)

ในที่นี้จะขอกล่าวถึง หลักพุทธธรรมคืออริยสัจ 4 ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นหลักพุทธธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนมาตลอด 45 พรรษา ตั้งแต่ครั้งสมัยตรัสรู้จนถึงปรินิพพาน

ทำไมต้องเลือกหลัก อริยสัจ 4

ในที่นี้จะขอกล่าวถึง หลักพุทธธรรมคืออริยสัจ 4 ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นหลักพุทธธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนมาตลอดตั้งแต่ครั้งสมัยตรัสรู้จนถึงปรินิพพาน

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หมายถึง ความแค้น ความคับแค้น ภาวะที่คับแค้น ภาวะที่คับแค้น ของผู้ที่ประกอบด้วยความเสื่อมอย่างใดอย่างหนึ่งกระทบ (โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 35, 173)

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณสังวร หมายถึง คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า 4 บท คือ 1) ทุกข์ 2) ทุกขสมุทัย 3) ทุกขนิโรธ ความดับทุกข์ และ 4) ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ หรือมรรคทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ได้ เรียกกันว่าอริยสัจ (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, 2558)

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต) หมายถึง อริยสัจ 4 มีหน้าที่ประจำแต่ละข้อ ถ้าปฏิบัติต่ออริยสัจ 4 แต่ละข้อผิด ก็ถือว่าเราได้เดินทางผิดแล้ว อริยสัจข้อที่หนึ่ง ทุกข์ คือตัวปัญหา เรามีหน้าที่ต่อมันอย่างไร หน้าที่ต่อปัญหาหรือความทุกข์ ก็คือหน้าที่ที่เรียกว่าทำความรู้จัก ท่านเรียกว่า กำหนดรู้ รู้จักว่ามันคืออะไร อยู่ตรงไหน มีขอบเขตเพียงใด เราจะแก้ปัญหามา เราจะแก้ความทุกข์ เราต้องรู้ว่าทุกข์คืออะไร ปัญหาของเราคืออะไร ขอบเขตของมันอยู่ที่ไหน อะไรเป็นที่ตั้งของปัญหา ถ้าจับไม่ถูกแล้วก็เดินหน้าไปไม่ได้ จับตัวปัญหาให้ได้เสียก่อน แล้วก็เรียนรู้สิ่งที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับปัญหานั้นทั้งหมด เราไม่มีหน้าที่ที่จะไปสร้างปัญหา เราไม่มีหน้าที่ไปเอาปัญหามาว่าน่าเวลาย มาเก็บมากังวลใจมาทำให้เกิดความทุกข์ ไม่ใช่อย่างนั้น เราไม่มีหน้าที่ทุกข์ แต่เรามีหน้าที่รู้จักทุกข์ นี่เป็นประการที่หนึ่งคือรู้จักตัวปัญหา ตามที่เป็นจริง อริยสัจข้อที่สอง สมุทัย คือ เหตุของทุกข์เรามีหน้าที่อย่างไรหน้าที่ที่จะต้องทำต่อสมุทัย ก็คือสืบสาวค้นหามันให้พบ ให้อริยสัจที่สาม

เกิดขึ้นเป็นอย่างไร แล้วละมันให้ได้ แก้ไขกระบวนการให้สำเร็จ คือกำจัดสาเหตุของปัญหา หรือสาเหตุของความทุกข์ ไม่ใช่กำจัดปัญหา ปัญหานั้นเรากำจัดไม่ได้ เราแก้ปัญหาด้วยการกำจัดเหตุของมัน อริยสัจข้อที่สาม นิโรธ คือความดับทุกข์ การแก้ปัญหาสำเร็จหรือภาวะปราศจากปัญหาเป็นความมุ่งหมาย การแก้ปัญหาสำเร็จคืออะไร จุดหมายที่ต้องการคืออะไร เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ หรือไม่ กระบวนการแก้เป็นอย่างไร เมื่อรู้ว่ามันคืออะไรและเป็นไปได้แล้ว เราก็มียุทธวิธีที่ต่อมันคือ บรรลุถึง หรือ เข้าถึง แต่การที่จะเข้าถึงมัน คือจะเข้าถึงจุดหมายที่ดี จะกำจัดสาเหตุของปัญหาก็คือแก้ปัญหาได้ก็ดี จะต้องไปสู่ข้อสุดท้าย คือ มรรค อริยสัจข้อที่สี่ มรรค มรรคเป็นทางเดินก็คือข้อปฏิบัติซึ่งเรามีหน้าที่คือ ลงมือทำ เป็นข้อสุดท้าย ต้องลงมือทำตั้งแต่บุพนิมิตของมรรคเป็นต้นไปที่เดียวธรรมทั้งหมด จัดเข้าในอริยสัจ 4 ได้ทั้งสิ้น

พระพรหมบัณฑิต ได้นำเสนอวิธีการทางวิทยาศาสตร์ที่มีขั้นตอนสำคัญในการแสวงหาความจริง 4 ประการดังนี้ 1) การกำหนดขอบเขตของปัญหา 2) การตั้งสมมติฐาน 3) การคาดคะเน 4) การพิสูจน์ทดลอง (พระพรหมบัณฑิต, 2555)

ความซับซ้อนคืออะไร

ความซับซ้อน หมายถึง ความซับซ้อนตามที่พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 หมายถึง ปะปนทับถมรวมกันอยู่หลายอย่างหลายเรื่อง, ยุ่งยากสับสนสะสางยาก (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546)

จากการทบทวนวรรณกรรมว่าด้วยศาสตร์แห่งความซับซ้อน (Complexity Science) พบว่า งานทางวิชาการเป็นจำนวนมากต่างระบุว่ายากที่จะหาคำนิยาม ร่วมกันได้ว่า ความซับซ้อน (Complexity) คืออะไร มีนักวิชาการบางคนศึกษา และให้นิยามความหมายของความซับซ้อนไว้ถึง 32 ความหมาย เนื่องจากความซับซ้อน มีธรรมชาติหลายแง่มุม อีกทั้งมีการศึกษาเรื่องความซับซ้อนในหลายสาขาวิชา ที่แตกต่างกันอย่างมาก เช่น การศึกษาความซับซ้อนในวิชาฟิสิกส์ การแพทย์ - สาธารณสุข วิศวกรรมศาสตร์ คณิตศาสตร์ ชีววิทยา ภูมิศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ ภาษาศาสตร์ การบริหารจัดการ การพัฒนาสังคม การวิจัยและการ ประเมินผล ฯลฯ ด้วยเหตุนี้การหาคำนิยามกลางที่เห็นพ้องกันหมดจึงเป็น เรื่องยาก (Seth Lloyd, 2006)

อย่างไรก็ตาม หากจะให้นิยามในทางกลาง ๆ พจนานุกรม Oxford Online Dictionary นิยามคำศัพท์ความซับซ้อน (Complexity) ไว้ว่า 1) การประกอบไปด้วยส่วนที่แตกต่างและเชื่อมโยงกันมากมาย 2) ไม่ง่ายที่จะเข้าใจ, ยุ่งยากหรือเข้าใจได้ยากยิ่ง

Dekker และคณะให้ความหมายความซับซ้อน หมายถึง ลักษณะเด่นของระบบๆ หนึ่งซึ่งเกิดขึ้นจากผลของปฏิริยาต่อกันของส่วนประกอบย่อยแต่ละส่วนในระบบนั้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมของระบบดังกล่าวไม่สามารถลดทอนลงเป็นส่วนประกอบย่อย ๆ แต่ละส่วนแล้วนำมารวมกันได้ (Dekker, S., Cilliers, P., & Hofmeyr, J.-H., 2011)

Kauffman, Broche, G., & Marinescu ความซับซ้อน หมายถึง รูปธรรมที่ไม่สามารถอธิบายได้ง่าย ทำความเข้าใจกับสิ่งที่เกิดขึ้น ความซับซ้อนทั้งหมดในแง่ที่ไม่ใช่ทางสถิติอย่างสมบูรณ์มักจะแสดงคุณสมบัติในรูปแบบ "การผุดบังเกิด" ที่ถูกต้องตามองค์ประกอบขององค์กร (Kauffman, Broche, G., & Marinescu, P., 2008)

Shahram Mirzaei Daryani ความซับซ้อนคือการเปลี่ยนแปลงแบบไม่เป็นเชิงเส้น (non-linear) (Shahram Mirzaei Daryani, A. A., 2016)

สรุปได้ว่า ความซับซ้อนหมายถึง บางอย่างที่เกิดขึ้นในขณะที่ทำงานอยู่มีผลกระทบต่อความสำเร็จของงาน สร้างปัญหาความยุ่งยากให้แก่งานมากขึ้นกว่าเดิม

ลักษณะของความซับซ้อน

ลักษณะของความซับซ้อน (Complex System) จะมี 3 สถานะ คือ

1. ภาวะสมดุล การทำงานเป็นไปโดยปกติ
2. ไกลจุดสมดุล การทำงานมีปัญหาเกิดขึ้น สามารถทำงานต่อไปได้ แต่จะกระทบต่อระบบหรือองค์กรได้
3. ไกลจุดสมดุล ได้รับการกระทบจากปัญหา มีผลใหญ่หลวงต่อการเปลี่ยนแปลงหรือการล่มสลายของระบบหรือองค์กรได้

เราไม่สามารถแก้ปัญหาลังคมที่มีอยู่มากมายในทุกจุดได้ อีกทั้งเรายังมีกำลังคนกำลังเงินที่จำกัด แต่ถ้าเราจับ Pattern ของปัญหาได้ เราจะรู้ว่าจะจัดตรงจุดไหน จัดเมื่อไหร่ ซึ่งจะแก้ปัญหานั้นได้อย่างมาก ถ้าเราหาพบจุดคานงัด แล้วทุ่มกำลังลงไปแก้ที่จุดสำคัญ แทนการกระจายกำลังแก้ทุกจุด เราจะแก้ปัญหาลังคมนั้น ๆ ได้ การเปลี่ยนแปลงสังคมต้องการปัจเจกชนที่เป็นอิสระ ไม่ใช่การจัดตั้งที่เหมือนกันหมด เพราะความเป็นอิสระ

ทางความคิดและการกระทำ ภายใต้กติกาของการสื่อสารและการอยู่ร่วมกัน จะทำให้เกิดคุณภาพในการเปลี่ยนแปลงสังคม เป็นการผุดบังเกิด (Emergence) อย่างเฉียบพลัน (ชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์, 2553)

การแก้ปัญหาความซับซ้อน ตามลักษณะของความซับซ้อน โดยใช้หลักอริยสัจ 4 เป็นอย่างไร

ภาวะสมดุล มีขั้นตอน ดังนี้

1) ทุกข์ คือ ตัวปัญหา เรามีหน้าที่ต่อมันอย่างไร หน้าที่ต่อปัญหาหรือความทุกข์ ก็คือหน้าที่ที่เรียกว่าทำความเข้าใจ ท่านเรียกว่า กำหนดรู้ รู้จักว่ามันคืออะไร อยู่ตรงไหน มีขอบเขตเพียงใด เราจะแก้ปัญหา เราจะแก้ความทุกข์ เราต้องรู้ว่าทุกข์คืออะไร ปัญหาของเราคืออะไร ขอบเขตของมันอยู่ที่ไหน อะไรเป็นที่ตั้งของปัญหา

2) สมุทัย คือ เหตุของทุกข์เรามีหน้าที่อย่างไรหน้าที่ที่จะต้องทำต่อสมุทัย ก็คือสืบสาวค้นหามันให้พบ ให้รู้ว่ากระบวนการที่มันเกิดขึ้นเป็นอย่างไร แล้วละมันให้ได้ แก้ไขกระบวนการให้สำเร็จ คือกำจัดสาเหตุของปัญหา หรือสาเหตุของความทุกข์ ไม่ใช่กำจัดปัญหา ปัญหานั้นเรากำจัดไม่ได้ เราแก้ปัญหาด้วยการกำจัดเหตุของมัน

3) นิโรธ คือ ทำให้วิธีการแก้ปัญหาเกิดความชัดเจน โดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นแต่ละทางเลือก คัดเลือกวิธีการแก้ปัญหาที่มีประสิทธิผล สร้างความเข้าใจและความรู้โดยการเลือกวิธีการแก้ปัญหาที่เหมาะสม มี 4 ขั้นตอน ดังนี้

4) มรรค คือ เป็นทางเดินก็คือข้อปฏิบัติซึ่งเรามีหน้าที่คือ ลงมือทำ เป็นข้อสุดท้ายต้องลงมือทำตั้งแต่บุพนิมิตของมรรคเป็นต้นไป

ภาวะใกล้สมดุล มีขั้นตอน ดังนี้

1) ทุกข์ คือ ตัวปัญหา เรามีหน้าที่ต่อมันอย่างไร หน้าที่ต่อปัญหาหรือความทุกข์ ก็คือหน้าที่ที่เรียกว่าทำความเข้าใจ ท่านเรียกว่า กำหนดรู้ รู้จักว่ามันคืออะไร อยู่ตรงไหน มีขอบเขตเพียงใด เราจะแก้ปัญหา เราจะแก้ความทุกข์ เราต้องรู้ว่าทุกข์คืออะไร ปัญหาของเราคืออะไร ขอบเขตของมันอยู่ที่ไหน อะไรเป็นที่ตั้งของปัญหา

2) สมุทัย คือ เหตุของทุกข์เรามีหน้าที่อย่างไรหน้าที่ที่จะต้องทำต่อสมุทัย ก็คือสืบสาวค้นหามันให้พบ ให้รู้ว่ากระบวนการที่มันเกิดขึ้นเป็นอย่างไร แล้วละมันให้ได้ แก้ไข

กระบวนการให้สำเร็จ คือกำจัดสาเหตุของปัญหา หรือสาเหตุของความทุกข์ ไม่ใช่กำจัดปัญหา ปัญหานั้นเรากำจัดไม่ได้ เราแก้ปัญหาด้วยการกำจัดเหตุของมัน

3) นิโรธ คือ ทำให้วิธีการแก้ปัญหาเกิดความชัดเจน โดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นแต่ละทางเลือก คัดเลือกวิธีการแก้ปัญหาที่มีประสิทธิผล สร้างความเข้าใจและความรู้โดยการเลือกวิธีการแก้ปัญหาที่เหมาะสม มี 4 ขั้นตอน ดังนี้

4) มรรค คือ เป็นทางเดินก็คือข้อปฏิบัติซึ่งเรามีหน้าที่คือ ลงมือทำ เป็นข้อสุดท้ายต้องลงมือทำตั้งแต่บุพนิมิตของมรรคเป็นต้นไป ให้ทุกคนในองค์กรร่วมมือกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

ภาวะไกลสมตล มีขั้นตอน ดังนี้

1) ทุกข์ คือ ตัวปัญหา เรามีหน้าที่ต่อมันอย่างไร หน้าที่ต่อปัญหาหรือความทุกข์ ก็คือหน้าที่ที่เรียกว่าทำความเข้าใจ ท่านเรียกว่า กำหนดรู้ รู้จักว่ามันคืออะไร อยู่ตรงไหน มีขอบเขตเพียงใด เราจะแก้ปัญหา เราจะแก้ความทุกข์ เราต้องรู้ว่าทุกข์คืออะไร ปัญหาของเราคืออะไร ขอบเขตของมันอยู่ที่ไหน อะไรเป็นที่ตั้งของปัญหา

2) สมุทัย คือ เหตุของทุกข์เรามีหน้าที่อย่างไรหน้าที่ที่จะต้องทำต่อสมุทัย ก็คือสืบสาวค้นหามันให้พบ ให้รู้ว่ากระบวนการที่มันเกิดขึ้นเป็นอย่างไร แล้วละมันให้ได้ แก้ไขกระบวนการให้สำเร็จ คือกำจัดสาเหตุของปัญหา หรือสาเหตุของความทุกข์ ไม่ใช่กำจัดปัญหา ปัญหานั้นเรากำจัดไม่ได้ เราแก้ปัญหาด้วยการกำจัดเหตุของมัน

3) นิโรธ คือ ทำให้วิธีการแก้ปัญหาเกิดความชัดเจน โดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นแต่ละทางเลือก คัดเลือกวิธีการแก้ปัญหาที่มีประสิทธิผล สร้างความเข้าใจและความรู้โดยการเลือกวิธีการแก้ปัญหาที่เหมาะสม มี 4 ขั้นตอน ดังนี้

4) มรรค คือ เป็นทางเดินก็คือข้อปฏิบัติซึ่งเรามีหน้าที่คือ ลงมือทำ เป็นข้อสุดท้ายต้องลงมือทำตั้งแต่บุพนิมิตของมรรคเป็นต้นไป ให้ทุกคนในองค์กรร่วมมือกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วที่สุด 7

ตัวอย่างการประยุกต์ใช้หลักบุพนิมิตเพื่อการแก้ปัญหางานโรงเรียนด้านวิชาการ

ในโรงเรียนยุคสมัยปัจจุบันนี้ มีการแข่งขันด้านวิชาการอย่างกว้างขวาง โดยใช้กระบวนการวัดคะแนนจากวิชาการเป็นหลัก ทำให้หลายโรงเรียนจะเน้นงานวิชาการเป็น

อันดับแรก มีโรงเรียนประสบความสำเร็จ แต่ทว่าก็มีอีกหลายโรงเรียนไม่ได้ผลดังที่หวังไว้ ซึ่งสาเหตุก็มาจากหลายปัจจัยด้วยกัน การจะมีการศึกษาวิชาการที่ดีได้นั้นจะต้องมีตัวนำให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องอย่างยั่งยืน เรียกเป็นศัพท์ว่า บุพนิมิตของงานด้านวิชาการ

บุพนิมิต มาจาก นิमित ที่แปลว่า ลาง เครื่องหมาย หรือเครื่องแสดง ต่อเข้ากับ บุพ ซึ่งแปลว่า ก่อน บุพนิมิต จึงแปลว่า เครื่องหมายที่แสดงล่วงหน้า หมายถึง เครื่องหมายที่จะทำให้งานวิชาการนั้นดีขึ้นก้าวหน้าขึ้นประสบความสำเร็จขึ้น เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า รุ่งอรุณของการศึกษา เพราะมันเป็นบุพนิมิตของวิชาการที่ดี มันก็เลยมาเป็นรุ่งอรุณของการศึกษาด้วย ถ้ารุ่งอรุณของการศึกษามาแล้ว การศึกษาก็ต้องตามมาเอง โดยไม่ต้องไปเพียรพยายาม ท่านบอกอย่างนั้นคือ พระพุทธเจ้าตรัสว่า เหมือนกับเมื่อดวงอาทิตย์จะขึ้นสู่ท้องฟ้า ย่อมมีแสงอรุณขึ้นมาก่อนฉันทใด งานวิชาการที่ดั่งงามที่ประสบความสำเร็จจะเกิดขึ้น ก็มีองค์ประกอบคือธรรมเหล่านี้เกิดขึ้นก่อนฉันทนั้น เพราะฉะนั้นเราจึงเรียกองค์ประกอบเหล่านี้ว่า รุ่งอรุณของการศึกษา (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2562)

รุ่งอรุณของการศึกษา ก็เป็นรุ่งอรุณของการพัฒนาชีวิตด้วย โดยเฉพาะบุพนิมิตเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะนำเข้าสู่วิถีของการพัฒนางานด้านวิชาการของโรงเรียน หลักธรรมชุดนี้มี 7 ประการด้วยกัน โดยทั่วไปเรามักจะพูดถึงแต่มรรคกับไตรสิกขา แต่ไม่พูดถึงบุพนิมิต และรุ่งอรุณ แสดงว่าเรามองธรรมของพระพุทธเจ้าไม่ทั่วถึง เราลืมไปหรือมองข้ามไปว่า พระพุทธเจ้าตรัสไว้ถึงสิ่งที่จะต้องทำหรือควรจะทำ ควรจะมีก่อนมรรค และเป็นเบื้องต้นของการศึกษา การที่เราจะก้าวไปสู่ตัวมรรค ก้าวไปสู่ตัวการศึกษานั้น บางทีอาจจะไม่สำเร็จก็ได้ ถ้าเราไม่ทำสิ่งที่เป็ต้นทางของมันเสียก่อน รุ่งอรุณของการศึกษา หรือบุพนิมิตของชีวิตที่ดีมี 7 ประการ ดังจะได้อธิบายเป็นลำดับสืบต่อไป

1. กัลยาณมิตตตา (ความมีกัลยาณมิตร) รู้จักเลือกหาแหล่งความรู้และแบบอย่างที่ดี ปัญญาเป็นแกนนำของการพัฒนาชีวิต ดังนั้น งานวิชาการในโรงเรียนของเราจะเดินหน้าในการพัฒนามักต้องรู้จักเลือกหาแหล่งความรู้ เริ่มตั้งแต่รู้จักเลือกคบคนในที่นี้ หมายถึงมองหาโรงเรียนที่ผ่านเกณฑ์ประเมินวิชาการที่โรงเรียนของเราอยากจะทำได้บ้าง มีโรงเรียนแบบนี้เป็นเป้าหมาย ตั้งเป้าหมายระยะสั้นและเป้าหมายระยะยาวว่าก็เทอมกี่วันหรือกี่ปีทีโรงเรียนของเราจะมีงานวิชาการที่เด่นแบบโรงเรียนนี้ โรงเรียนนี้เขามีกระบวนการแบบไหน

ครูสอนอย่างไร นักเรียนมีทักษะการเรียนรู้อย่างไร คือเข้าไปศึกษาทำความเข้าใจร่วมกัน หาทางออกร่วมกัน ปรึกษาหารือกัน โดยมีความร่วมมือจากทุก ๆ ฝ่าย โดยร่วมจากผู้บริหารโรงเรียน คณะครู นักเรียน รวมถึงผู้ปกครองนักเรียนต้องร่วมด้วยช่วยกันในการจะสร้างให้โรงเรียนของเราเป็นโรงเรียนที่มีวิชาการที่เด่น เพราะเราเชื่อว่าเมื่อโรงเรียนของเรา มีวิชาการที่เด่นก็จะก่อให้เกิดประโยชน์กับชีวิตของนักเรียนเอง ต่อครอบครัว ต่อชุมชน ต่อสังคม และประเทศชาติ ดังคำกล่าวที่ว่า การศึกษาที่ถูกทิศ จะนำชีวิตให้ถูกทาง

2. สีสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยศีล) มีข้อปฏิบัติระเบียบวินัยเท่าเทียมกัน คือ รู้จักจัดระเบียบของงานวิชาการ และการจัดระเบียบงานวิชาการอย่างเป็นระบบ จะทำให้ผู้บริหาร ครู และนักเรียนมีความเรียบร้อย กล่าวคือ บริหารเป็นกระบวนการตามลำดับไป ครูก็มีการจัดการเรียนการสอนง่าย นักเรียนก็ไม่มี ความสับสนต่อการเรียน ถ้างานวิชาการไม่เป็นระเบียบ ก็จะมี ความซับซ้อนเกิดขึ้นซึ่งเป็นปัญหาที่กระทบต่อทุก ๆ ฝ่าย ทำให้งานวิชาการล่าช้า ผู้บริหารก็ไม่ว่าจะ ทำอย่างไร ครูก็สอนแบบพอให้จบคาบ นักเรียนก็เรียนแบบ สับสน เมื่อมีปัญหาดังกล่าวมาแล้วงานวิชาการโรงเรียนก็จะเด่นได้อย่างไร ด้วยเหตุนี้เองจึง จำเป็นอย่างยิ่งที่ทุก ๆ คนในโรงเรียนต้องมีความร่วมมือ มีความสามัคคีกัน มีความ กระตือรือร้นร่วมกัน เพื่อทำให้งานวิชาการโรงเรียนของเราดียิ่งขึ้น

3. ฉันทสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยฉันทะ) มีแรงจูงใจใฝ่รู้ใฝ่สร้างสรรค์ คือ มีแรงจูงใจที่ถูกต้องและดีงาม ความเข้าใจต่อทุกฝ่ายว่า ถ้างานวิชาการโรงเรียนของเราดีขึ้น จะมีผลอย่างไร เริ่มจากโรงเรียนถ้างานวิชาการเด่นขึ้นมาจนเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง จะทำให้มีนักเรียนมาสมัครเรียนเยอะขึ้น นักเรียนเยอะขึ้นงบประมาณที่ได้จากกระทรวงก็มากขึ้น งบประมาณมากขึ้นก็จะได้ไปจัดหาสิ่งของที่โรงเรียนของเราขาดแคลนมาสนับสนุน การศึกษานักเรียนมากขึ้น ผู้บริหารก็จะได้รับผลงานในการบริหารโรงเรียน โรงเรียนก็จะมี รื่องมากขึ้น ครูก็จะสามารถคัดเลือกครูที่มีความสามารถมากขึ้นและตรงสาย นักเรียนก็จะ สามารถไปสมัครสอบในสถานศึกษาที่ตัวเองหวังได้ ทำให้จบมามีโอกาสหางานทำได้ง่ายขึ้น ชุมชนมีการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจ

4. อัตตสัมปทา (การทำตนให้ถึงพร้อม) มุ่งมั่นพัฒนาตนให้เต็มศักยภาพ คือ เมื่อทุกฝ่ายในโรงเรียนได้รู้แล้วว่า ถ้างานวิชาการโรงเรียนของเราเด่นขึ้นมาแล้วจะก่อให้เกิด ประโยชน์มากขึ้นเพียงไร ทุกฝ่ายก็ต้องมุ่งมั่นต่อการพัฒนาศักยภาพของตัวเอง ผู้บริหารก็

ต้องพัฒนาการบริหารงานของตัวเอง ว่าตอนนี้บริหารโรงเรียนเป็นอย่างไร ดีขึ้นมากกว่าเดิมตั้งแต่เข้ามารับตำแหน่ง หรือว่าด้อยลง ครูก็ต้องมุ่งมั่นพัฒนาการสอนของตัวเองทั้งด้านวิชาความรู้และทักษะการถ่ายทอดความรู้ สร้างความสนุกสนานในห้องเรียนให้ได้ ทำให้นักเรียนมีความสนใจใฝ่เรียนรู้ ดังกล่าวที่ว่า เรียนให้สนุก เล่นให้มีความรู้ ส่วนนักเรียนก็ต้องมีความขยันหมั่นเพียรในการเล่าเรียน มีการศึกษาหาความรู้นอกห้องเรียน ไม่หยุดการพัฒนา ให้ความร่วมมือต่อกระบวนการเรียนรู้ที่โรงเรียนจัดให้

5. ทัศนคติสัมปทา (การทำความเห็นความเข้าใจให้ถึงพร้อม) ปรับทัศนคติและค่านิยมให้สมแนวเหตุผลของงานวิชาการ เริ่มด้วยมีท่าทีถูกต้องต่อประสบการณ์ต่าง ๆ และมองสิ่งทั้งหลายตามเหตุปัจจัย พุดง่าย ๆ คือมีทัศนคติและค่านิยมที่ถูกต้อง ท่าทีที่ถูกต้องต่อประสบการณ์ต่าง ๆ คือ ไม่ใช่ท่าทีของการยินดียินร้ายชอบชัง แต่เป็นท่าทีของการเรียนรู้และไม่มองสิ่งต่าง ๆ อย่างเลื่อนลอยหลงเพลิดเพลิงมง่าย แต่มองตามเหตุปัจจัย อันนี้เป็นคำสอนเบื้องต้นที่สุดและสำคัญยิ่ง เมื่อมีท่าทีแห่งการเรียนรู้และมองตามเหตุปัจจัย ก็จะเกิดการคิดวิเคราะห์แยกแยะสิ่งต่าง ๆ ทำให้เกิดความรู้จริง ทำให้ปัญญาออกงาม และทำให้มีค่านิยมตามแนวเหตุผล ซึ่งสอดคล้องกับเจตคติที่มองสิ่งทั้งหลายตามเหตุปัจจัย แล้วก็จะมีความนิยมที่ดีงาม ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการศึกษาและพัฒนางานวิชาการโรงเรียน

6. อัปมาทสัมปทา (ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท) มีสติระลึกรู้ตื่นตัวทุกเวลา ความหมายสำคัญในข้อนี้ คือ มีจิตสำนึกต่อกาลเวลาและความเปลี่ยนแปลง พระพุทธศาสนาสอนหลักอนิจจัง ซึ่งเราแปลความหมายแบบง่าย ๆ ว่าความเปลี่ยนแปลง ความเปลี่ยนแปลงนี้เป็นสิ่งสำคัญมาก ความเปลี่ยนแปลงนี้สัมพันธ์กับกาลเวลา ให้ศึกษาว่าในปัจจุบันสมัยนี้วิชาการโลกเน้นหนักไปทางด้านไหน นโยบายการศึกษาชาติต้องการอะไร โรงเรียนก็จะจัดการศึกษาวิชาการให้เด่นไปทางนั้นได้ถูก เพื่อว่าเมื่อผลิitนักเรียนให้มีวิชาการตั้งนโยบายชาติต้องการแล้วนั้น จำให้นักเรียนที่จบไปสามารถนำความรู้ที่ได้เล่าเรียนไปประกอบสัมมาอาชีพได้อย่างถูกต้องดีงามต่อไปด้วยความไม่ประมาท

7. โยนิโสมนสิการสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการ) แก้ปัญหางานวิชาการโรงเรียนด้วยความรู้ ความคิดพิจารณากระบวนการแห่งเหตุปัจจัย พิจารณา สอดส่องตั้งแต่กระบวนการของบุญนิมิตตั้งแต่ข้อที่หนึ่ง พิจารณาการทำงานของคณะครู นักเรียน สภาพปัจจุบันว่าจะทำให้ก่อเกิดเป้าประสงค์ที่โรงเรียนตั้งไว้ได้หรือไม่ พิจารณา

ความเสี่ยงต่าง ๆ ต่อกระบวนการจัดการเรียนการสอน การคิดเองเป็นและรู้จักคิดตาม กระบวนการแห่งเหตุปัจจัย เป็นหลักสำคัญที่ทำให้แก้ไขปัญหานั้นได้ถูกต้อง และเป็นวิธีการสำคัญที่จะทำให้เกิดปัญญา และพัฒนาปัญญาให้องงามยิ่งขึ้นไป ฉะนั้น หลักการรู้จักคิด และคิดเป็น จึงเป็นจุดย้ำเน้นในพระพุทธศาสนา

เป็นอันว่าจบหลัก 7 ประการ ที่เรียกว่าบุพนิมิตของการแก้ปัญหาทางนโรงเรียน ด้านวิชาการหรือรุ่งอรุณของการศึกษา ขอย้ำความเข้าใจบางอย่าง หลักสำคัญก็คือ การที่เราจะต้องสร้างองค์ประกอบที่เรียกว่ารุ่งอรุณของการศึกษาให้เกิดขึ้น การที่จะสร้างเช่นนั้นได้ ในกระบวนการศึกษาก็มีบุคคลสำคัญที่เรียกว่าครูอาจารย์เข้ามามีบทบาท ครู อาจารย์ จะต้องทำหน้าที่ช่วยกระตุ้นชักจูงให้องค์ประกอบ 7 ประการนี้เกิดขึ้นในเด็กหรือตัวผู้เรียนให้ได้ เมื่อทำหน้าที่อย่างนี้ ตัวครูอาจารย์ก็กลายเป็นกัลยาณมิตร ตอนแรกเด็กมีกัลยาณมิตรโดยเราจัดสรรให้ แต่ต่อไปกัลยาณมิตรนั้นจะต้องสอนแนะนำให้เด็กรู้จักเลือกหา กัลยาณมิตรเอง ตลอดจนให้เจริญในองค์ประกอบข้ออื่น ๆ ทั้งหมด

ถ้าเมื่อใดเด็กเกิดมีองค์ประกอบคือรุ่งอรุณของการศึกษา 7 ประการนี้ขึ้นมาครบถ้วนจนถึงข้อสุดท้ายที่เป็นตัวตัดสินแล้ว จะโดยครูอาจารย์กระตุ้นก็ตาม โดยสร้างสภาพแวดล้อมที่เกื้อกูล ซึ่งทำให้เขาพัฒนาหรือภาวนาส่งเหล่านี้ขึ้นมาก็ตาม แล้วการศึกษาก็จะตามมาเองโดยอัตโนมัติ ไม่ต้องไปเรียกร้องหา เหมือนกับว่า เมื่อแสงอรุณขึ้นมาแล้วเราไม่ต้องไปขอร้องให้พระอาทิตย์ขึ้นมาอีก พระอาทิตย์ก็จะขึ้นมาเอง ถ้าเด็กมีคุณสมบัติคือองค์ประกอบ 7 ประการนี้แล้ว การศึกษาจะตามมาเอง โดยไม่ต้องทำอะไร พูดอีกนัยหนึ่งว่า ชีวิตที่ประกอบด้วยองค์เหล่านี้ จะเป็นชีวิตที่มีการพัฒนาเอง การพัฒนาชีวิตจะตามมาเอง ชีวิตจะพัฒนาไปได้เอง ด้วยอาศัยองค์ประกอบ 7 ประการที่ได้กล่าวมานี้

บทสรุป

การบริหารงานของสถานศึกษาภายใต้ความซับซ้อนที่มีอยู่ตลอดเวลา ผู้บริหารสามารถใช้กระบวนการแก้ปัญหาความซับซ้อนโดยให้เริ่มจาก ทุกข์ คือ ให้อธิบายปัญหาเป็นอย่างไร มีความร้ายแรงขนาดไหน สมุทัย คือ ต้นเหตุของปัญหาเกิดขึ้นจากอะไร นิโรธ คือ หาวิธีการแก้ปัญหาความซับซ้อน และสุดท้าย มรรค นำวิธีการแก้ปัญหาที่ได้คัดเลือกแล้วไปปฏิบัติ แต่ทว่าก่อนการลงมือแก้ปัญหานั้น จะต้องรู้สิ่งทีควรกระทำก่อน ชื่อว่า บุพนิมิต

แห่งมรรค มี 7 ประการด้วยกัน ได้แก่ 1) กัลยาณมิตตตา 2) สีสัมปทา 3) ฉันทสัมปทา 4) อุตตสัมปทา 5) ทิฏฐีสัมปทา 6) อัปมาทสัมปทา และ 7) โยนิโสมนสิการสัมปทา ซึ่งจะ
เป็นแนวทางที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาความซับซ้อนให้มีคลี่คลายและเกิดความสมดุลในการ
บริหารงานภายในสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

ชัยวัฒน์ ธิระพันธ์. (2543). *เสวนาประจำสัปดาห์ ครั้งที่ 9*. การเสวนาจัดโดยวิทยาลัยวัน
ศุกร์, บางกอกฟอรัม.

พระพรหมบัณฑิต. (2555). วัฒนธรรมแห่งปัญญา. สืบค้นเมื่อ 2 ธันวาคม 2562 จาก
<https://www.thairath.co.th/content/316562>

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ :
นานมีบุ๊คส์ พับลิเคชันส์.

_____. (2552). *พจนานุกรมศัพท์ศาสนาสากล อังกฤษ-ไทย ฉบับ
ราชบัณฑิตยสถาน*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักงานราชบัณฑิตยสภา.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2562). *ตัวนำวิถีของการพัฒนาชีวิต*.
สืบค้นเมื่อ 2 ธันวาคม 2562 จาก [https://www.payutto.net/book-
content/ตัวนำวิถี-พัฒนาชีวิต](https://www.payutto.net/book-content/ตัวนำวิถี-พัฒนาชีวิต)

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต). (2559). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*. กรุงเทพฯ :
สหธรรมิก.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. (2558). *ใจความสำคัญ
แห่งพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ : วัดบวรนิเวศวิหาร.

สุภาคย์ อินทองคง. (2550). *การใช้หลักพุทธธรรมนำการวิจัยและพัฒนาตามปรัชญา
เศรษฐกิจพอเพียงสู่สุขภาพองค์กรรวม*. สงขลา : ศูนย์เรียนรู้ชุมชนภาคใต้ (ศรข.)

- Dekker, S., Cilliers, P., & Hofmeyr, J.-H. (2011). The complexity of failure: implications of complexity theory for safety investigations. *Safety Science*, 49(6), 939–945. doi: 10.1016/j.ssci.2011.01.008
- Kauffman, Broche, G., & Marinescu, P. (2008). *Deschideri spre lumea complexității*. Ed. Universității din București.
- Seth Lloyd. (2006). Cited by Azim, Syed and others. (2010). The importance of soft skills in complex projects. *International Journal of Managing Projects in Business*, 3(3), 387 – 401.
doi:10.1108/17538371011056048
- Shahram Mirzaei Daryani, Amir. A. (2016). **Management and Organizational Complexity**. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 230 (2016), 359-366.

มุสลิมชีอะห์จากอิหร่านกับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์มุสลิมในประเทศไทย

Shia Muslim from Iran and the Historical Development of Muslim in Thailand¹

วรพจน์ วิเศษศิริ*

Worapot Visedsiri

ลำพอง กลมกุล**

Lampong Klomkul

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษา มุสลิมชีอะห์จากอิหร่านผู้สร้างประวัติศาสตร์ และพัฒนาการของมุสลิมในอยุธยา และส่งผลต่อเนื่องเป็นพัฒนาการของมุสลิม ในประเทศไทยจนกระทั่งปัจจุบัน ใช้วิธีการศึกษาจากเอกสาร งานวิจัย ใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ผลการศึกษาที่พบ พัฒนาการของชาวอิหร่าน “เอก อะหมัด กูมี” ผู้นำศาสนาอิสลามเข้าไปเผยแผ่ในอยุธยา และสามารถสร้างการยอมรับให้กับราชสำนักแห่งอยุธยา จนถูกยกย่องและแต่งตั้งให้เป็นจุฬาราชมนตรีคนแรกในราชสำนักอยุธยา และสายตระกูลชีอะห์โดยเฉพาะจากอิหร่าน ยังดำรงตำแหน่งเป็นจุฬาราชมนตรี มาจนถึงลำดับที่ 13 ทำหน้าที่ในการบริหารประสาน ปกครอง มุสลิมในอยุธยากับราชสำนักในขณะนั้น นับเป็นพัฒนาการของมุสลิมนิกายชีอะห์ในราชสำนักอยุธยา สยาม และประเทศไทยกระทั่งปัจจุบัน

คำสำคัญ: มุสลิมชีอะห์, อิหร่าน, มุสลิมในสมัยอยุธยา

¹ ภาคภาษาอังกฤษนำเสนอในงาน International Conference on Imam Ali Bin Musa al-Ridha (Peace be upon him) Scientific Civilization Movement Al at Mustafa International University, Mashhad, Iran, 22- 25 February 2019.

* มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย E-mail: research.mcu@gmail.com

Abstract

The purpose of this article was to study Shia Muslim from Iran who had contributed the history and the development of Muslim in Ayutthaya, and has continued the development to the current generation of Muslim in Thailand. Documentary study related research and historical method were used for the study. Results indicated that Sheikh Ahmad Qomi was the leader who took Islamic beliefs and teaching to disseminate in Ayutthaya, Thailand. His work and contribution had been accepted by Ayutthaya royal court and he was promoted to be the first Chula Rachamontri that was a position offered by the King. According to this position, the family of Shia Muslim from Iran was continuing and being this position until the 13th Chula Rachamontri. The main duty was to manage and cooperate between Muslim and Ayutthaya royal court during that time. Therefore, Shia Muslim from Iran was the first group who had shown important role of Siam contribution during the reign of Ayutthaya royal court and continues to the present.

Keywords: Shia Muslim, Iran, Muslim in Ayutthaya period

บทนำ

ชาวเปอร์เซียหรือชาวอิหร่านนับเป็นกลุ่มแรก ๆ ที่เข้ามายังดินแดนอยุธยาดีดราชธานีของไทยในอดีต นับตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 16 รวมทั้งเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลทางการค้ามากที่สุดใอยุธยาช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17 ส่วนใหญ่สืบเชื้อสายมาแต่ตระกูลขุนนางอิหร่าน อาทิ สถาปนิก, ช่างฝีมือ, นักปราชญ์ และกวีโดยชาวเปอร์เซียที่มีชื่อเสียงที่สุดคือเอกอะหมัดเกิดเมื่อปี พ.ศ. 2086 ที่ตำบลปาอีเนาะซาฮาร เมืองกุม ได้เข้ามาในสยามในฐานะพ่อค้าเมื่อครั้งรัชสมัยพระเจ้าทรงธรรม ซึ่งได้ดำเนินธุรกิจจนมีฐานะมั่นคงและได้เข้ารับราชการในตำแหน่งกรมท่าขวาดูแลกิจการการค้ากับพ่อค้าชาวมุสลิม จนได้รับการแต่งตั้งเป็นพระยาบวรราชนายก ที่ปรึกษาราชการแผ่นดินในรัชสมัยพระเจ้าปราสาททอง และลูกหลานในชั้นต่อมา ก็มีบทบาทในตำแหน่งกรมท่าขวาเรื่อยมา จนกระทั่งเมื่อมี

การเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 ตำแหน่งดังกล่าวจึงตกเป็นฝ่ายขุนนิย้ ฉะกะหมัด เป็นบรรพบุรุษของสกุลขุนาค อหะหมัดจุฬา อากาหี และนนทเกษ เป็นต้น

นอกจากผู้สืบเชื้อสายจากฉะกะหมัดแล้ว ก็ยังมีคนเชื้อสายเปอร์เซียคนอื่น ๆ มีบทบาทในระดับสูงเช่นกัน โดยในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ก็มี อากาหมัหมัด อัครเสนาบดี, เจ้าพระยามรราช (สังข์) เจ้าเมืองนครราชสีมา และเจ้าพระยารามเดโช เจ้าเมืองนครศรีธรรมราช ก็มีเชื้อสายเปอร์เซียเช่นกันและในเวลาเดียวกันเชื้อสายของสายตระกูลของฉะกะหมัด ภูมิ ที่มีหลักฐานว่ามาแต่เมืองอิหร่าน ก็ได้พัฒนาเครือข่ายเป็นฝ่ายปกครอง ฝ่ายบริหาร เช่น ดำรงตำแหน่งมหาดเล็ก เจ้ากรมท่าขวา และสมุห์กลาโหม ซึ่งตำแหน่งเหล่านี้มีผลต่อการบริหารกิจการบ้านเมืองในช่วงอยุธยาทั้งสิ้น ดังกรณีพระยาเพ็ชรพิไชย (ใจ) ที่เป็นข้าราชการใกล้ชิดในตำแหน่งจางวางกรมล้อมพระราชวัง ทุกครั้งเมื่อพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศเสด็จไปไหนเขาก็จะตามเสด็จด้วย แต่ต่อมาพระยาเพ็ชรพิไชยไม่มีชื่อในหมายตามเสด็จเมื่อครั้งพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศไปนมัสการพระพุทธบาท พระเจ้าอยู่หัวจึงมีพระบรมราชโองการ "พระยาเพ็ชรพิไชยเปนแขกเปนเหลือ ก็ให้สะเพศแขกเสีย มาเข้ารับศีลทางไทยในพระพุทธศาสนา" พระยาเพ็ชรพิไชยจึงสนองพระบรมราชโองการ และปฏิญาณเป็นชาวพุทธ จึงมีการแยกฝ่ายที่นับถือพุทธและอิสลามเกิดขึ้นตั้งแต่นั้น..." เมื่อกลับมาก็ได้ดำโปรดเกล้าแต่งตั้งให้เป็นสมเด็จพระเจ้าพระยาซึ่งเป็นตำแหน่งสูงสุดในทางการปกครองขณะนั้น

ดังนั้นบทบาทหากพิจารณาจากข้อมูลหลักฐานจะพบว่ามุสลิมชาวเปอร์เซียหรืออิหร่าน ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญนับแต่ครั้งอยุธยาเป็นราชธานี และมีพัฒนาการร่วมกับสังคมไทยอย่างต่อเนื่องกระทั่งปัจจุบัน รวมทั้งมีความสัมพันธ์อันดีกันทั้งทางการทูต เศรษฐกิจ และการเมืองระหว่างประเทศตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาซึ่งจะได้นำเสนอถึงประวัติและพัฒนาการของอิสลามในประเทศไทยต่อไป

จุดเริ่มต้นของการเข้ามาয়อยุธยา

ตามหลักฐานประวัติที่ปรากฏ ฉะกะหมัดได้เดินทางเข้ามาในสยามพร้อมด้วยน้องชายชื่อ มะหะหมัดสะอิด แรกเริ่มตั้งภูมิลำเนาทำยเกาะอยุธยาเรียกว่าท่ากายี และละแวกที่สองพี่น้องตั้งถิ่นฐานนั้น ชาวบ้านเรียกว่า บ้านแขก ดังปรากฏในข้อมูลของ

Julispong Chularatana (2007, 89-107) ในเรื่อง Muslim Communities During the Ayutthaya Period ที่ได้ทำการศึกษาของการเข้ามาของมุสลิมในอยุธยาและตั้งถิ่นฐานจนเป็นที่มาของการเรียกบ้านแขกดังปรากฏในหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เฉกอะหมัดได้สมรสกับสตรีชาวไทยชื่อเซยมีบุตรด้วยกันสามคน ต่อมาเฉกอะหมัดได้สร้างกุฎี และขยายสุสาน ซึ่งปัจจุบันรากฐานของกุฎีดังกล่าวได้ถูกรื้อถอนเพื่อสร้างเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

ชาวอิหร่านในอยุธยาสร้างบ้านเรือนเป็นตึกก่อปูนหลังคามุงกระเบื้อง จะอยู่กันหนาแน่น โดยจะคับคั่งทางฝั่งคลองประตูจินด้านทิศตะวันตก กำแพงเมืองด้านทิศใต้เกาะเมืองอยุธยาซึ่งอยู่ระหว่างประตูจินกับประตูชัย เรียกว่าคลองประตูเทพสมิซึ่งในแผนที่กรุงศรีอยุธยาเรียกว่าประตูเทพสมิซึ่งบริเวณดังกล่าวเป็นถิ่นที่อยู่ของทั้งชาวอาหรับและเปอร์เซีย ในหนังสือแผนที่กรุงศรีอยุธยาเรียกว่าถนนบ้านแขก และชุมชนบ้านแขกทางฝั่งตะวันตกของคลองประตูจินมีถนนตัดผ่านกลาง ซึ่งเป็นชุมชนชื้อฮ์เสียส่วนใหญ่เป็นชาวเปอร์เซีย เมื่อครั้งเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่สอง ดังปรากฏในงานของ ปิยรัตน์ อินทร์อ่อน (2535) วิจัยเรื่อง **รูปแบบการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองในสมัยอยุธยา พ.ศ. 1893-2310** ที่นัยหนึ่งสะท้อนความขัดแย้งกันในสมัยอยุธยาตอนปลาย และเชื่อมโยงถึงการอพยพของพลเมืองในอยุธยาในช่วงเวลานั้น ดังปรากฏข้อมูลว่า ชาวไทยเชื้อสายเปอร์เซียบางส่วนถูกกวาดต้อนพร้อมกับเชลยชาวไทยเชื้อสายอื่น ๆ ไปยังประเทศพม่าส่วนชาวเปอร์เซียที่ยังเหลืออยู่ได้เดินทางเข้าสู่กรุงธนบุรี โดยที่ตั้งถิ่นฐานที่เก่าแก่ของชาวชื้อฮ์คือบริเวณคลองบางกอกใหญ่และคลองบางกอกน้อย มีศาสนสถานสำคัญเช่นกุฎีเจริณูพาศน์ ซึ่งปัจจุบันยังเป็นสถานที่ที่มีสมาชิกหนาแน่นกว่าที่อื่น ๆ นอกจากนี้ยังมีชุมชนของชาวชื้อฮ์อีก เช่น กุฎีหลวง กุฎีดิลฟีลลาร์ (กุฎีปลายนา) และสุเหร่าผดุงธรรม ในอดีตมีกุฎีที่บ้านบางหลวง ตำบลเชียงรากใหญ่ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ปัจจุบันชาวชื้อฮ์ที่นั่นได้ย้ายตั้งถิ่นฐานที่บ้านทวาย บริเวณเขตยานนาวา กรุงเทพมหานครปัจจุบัน เป็นต้น จากบันทึกคำบอกเล่าของมุสลิมตระกูลเฉกอะหมัด กล่าวถึงบรรพบุรุษของตนเองไว้ว่า ได้อพยพหนีภัยสงครามไปยังบริเวณริมคลองบางกอกใหญ่ ตรงแถบบริเวณมัสยัดต้นสนในปัจจุบัน ร่วมกับมุสลิมเดิมที่ตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่สมัยอยุธยาซึ่งเรียกกันว่า “แขกแพ” ด้วยแต่เดิมที่ดินมีอยู่น้อยมุสลิมจึงอาศัยอยู่ในเรือนแพ จึงถูกขนานนามว่า “แขกแพ” (ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์, 2517, 18)

ภายหลังเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าทรงย้ายราชธานีมาฝั่งกรุงเทพฯ แล้ว ได้พระราชทานที่ดิน ให้กับพระยาจุฬาราชมนตรี (แก้ว) หัวหน้าผู้นำมุสลิมกลุ่มนี้เพื่อสร้างกุฎีเจ้าเซ็นบริเวณปากคลองมอญ ซึ่งได้กลายเป็นชุมชนมุสลิมในภายหลังที่ในสมัยรัตนโกสินทร์ (Julispong Chularatana, 2536, 36-111)

พัฒนาการของมุสลิมอิหร่านกับการเริ่มต้นในอยุธยา

ส่วนมุสลิมสายชีอะห์ จากอิหร่าน ปรากฏในงานของจุฬิศพงค์ จุฬารัตน์ ที่ทำวิจัยเกี่ยวกับ “กรมท่าขวา” ให้ข้อมูลว่า มุสลิมเชื้อสายอินโด-อิหร่าน (Indo-Iranian Muslims) หมายถึงมุสลิมที่ ประกอบไปด้วยชนเชื้อชาติอิหร่าน หรือเปอร์เซีย อินเดีย และมุสลิมเลือดผสม ระหว่างการสมรสของมุสลิมเชื้อสายอิหร่านกับอินเดียซึ่งตั้งถิ่นฐานในอินเดีย เนื่องจากอินเดียเป็นที่ตั้งชุมชนอพยพชาวอิหร่านที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ตั้งแต่ช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 11 ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 15-17 ชาวอิหร่านและอินเดียมีความสัมพันธ์กัน ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายของชาวอิหร่านเข้าสู่รัฐต่าง ๆ ในอินเดีย เมืองท่าสำคัญในอินเดียเป็นที่ตั้งชุมชนของมุสลิมชาวอิหร่านและมุสลิมเลือดผสม ภายหลังคนเหล่านี้ได้เข้ามาสู่ดินแดนประเทศไทย ในเอกสารชาวตะวันตกมักเรียก คนกลุ่มนี้โดยรวม ๆ ว่า “มัวร์” (Moors)

โดยมุสลิมอินโด-อิหร่าน (Indo-Iranian Muslims) เข้ามามีบทบาทในฐานะที่ทำหน้าที่บริหารราชการที่กรมฝ่ายขวา เป็นหน่วยงานด้านการค้าและการติดต่อกับชาวต่างชาติในกรมพระคลัง มีหน้าที่รับผิดชอบทางการค้า การเดินเรือพาณิชย์ และการต่างประเทศ กรมท่าขวายังมีหน้าที่สำคัญอีกส่วนหนึ่งคือการควบคุม ประชาคมต่างชาติ ซึ่งประกอบไปด้วยพวกมุสลิม ฮินดู อาร์เมเนีย และพวกเข้ารีต ถึงแม้ขุนนางกรมท่าขวาส่วนใหญ่จะเป็นพวกมุสลิมแต่ยังมีขุนนางและ ผู้ชำนาญการชาวต่างชาติกลุ่มอื่น ๆ ที่รับราชการในหน่วยงานนี้เช่นชาว โปรตุเกส ที่ปรากฏในงานของ พิทยะ ศรีวัฒนาสาร (2541) ในงานศึกษาเรื่อง *ชุมชนชาวโปรตุเกสในสมัยกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. 2059-2310* หรือชาวอินเดียที่นับถือศาสนาฮินดูและชาวอาร์เมเนีย เป็นต้น ขุนนาง ชาวต่างชาติเหล่านี้ส่วนใหญ่คือกลุ่มที่มาจากฝั่งตะวันตกของสยามหรือเกี่ยวข้องกับชาวตะวันตกได้แก่กลุ่มพวกเข้ารีตที่นับถือศาสนาคริสต์ นอกจากนี้กรมท่าขวายังติดต่อกับมุสลิมจากรัฐมุสลิมใน

เอเชียตะวันออกเฉียงใต้คือ มลายู จาม และรัฐหมู่เกาะอินโดนีเซีย โดยมีขุนนาง มุสลิมที่ปรากฏราชทินนามว่า “จุฬาราชมนตรี” (เอกสารเก่าเขียนว่าจุฬาราช มนตรี) ดำรงตำแหน่งเจ้ากรมท่าขวา โดยที่มาของราชทินนามขุนนางในกรมซึ่งส่วนใหญ่ มีรากศัพท์มาจากภาษาอาหรับ หรือภาษาเปอร์เซีย การจำแนกกลุ่มขุนนางเป็น 2 พวกคือขุนนางกลุ่มบริหารงาน และฝ่ายชำนาญการ โดยเฉพาะกลุ่มผู้บริหาร จะผูกขาดอยู่ในขุนนางสายตระกูลเฉกอะหมัดชาวอิหร่าน บทบาทหน้าที่ของขุนนางกรมท่าขวา ประกอบไปด้วยการค้า และการควบคุมหรือติดต่อกับชาวต่างชาติ จุดเด่นในบทนี้คือการอธิบายถึง กระบวนการในการควบคุมชาวต่างชาติกลุ่มต่าง ๆ ของราชสำนักสยามผ่านทาง ขุนนางในกรมท่าขวา ซึ่งลักษณะคล้ายกับระบบไพร่ ของสยามแต่ปรับไปตามลักษณะเฉพาะของแต่ละชนชาติที่ตั้งถิ่นฐานในสยาม

นอกจากนี้ในงานวิจัยยังให้ข้อมูลว่า ขุนนางกรมท่าขวาในสมัยอยุธยา (พ.ศ. 2153-2310) เปลี่ยนแปลงบทบาทของขุนนางกรมท่าขวา รัชสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม มีการเคลื่อนไหวทางการเมือง จนมีบทบาทสูงในราชสำนักสยามของขุนนาง ทำให้มีบทบาททั้งการเมืองและเศรษฐกิจ นอกจากนี้ชาวต่างชาติกลุ่มต่าง ๆ ยังเป็นกลไกสำคัญต่อราชสำนักด้วย ดังเช่นในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ที่ ทรงอาศัยกำลังของชาวอิหร่าน อินเดีย และมุสลิมในการยึดอำนาจ หรือการ ใช้กองทัพฝรั่งเศสในการคานอำนาจกับกำลังของขุนนางท้องถิ่น ตลอดจน การใช้กลุ่มขุนนางกรมท่าขวาซึ่งนับถือนิกายชีอะฮ์ที่เป็นมุสลิมส่วนน้อยเพื่อ คุมมุสลิมกลุ่มจาม-มลายู ซึ่งเป็นมุสลิมนิกายสุนนีกลุ่มใหญ่ในอยุธยาอันเป็น พระบรมราโชบายของพระมหากษัตริย์ในสมัยราชวงศ์บ้านพลูหลวง ล่วงมาถึงในสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2311-2435) ขุนนางกรมท่าขวาในสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ มีการเปลี่ยนแปลงทางการค้าและอิทธิพลตะวันตกคือจักรวรรดิอังกฤษในปลาย รัชกาลที่ 3 จนถึงสมัยรัชกาลที่ 4 เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ภายในกรมท่าขวา โดยเฉพาะบทบาทด้านการค้าต่างประเทศ นอกจากนี้การกำหนดสิทธิสภาพนอกอาณาเขต ซึ่งทำให้คนในบังคับต่างชาติ โดยเฉพาะพวกที่เป็นมุสลิมจากอาณานิคมของอังกฤษ ในอินเดีย และมลายู หรือมุสลิมจากบังคับของฮอลันดาในอินโดนีเซีย กลายเป็นผู้มีอิทธิพลในสังคมสยาม และเป็นผู้มีบทบาทในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลงทางความคิดมาสู่มุสลิมชาวสยาม คนเหล่านี้ได้อยู่ภายใต้กฎหมายหรือการควบคุมของระบบราชการสยามทั้งยังเป็นผู้

ส่งเสริมให้มุสลิมท้องถิ่นเรียกร้องการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ จากราชสำนัก นอกจากนี้ในงานวิจัยยังสะท้อนถึงความเสื่อมและการหมดบทบาทของกรมท่าขวาซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่ก่อนการปฏิรูประบบราชการแผ่นดิน พ.ศ.2435 ในรัชกาลที่ 5 นอกจากนี้ยังมีข้อมูลถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงในการควบคุมมุสลิมส่วนกลางในสมัยรัตนโกสินทร์ ความสัมพันธ์ของกลุ่มชนชั้นนำกับขุนนางกรมท่าขวาผ่านความเป็นเครือญาติและกลุ่มผลประโยชน์

จากข้อมูลจะสะท้อนให้เห็นว่ามุสลิมที่มีสายสัมพันธ์เชื่อมมาจากอิหร่านมีพัฒนาการผสมรวมกับมุสลิมอื่น ๆ ในสยามจนกลายเป็นส่วนหนึ่ง มีบทบาททั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม จนกระทั่งเป็นพัฒนาการของสังคมสยามในช่วงเวลาที่เนื่องต่อกันในแต่ละช่วงเวลา

ตำแหน่งจุฬาราชมนตรีครั้งแรกคนแรกจากอิหร่าน

ท่านเชคอหมัด กุมมี เป็นพ่อค้าชาวเปอร์เซีย หรืออิหร่าน ที่เข้ารับราชการในแผ่นดินของสมเด็จพระมหาธรรมราชา (พระศรีสรรเพชญ์ที่ 1 พ.ศ.2112-พ.ศ.2133) จนกระทั่งได้รับตำแหน่งจุฬาราชมนตรีซึ่งเป็นตำแหน่งที่ทำหน้าที่ปกครองดูแลมุสลิมในอยุธยา เรียกว่า “พระยาจุฬาราชมนตรี” ซึ่ง ท่านเชคอหมัด กุมมี คนแรกที่ดำรงตำแหน่งนี้ดังปรากฏเป็นหลักฐานในประวัติศาสตร์ แต่อีกข้อมูลหนึ่งก็ให้ข้อมูลว่า ตำแหน่งนี้ปรากฏใน “ทำเนียบศักดิ์นา” ของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ.1991-พ.ศ.2031) หรือประมาณ 150 ปีก่อนรัชสมัยของสมเด็จพระมหาธรรมราชามาก่อนแล้ว โดยใน “ทำเนียบศักดิ์นา” บางแห่งสะกดว่า “จุฬาราชมนตรี” และบางแห่งว่า “จุฬาราชมนตรี” กรมท่าขวา เป็นหัวหน้าฝ่ายแขก หากแต่ในครั้งนั้นผู้ที่รั้งตำแหน่งนี้ไม่ปรากฏหลักฐานเป็นชื่อ หรือตัวตนว่าเป็นผู้ใด จนกระทั่งในแผ่นดินสมเด็จพระเอกาทศรถ (พ.ศ.2148-พ.ศ.2163) ทราบว่ามีตัวตนปรากฏอยู่ แต่ไม่ทราบว่าเป็นใคร แต่เป็นที่ทราบกันดีว่าในสมัยนั้นได้มีชาวต่างชาติซึ่งนับถือศาสนาอิสลามเข้ามาค้าขายและตั้งหลักแหล่งรวมทั้งเข้ารับราชการในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแห่งกรุงสยามมาช้านาน โดยเฉพาะชาวมลายู จาม และชวา จึงมีผู้สันนิษฐานว่าผู้ที่น่าจะรั้งตำแหน่งว่าที่จุฬาราชมนตรีคนแรกๆ ในแผ่นดินสยามเป็นแขกมลายูมากกว่าชาติอื่นใด

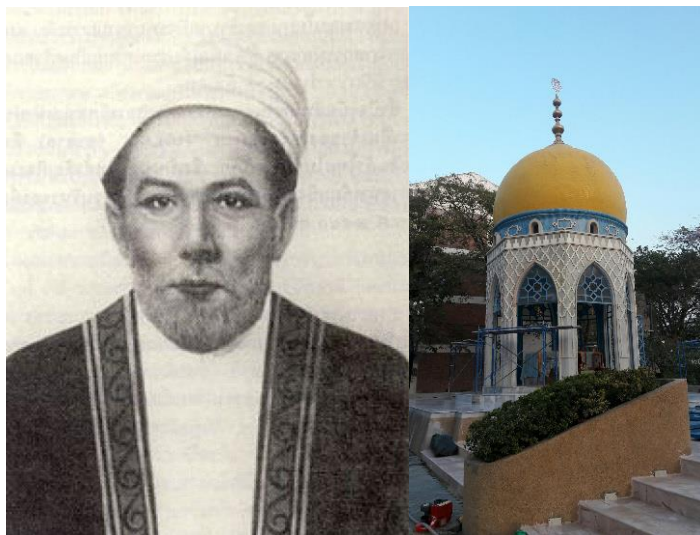
ดังนั้นในทำเนียบจึงอาจเทียบได้ว่า จุฬาราชมนตรีเป็นตำแหน่งขุนนาง ซึ่งต่อมาเปลี่ยนเป็น “กรมท่าขวา” มี “**พระจุฬาราชมนตรี**” เป็นหัวหน้าฝ่ายแขก คู่กับ “**หลวงไชฎีกราชเศรษฐี**” หัวหน้าฝ่ายจีนจนกระทั่งในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม พ.ศ.2163-2171 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้ท่าน **เอกอะหะหมัด** มุสลิมนิกายชีอะห์ชาวเปอร์เซียเข้ารับราชการ มีบรรดาศักดิ์เป็น **พระยาเอกอะหะหมัดรัตนราชเศรษฐี** เจ้ากรมท่าขวา ทำหน้าที่เป็นทั้งกระทรวงการต่างประเทศ ควบคุมเกี่ยวข้องกับชาวต่างประเทศ การรับแขกเมือง เก็บภาษีอากร สินค้าขาเข้า สินค้าขาออก การเดินเรือพาณิชย์ระหว่างประเทศ ต่อมาสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมทรงให้ท่านควบคุมดูแลกิจการทางด้านศาสนาอิสลามและชาวมุสลิมทั้งหลายในราชอาณาจักร พระองค์จึงทรงโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งท่านเป็น “**พระยาจุฬาราชมนตรี**” เนื่องจากท่านเป็นผู้ที่มีตัวตนแน่นอน จึงเชื่อตามๆ กันมาว่า ท่านเอกอะหะหมัด เป็นจุฬาราชมนตรีคนแรกของสยามประเทศ โดยเชื้อสายของท่านรวมทั้งตนเอง ดำรงตำแหน่ง “**พระยาจุฬาราชมนตรี**”

หากดูพัฒนาการของการกำหนดตำแหน่งหรือผู้นำของมุสลิมในยุคแรก ๆ กว่า 200 ปี จะพบว่าเป็นเชื้อสายของเอกอะหะหมัด กูมี หรือต้นธารจากอิหร่านด้วยเช่นกัน นับเป็นพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ต่อตำแหน่ง จนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบกษัตริย์ หรือราชาธิปไตยไปเป็นระบบประชาธิปไตย ทำให้มีการเปลี่ยนสายหนึ่งหนึ่งเป็นมิติทางการเมืองว่าด้วยรัฐ ประชาชน และกษัตริย์ ตำแหน่งจุฬาราชมนตรี ที่ทำหน้าที่ในการบริหารมุสลิมอยุธยาหรือผู้นำมุสลิมยุคแรก ๆ ไว้จำนวนมาก ดังปรากฏว่า จุฬาราชมนตรี 13 คนแรกสืบสายจากอิหร่าน ซึ่งปรากฏในงานศึกษาของ พิทยา บุณนาค (2548) เรื่อง *มุสลิมผู้นำ "ปฐมจุฬาราชมนตรี" คนแรกในสยาม* หรือในงานของ พลับพลึง คงชนะ เรื่อง *ประวัติศาสตร์ตำแหน่งจุฬาราชมนตรีแห่งประเทศไทย เป็นต้น*

พัฒนาการเบื้องต้นของมุสลิมในประเทศไทย

พัฒนาการของมุสลิมจากอิหร่าน ที่สร้างพัฒนาการทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจให้กับสังคมอยุธยา สยาม และไทยนับแต่อดีต ที่ปรากฏและยกมาเป็นกรณีศึกษา และสามารถนำมาเทียบเคียงได้ คือ

1. **ตำแหน่งจุฬาราชมนตรีคนแรก**หมายถึง การที่ชาวอิหร่านเข้ามาอยู่ในสยามนับแต่อดีตทำให้เกิดการกำหนดตำแหน่ง “จุฬาราชมนตรี” โดยจะพบตามหลักฐานว่า เถก อหัมมัด ดำรงตำแหน่งจุฬาราชมนตรีคนแรก ที่มีประวัติเข้ามาค้าขายและดูแลมุสลิมในกำกับ ดังปรากฏในงานเรื่อง *The Shi'ite Muslims In Thailand From Ayutthaya Period to The Present* ที่เขียนโดยจุฬิศพงศ์ จุฬารัตน์ (Julispong Chularatana, 2008) ซึ่งผู้เขียนก็เป็นเชื้อสายที่สืบมาจากอิหร่านด้วย รวมทั้งสายตระกูลอื่น ๆ อาทิ บุณนาค อหะหมัดจุฬา จุฬารัตน บุรานนท์ ศุภมิตร ศรีพิชญ์ จาติกรัตน์ เป็นต้น โดยในงานของจุฬิศพงศ์ จุฬารัตน์ ให้ข้อมูลในเชิงประวัติศาสตร์และพัฒนาการที่จำเพาะไปยังสายตระกูลจากชีอะห์ ทำให้เห็นภาพรวมของการนำเสนอพัฒนาการและประวัติของการเป็นตามสายตระกูลของมุสลิมชีอะห์ในประเทศไทยได้ รวมไปถึงงานของผู้วิจัยเรื่อง ***ขุนนางกรมท่าขวา: การศึกษาบทบาทและหน้าที่ในสมัยอยุธยาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ.2153-2435*** (จุฬิศพงศ์ จุฬารัตน์, 2546) ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับมุสลิมโดยเฉพาะสายชีอะห์จากอิหร่านที่เข้ามามีบทบาทและตำแหน่งในราชสำนักสยามจนกระทั่งมีบทบาทสำคัญในตำแหน่ง “กรมท่าขวา” ส่วนราชการในสังกัดกรมพระคลัง ทำหน้าที่ติดต่อกับต่างชาติเรื่องการค้าขายและการต่างประเทศ กับชาติที่อยู่ทางด้านขวาหรือทางตะวันตกของอ่าวไทย เช่น อินเดีย อิหร่าน รวมทั้งชาติอื่น ๆ ที่เข้ามาติดต่อก็ทำให้อยุธยากลายเป็นชุมชนนานาชาติและเมืองท่าที่สำคัญ ดังที่ปรากฏในบันทึกของนิโกลาส แวร์แซ (Nicolas Gervaise) นักเดินทางชาวฝรั่งเศสที่ติดตาม คณะเผยแผร์ศาสนาเข้ามาในสยามเมื่อปี ค.ศ.1681-1689/2224-2229 ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (ค.ศ.1656-1688/พ.ศ.2174/2175 - 2231) ที่ปรากฏในงานวิจัยของ ธาริณี สุนทรนนท์ทกิจ (2545) ในเรื่อง ***การนับถือศาสนาของชาวสยามในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช จากหนังสือประวัติศาสตร์ธรรมชาติและการเมืองแห่งราชอาณาจักรสยาม ของ นิโกลาส์ แชรส์แวล*** (La religion des Siamois au temps du Roi Narai le Grand d'après l'Histoire Naturelle et Politique du Royaume de Siam de Nicolas Gervaise) ด้วยเช่นกัน

ภาพ 1 กุโบร์ของเฉกอะหมัด ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาในปัจจุบัน
(ภาพ ผู้เขียน, 30 มกราคม 2562)

2. พัฒนาการของสายตระกูลจากอิหร่าน แม้จะเปลี่ยนไปนับถือพระพุทธศาสนาแล้ว ก็ยังมีส่วนต่อการบริหารกิจการราชสำนัก โดยเฉพาะสายตระกูล บุณนาค ที่ดำรงตำแหน่งสูงสุดเป็นถึงผู้สำเร็จราชการในสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ในความหมายคือต้องการสะท้อนว่าพัฒนาการของการเมืองเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมส่วนหนึ่งสายตระกูลจากนิกายชีอะห์ ที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทย สามารถสร้างพัฒนาการทางการเมืองต่อสังคมไทย แม้จะเปลี่ยนไปนับถือศาสนาพุทธ และกลายเป็นส่วนหนึ่งของคนไทยแล้วก็ยังสามารถส่งต่อเป็นพัฒนาการทางการเมืองได้ ดังปรากฏในงานของปิยนาล นิโครธา (2513) ในงานวิจัยเรื่อง *บทบาทของเสนาบดีแห่งตระกูลบุณนาคในการปกครองประเทศสยามตั้งแต่รัชกาลที่ 1 ถึงต้นรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325 - พ.ศ. 2416)* ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับตระกูลบุณนาคที่มีหลักฐานว่าสืบสายจากท่านเฉกอะหมัด ที่มีพื้นถิ่นกำเนิดมาจากอิหร่าน ที่มีบทบาทและความสำคัญสู่สำนักต่อราชสำนักสยามมาตลอดระยะยาวนาน อาทิ เจ้าพระยาอรรคมหาเสนา (บุณนาค, 2281-2348) สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุณนาค, 2331-2398) สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติ (ทัต บุณนาค, 2334-2400) สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง

บุณนาค, 2351-2425) เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค, 2356-2413) พระยามนตรีสุริยวงศ์ (ชุ่ม บุนนาค, 2363-2409) เจ้าพระยาศรีพิพัฒนรัตนราชโกษาธิบดี (แพ บุนนาค, 2362-2429) ดังปรากฏสมัยรัชกาล 5 ที่ตระกูลบุนนาค ซึ่งมีหลักฐานว่าสืบเชื้อสายมาจากอิหร่าน คือ สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค, 2351-2425) ได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยนับเป็นผู้ที่ดำรงตำแหน่ง "สมเด็จพระเจ้าพระยา" เป็นคนสุดท้าย นอกจากนี้ท่านยังมีบทบาทในการอัญเชิญพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ขึ้นครองสิริราชสมบัติและได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2411-พ.ศ.2416 ด้วย ภาพสะท้อนเหล่านี้นับเป็นผลผลิตของพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ที่ว่าด้วยเชื้อสายจากอิหร่านที่ส่งต่อสู่สังคมไทยทั้งทางตรงและทางอ้อมด้วย

ภาพ 2 (ซ้าย) หนังสือที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับตระกูลบุนนาค กับบทบาทในราชสำนักสยามสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (ขวา) สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) อดีตผู้สำเร็จราชการแทนกษัตริย์ไทย สมัยรัชกาลที่ 5 (ภาพ อนันต์ อมรรตย์, 2541; ญัฐวุฒิ สุทธิสงคราม, 2551)

3. มุสลิมกับพัฒนาการทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ในประเทศไทย อันหมายถึง นับตั้งแต่มีหลักฐานว่ามุสลิมเชื้อสายจากอิหร่าน ได้เข้ามามีพัฒนาการทางด้านการเมือง ทั้งในฐานะเป็นสมุห์กลาโหม เป็นเจ้าเมือง เป็นผู้ปกครอง เป็นพ่อค้า รับราชการ ในราชสำนักไทยนับแต่อยุธยา รวมทั้งเป็นพ่อค้า และดำรงตำแหน่งเป็นจุฬาราชมนตรีที่สืบ

เค้าได้ตั้งแต่ลำดับที่ 1 จนกระทั่งถึงลำดับที่ 13 สะท้อนออกมาเป็นลักษณะของพัฒนาการร่วมของสายตระกูลของมุสลิมเชื้อชาติที่เข้ามามีบทบาทในสังคมไทย เป็นส่วนหนึ่งของการมีส่วนร่วมต่อพัฒนาการของประเทศไทยในองค์รวม ดังปรากฏในงานวิจัยหลาย ๆ เรื่องซึ่งภาพลักษณ์เหล่านี้สะท้อนพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของมุสลิมในอยุธยา ธนบุรี สยาม และประเทศไทยในปัจจุบัน ดังปรากฏในงานของ Muhammad Ismail Marcinkowski (2000, 186-194) เรื่อง “*Persian Religious and Cultural Influences in Siam/Thailand and Maritime Southeast Asia in Historical Perspective: A Plea for a Concerted Interdisciplinary Approach*” หรือจากหนังสือ “**สำเภากษัตริย์ สุลัยมาน**” (The Ship of Sulaiman) เปิดเผยบันทึกของ “อิบนิ มุฮัมหมัด อิบรอฮิม” (Muhammad Rabi ibn Muhammad Ibrāhīm, 1972) อาลักษณ์คณะราชทูตเปอร์เซียที่พระเจ้าสุลัยมานทรงส่งมาเจริญสัมพันธไมตรีกับกรุงสยาม ในราวศตวรรษที่ 16-17 ระบุว่า พระนารายณ์ทรงสนพระทัยที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีและกิจกรรมของกษัตริย์อื่น ๆ ทั่วโลก โดยเฉพาะของเปอร์เซีย ใจความตอนหนึ่งกล่าวว่า “เมื่อพระเจ้าแผ่นดินไทยได้ทอดพระเนตรภาพพระราชวังคาซ่าน รวมทั้งภาพวาดพระเจ้ากรุงอิหร่าน ก็ทรงสนพระทัย และเมื่อรับสั่งให้คณะราชทูตเข้าเฝ้าฯ มักเห็นพระนารายณ์ฉลองพระองค์ด้วยเสื้อผ้าอย่างอิหร่าน คือเสื้อคลุมยาว กางเกงขายาว เสื้อชั้นใน ถุงเท้ารองเท้า และเหน็บกริชเปอร์เซีย แต่พระองค์ไม่ได้คลุมผ้าบนพระเศียรดังเช่นแขกทั่วไป ด้วยเหตุที่ทรงหนัก” ทั้งนี้ หากพิจารณาประกอบกับบันทึกของฝ่ายไทยเอง ทั้งจากจดหมายเหตุและหลักฐานภาพวาดก็พอจะเชื่อถือได้ สาเหตุหนึ่งก็เนื่องจากสมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงเคยคบหาสมาคมกับมุสลิมชาวเปอร์เซียตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ คຸ້ນเคยกับขนบธรรมเนียมชาวอิหร่านเป็นอย่างดี ทั้งยังโปรดเสวยอาหารอิหร่านอีกด้วย

บันทึกประวัติศาสตร์กรุงสยามในรัชสมัยของ “สมเด็จพระนารายณ์มหาราช” ระบุเอาไว้ว่า นอกจากจะมีชนหลากหลายเชื้อชาติทั้งที่เป็นไทย ลาว เขมร ญวน มอญ และมลายู ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ร่วมกันมาแต่โบราณกาลแล้ว ยังมีชาวต่างชาติจากแดนไกลเดินทางข้ามน้ำข้ามทะเลเข้ามาพำนักอาศัยบนผืนแผ่นดินนี้อีกมากมายและหนึ่งในจำนวนนั้นคือ “มุสลิม” จากประเทศอิหร่าน หรือ “เปอร์เซีย” ซึ่งในสมัยนั้นเรียกว่า “แขกขาว” โดยนักวิชาการหลายท่านสันนิษฐานว่าน่าจะเข้ามายังกรุงสยามก่อนชาวฝรั่งเศส โปรตุเกส และ

ฮอลันดาเสียด้วยซ้ำ (ส่วนแขกดำจะเป็นคำเรียกชาวอินเดียที่นับถือศาสนาฮินดู) บันทึกในจดหมายเหตุยังระบุว่า สมเด็จพระนารายณ์มหาราชเคยพระราชทานตำแหน่งอัครเสนาบดีซึ่งเทียบเท่ากับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในสมัยนี้ ให้แก่ "อาคา มุฮัมหมัด" มุสลิมเชื้อสายเปอร์เซียที่กล่าวกันว่าเป็นผู้มีความรู้ความสามารถสูง นอกจากนี้ ยอดทหารของพระองค์ 2 ท่านคือ "พระยายมราชสังข์" เจ้าครองนครราชสีมา และ "พระยารามเดโช" เจ้าครองนครศรีธรรมราช ต่างก็มีเชื้อสายเปอร์เซียทั้งคู่

4. พัฒนาการทางวัฒนธรรม ในสยามประเทศ ดังปรากฏหลักฐานว่าภาษาเปอร์เซีย กลายเป็นส่วนหนึ่งของชาวไทยในปัจจุบัน คือคำว่า “ปชา” หรือการสวมหมวกเหล่านี้เป็นภาพสะท้อนถึงพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และอิทธิพลของอิสลามในสยามประเทศนับแต่อยุธยา ซึ่งในปัจจุบันอาจไม่เหลือร่องรอยมากนัก แต่ก็ทำให้เห็นพัฒนาการและความต่อเนื่องจนกระทั่งปัจจุบันด้วยเช่นกัน ดังปรากฏในงานของ พลับพลึง คงชนะ (2549) ในงานเรื่อง *อิหร่าน : พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ชุมชนที่กรุงศรีอยุธยา* และเรื่อง *พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ชุมชนชาวเปอร์เซียในอยุธยา* (พลับพลึง คงชนะ, 2544) หรืองานของ กิติมา อมรทัต (2547) ในเรื่อง “ศิลปะเปอร์เซีย” รวมถึงงานของ จุฬิศพงศ์ จุฬารัตน์ (2554-2555) ในงานเรื่อง *ความสัมพันธ์ระหว่างสถาปัตยกรรมอินโด-เปอร์เซียกับรูปแบบสถาปัตยกรรมในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ที่พระนารายณ์ราชนิเวศน์เมืองลพบุรี* งานของ รัฐพล ศิลปะอาษา (2545) *การศึกษาเพื่อการคืนสภาพอาคารสมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ : วัดตองปุ อ.เมือง ลพบุรี* งานของ อานนท์ เรื่องกาญจนวิทย์ (2545) เรื่อง *การออกแบบพระอุโบสถ และพระวิหารแบบไทยประเพณี สมัยอยุธยาตอนปลาย (พ.ศ.2173-2310)* เป็นต้น หรือหลักฐานทางประวัติศาสตร์อีกอย่างหนึ่งของการผสมกลมกลืนกันระหว่าง 2 วัฒนธรรม ก็คือ "ลอมพอก" อันได้แก่หมวกสำหรับขุนนางไทยที่นิยมใช้กันในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช โดย "ลอมพอก" นี้ทำจากผ้าขาว พันและพับเป็นทรงหมวก มียอดแหลม ประดิษฐ์ขึ้นอย่างประณีต ที่ขอบของ "ลอมพอก" จะมีเครื่องประดับแสดงชั้นยศ สันนิษฐานกันว่ารูปแบบนี้ได้รับแรงบันดาลใจจากผ้าโพกศีรษะของมุสลิมเปอร์เซีย ผสมผสานกับรูปแบบชฎาของไทย เมื่อครั้งที่คณะราชทูตในสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเดินทางไปเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศฝรั่งเศส เมื่อปี พ.ศ. 2229 ได้สวมเครื่องแต่งกายดังกล่าวจนเป็นที่ดึงดูดความสนใจจากชาวฝรั่งเศส

เป็นอย่างมาก ดังนั้นภาพสะท้อนอิทธิพลทางภาษา ศาสนา และวัฒนธรรมยังปรากฏเหลือเป็นร่องรอยและเชื่อมโยงให้เห็นความเกี่ยวเนื่องในความเป็นศิลปวัฒนธรรมในประเทศไทย รวมทั้งยังมีงานวิจัยของอีกหลายท่านที่สะท้อนถึงความเชื่อมโยงของดินแดนที่เป็นประเทศไทยกับการเชื่อมโยงในมิติทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของประเทศนี้ด้วยเช่นกัน

(ซ้าย) ขุนนางสยาม ลายเส้นจากหนังสือจดหมายเหตุลา ลูแบร์ (ขวา) ออกญาโกษาธิบดี (ปาน) ภาพที่ 3 ขุนนางสยาม ลายเส้นจากหนังสือจดหมายเหตุลา ลูแบร์ (ขวา) ออกญาโกษาธิบดีปาน

(ภาพ : มองซิเออร์ เดอ ลาลูแบร์, 2557)

5.แนวคิดจริยธรรมทางสังคม นิทานอิหร่านราชธรรม เป็นนิทานซึ่งมุสลิมในสมัยกรุงศรีอยุธยาได้เข้าไปเล่าถวายต่อพระเจ้าแผ่นดิน และนิทานเหล่านี้เป็นคติธรรมสำหรับกษัตริย์ผู้ปกครองแผ่นดินอย่างสูง จึงได้เป็นที่นิยมของคนไทยตลอดมา เมื่อสถาปนารุงรัตนโกสินทร์ขึ้น มีการทำนุบ้านเมืองให้คึกคักเป็นปกติ ได้มีการเขียนหนังสืออิหร่านราชธรรมขึ้นอีก จากความทรงจำของบรรดาผู้สูงอายุ เพื่อเก็บไว้ในหอพระสมุดหลวง หรือ

หอสมุดข้างที่ เป็นเรื่องที่พระเจ้าแผ่นดินจะเอามาอ่านได้ทุกเวลา ชื่อบุคคลต่าง ๆ ในหนังสือนี้มีเพี้ยนไปจากชื่อเดิมของอิสลามและเปอร์เซียเป็นอย่างมาก เช่นว่า "พระเจ้าอุมม์ซิด" ในหนังสืออิหร่านราชธรรมก็เรียกเสียเป็นภาษาไทย ๆ "พระเจ้ายมลสิทธิ์" หรือ "พระเจ้าสุไลมาน" ก็เรียกว่า "พระเจ้าสุราไลมาน" ให้ฟุ่มเฟือยไป เมือง "บักดาต" (แบกแดด) ก็เรียกว่าเมือง "ปัตตาช" เมือง "มะดาอิน" ก็เรียกว่า "มะดาวิน" "พระเจ้านูซิวารุดดีน" ก็เรียกว่า "พระเจ้าเนาเสนวารวาดีน" ให้ฟังดูเพราะ อิหร่านราชธรรม ได้ส่งผลเป็นพฤติกรรมและการกระทำที่จริยธรรมต่อชาวสยามไปด้วยเช่นกัน

ดังนั้นหากพิจารณาถึงพัฒนาการและการมีส่วนร่วมต้นธารของชาวเปอร์เซีย หรืออิหร่านประเทศไทย จึงนับเป็นจุดเริ่มต้นที่สามารถสำรวจหลักฐานเอกสารได้ รวมไปถึงสามารถที่จะส่งเสริมให้เกิดพัฒนาการของชุมชนได้อย่างแท้จริงด้วยเช่นกัน นับเป็นพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และชุมชนที่สามารถแสวงหาหลักฐานและข้อมูลเชิงประจักษ์มายืนยันได้

สรุป

ชาวอิหร่านหรือเปอร์เซีย ได้เข้ามาสร้างความความสัมพันธ์กับอยุธยาและเนื่องต่อนับแต่อดีต จนสามารถสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมือง เศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมร่วมกับชาวอยุธยา ธนบุรี สยาม และไทยกระทั่งปัจจุบัน ในรูปแบบของการรับราชการ การตั้งชุมชน และมีตำแหน่งทางการบริหารกิจการศาสนาอิสลามในประเทศไทย ในตำแหน่งจุฬาราชมนตรี ตั้งลำดับที่ 1 จนกระทั่งถึงลำดับที่ 13 และสืบสายมาทางมุสลิมจากเปอร์เซีย หรืออิหร่านด้วย ดังนั้นความสำคัญ และความสัมพันธ์ของมุสลิมสายชีอะห์จากอิหร่านจึงมีความสำคัญ และเป็นพลวัตผนวกกับสังคมไทยมาอย่างยาวนาน บทความ "มุสลิมชีอะห์จากอิหร่านกับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์มุสลิมในประเทศไทย" จึงเป็นประเด็นหนึ่งการสำรวจและทวนย้อนถึงพัฒนาการของมุสลิมในประเทศไทย โดยจำเพาะไปที่กลุ่มมุสลิมที่มาจากเปอร์เซียหรืออิหร่านในปัจจุบัน โดยมีผู้ทำการศึกษา วิจัยในภาพกว้าง ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในด้านมุสลิมศึกษาในประเทศไทย อิหร่านศึกษาในประเทศไทย รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของประเทศไทยกับพัฒนาการของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบันด้วย

เอกสารอ้างอิง

- กิติมา อมรทัต. (2547). *ศิลปะเปอร์เซีย*. กรุงเทพฯ : ศูนย์วัฒนธรรม สถานเอกอัครราชทูต สาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่าน.
- จุฬิศพงศ์ จุฬารัตน์. (2555). ความสัมพันธ์ระหว่างสถาปัตยกรรมอินโด-เปอร์เซียกับ รูปแบบสถาปัตยกรรมในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ที่พระนารายณ์ราชินีเวศน์ เมืองลพบุรี. *วารสารหน้าจั่ว*, 8, 11-53.
- _____. (2546). *ขุนนางกรมท่าชาว: การศึกษาบทบาทและหน้าที่ในสมัยอยุธยาถึง สมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ.2153-2435*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- ณัฐวุฒิ สุทธิสงคราม. (2551). *สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค)*. กรุงเทพฯ : บริษัท สร้างสรรค์บุ๊คส์ จำกัด.
- ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์. (2517). *ความสัมพันธ์ของมุสลิมทางประวัติศาสตร์และวรรณคดีไทย*. กรุงเทพฯ : สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย.
- ปิยรัตน์ อินทร์อ่อน. (2535). *วิจัยเรื่อง รูปแบบการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองในสมัย อยุธยา พ.ศ.1893-2310*. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปิยนาด นิโครธา. (2513). *บทบาทของเสนาบดีแห่งตระกูลบุนนาคในการปกครองประเทศ สยามตั้งแต่รัชกาลที่ 1 ถึงต้นรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325 - พ.ศ. 2416) (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต)*. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธาริณี สุนทรนันท์ทกิจ. (2545). *การนับถือศาสนาของชาวสยามในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ มหาราช จากหนังสือประวัติศาสตร์ธรรมชาติและการเมืองแห่งราชอาณาจักร สยาม ของ นิโกลาส์ แซร์แวส (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต)*. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พลับพลึง คงชนะ. (2548). “ประวัติศาสตร์ตำแหน่งจุฬาราชมนตรีแห่งประเทศไทย,” ใน *มิตรภาพไทย-อิหร่าน ความสัมพันธ์ใกล้ชิดกว่า 400 ปี*. หนังสือที่ระลึก ความสัมพันธ์การทูตไทย-อิหร่านครบรอบ 50 ปี. กรุงเทพฯ : สถาน เอกอัครราชทูต สาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่าน.

_____. (2549). “อิหร่าน : พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ชุมชนที่กรุงศรีอยุธยา,” ใน *พระอาทิตย์ชิงดวง*. รวมบทความทางวิชาการและบทความปริยัติธรรม ที่ระลึก ในวาระ 60 ปีและเกษียณอายุราชการพลับพลึง คงชนะ. กรุงเทพฯ ฯ : สันติศิริการพิมพ์.

_____. (2544). พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ชุมชนชาวเปอร์เซียในอยุธยา. ใน *ความสัมพันธ์ทางด้านวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ระหว่างอิหร่านและประเทศไทย*. กรุงเทพฯ ฯ : ศูนย์วัฒนธรรม สถานเอกอัครราชทูต สาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่าน.

พิทยะ ศรีวัฒนสาร. (2541). *ชุมชนชาวโปรตุเกสในสมัยกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. 2059-2310* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). กรุงเทพฯ ฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิทยา บุณนาค. (2548). *มุสลิมผู้นำ"ปฐมจุฬาราชมนตรี" คนแรกในสยาม*. กรุงเทพฯ ฯ : มติชน.

มองซิเออร์ เดอ ลาลูแบร์. (2557). *จดหมายเหตุ ลาลูแบร์ ราชอาณาจักรสยาม*. ผู้แปล สันต์ ท. โกมลบุตร. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ศรีปัญญา.

รัฐพล ศิลปะอาษา. (2545). *การศึกษาเพื่อการคืนสภาพอาคารสมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ : วัดตองปุ อ.เมือง ลพบุรี* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). กรุงเทพฯ ฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อนันต์ อมรรตัย. (2541). *พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และเสนาบดีเอกแห่งตระกูล "บุณนาค"*. กรุงเทพฯ ฯ : ไพลิน.

อานนท์ เรื่องกาญจนวิทย์. (2545). *การออกแบบพระอุโบสถ และพระวิหารแบบไทยประเพณี สมัยอยุธยาตอนปลาย (พ.ศ.2173-2310)* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

Julispong Chularatana. (2536). Khaek in Klong PhapKhon Tang Phasa at Wat Pho: A Reflection of Muslim Studies of the EarlyRattanakosin Era Elite. *Journal of Humanities*, 36 (1), 36-111.

_____. (2008). The Shi'ite Muslims In Thailand From Ayutthaya Period

to The Present. *MANUSYA: Journal of Humanities*, 16 (Special Issue), 37-58.

_____. (2007). Muslim Communities During the Ayutthaya Period . *MANUSYA: Journal of Humanities*. 10 (1), 89-107.

Muhammad Ismail Marcinkowski. (2000). “Persian Religious and Cultural Influences in Siam/Thailand and Maritime Southeast Asia in Historical Perspective: A Plea for a Concerted Interdisciplinary Approach” . *Journal of the Siam Society*. 88(1&2), 186-194.

Muhammad Rabī ibn Muhammad Ibrāhīm. (1972). *The Ship of Sulaimān*. London: Routledge & K. Paul.

พระพุทธศาสนาเถรวาทในกัมพูชา: สมัยหลังพระนคร
Theravada Buddhism in Cambodia: Post-Angkor Period

มัลลิกา ภูมะธน*

Mallika Phumathon

ดิเรก ด้วงลอย**

Direk Duangloy

พระปลัดระพิน พุทธิสารโ***

Phrapalad Raphin Buddhisar

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่อง พระพุทธศาสนาเถรวาทในกัมพูชา: สมัยหลังพระนคร เป็นบทความที่ศึกษาถึงประวัติและพัฒนาการของพระพุทธศาสนาเถรวาทในสมัยหลังพระนคร ใช้วิธีการศึกษาจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เขียนเป็นความเรียงในรูปแบบบทความวิชาการ ผลการศึกษาพบว่า ภายหลังจากเสื่อมไปของอาณาจักรมหานคร ที่แต่เดิมนับถือพระพุทธศาสนาเถรวาท พระพุทธศาสนาเถรวาทได้เข้ามาแทนที่เจริญเติบโตเป็นนิกายหลัก โดยมีหลักฐานว่าตามลิตะผู้เป็นราชโอรสของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เป็นบุคคลสำคัญที่นำพระพุทธศาสนาเถรวาทจากลังกาเข้าสู่กัมพูชา รวมทั้งจารึกอักษรบาฬีที่วัดโคกสวาย

* มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

*** คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Email: Raphind@yahoo.com

เจก เป็นหลักฐานหนึ่งที่ยืนยันถึงพัฒนาการของพระพุทธศาสนาเถรวาทและเข้ามาเป็นศาสนาหลักในกัมพูชานับภายหลังจากอาณาจักรนครธม จนกระทั่งปัจจุบัน

คำสำคัญ : พระพุทธศาสนาเถรวาท, กัมพูชา, สมัยหลังพระนคร

Abstract

Academic Article Theravada Buddhism in Cambodia: Post-Angkor Period was an article that examined the history and development of Theravada Buddhism in post-Angkor period. This study used the method of documentary study and related research, and proposed essays in the form of academic articles. The results of the study showed that after the deterioration of the metropolitan empire Mahayana Buddhism the growth of Theravada Buddhism has replaced evidence that historians interpret that according to Tamlinda, the son of Jayavarman VII, was an important person who brought Theravada Buddhism from Lanka into Cambodia including the Pali script inscriptions at Wat Khok Sawai Jek. It is one evidence of the development of Theravada Buddhism and became the main religion in Cambodia after the Angkor Kingdom until now.

Keywords: Theravada Buddhism, Cambodia, Post-Angkor Period

บทนำ

กัมพูชาเป็นประเทศที่มีประวัติและพัฒนาการทางอารยธรรมมาอย่างยาวนาน มีลักษณะร่วมในการนับถือพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกับไทย โดยมีหลักฐานในช่วงแรกนับถือพระพุทธศานามหายาน และเปลี่ยนผ่านเจริญเติบโตมาเป็นพระพุทธศาสนาเถรวาทในสมัยหลังพระนคร ดังปรากฏข้อมูลในงานวิจัยของ Mae Chee Huynh Kim Lan (2010, 10) ให้ข้อมูลว่า “ตราวิน (Tra Vihn) เป็นพื้นที่ราบใหญ่สุดที่มีประชาชนเขมรอาศัยอยู่ พบพระพุทธรูป 13 แห่ง และอวโลกิเตศวร พระโพธิสัตว์ของพระพุทธศานามหายานอีก 4 องค์” เท่ากับว่าหลักฐานดังกล่าวยืนยันถึงความเกี่ยวเนื่องกับอาณาจักรก่อนพระนครและ

สมัยพระนครและการนับถือพระพุทธศาสนาหายานโดยมีศูนย์กลางที่พระนคร จนกระทั่งมีการนับถือพระพุทธศาสนาเถรวาทในสมัยต่อมา ซึ่งมีข้อมูลว่าพระราชโอรสของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 (Jayavarman VII, ค.ศ. 1125–1218/1724-1762) “ตามลินทะ” (Tamhindha) ได้เคยไปศึกษาที่มหาวิหาร (Mahavihara) ศรีลังกา ระหว่าง ค.ศ. 1180-1190/1723-1733 และนำพระพุทธศาสนาเถรวาทมาเผยแผ่และมีอิทธิพลในสมัยหลังพระนคร (David P.Chandler, Noble Ross Reat, 1994) หรือหลักฐานบันทึกของโจว ต้า กวน (Zhou Daguan, ค.ศ. 1270-) ให้ข้อมูลว่า เมื่อมาถึงเมืองพระนคร ในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1296/1839 พบว่าผู้คนนับถือพระพุทธศาสนาเถรวาทแล้ว (Zhou Daguan, 2007) รวมถึงในงานวิจัยเรื่อง “จารึกโคกสวายเจก : จารึกภาษาบาลีในอาณาจักรเขมรโบราณ” (พระมหากวีศักดิ์ ญาณุกวิ และทรงธรรม ปานสกุล, 2562) ที่ถอดความจากจารึกโคกสวายเจก (K.754) ซึ่งให้ข้อมูลว่า “...จารึกหลักนี้แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของพุทธศาสนานิกายเถรวาทที่สันนิษฐานว่าคงจะตั้งมั่นแล้วในรัชสมัยของพระเจ้าศรีนทรวรมัน (พ.ศ. 1839-1852) เนื้อความในจารึกเริ่มด้วยบทประณามพจน์มอบน้อมต่อพระรัตนตรัย และบอกถึงศักราชที่พระเจ้าศรีนทรวรมันขึ้นครองราชย์ และพระราชกรณียกิจบางประการของพระองค์ ในส่วนของการใช้ภาษาบาลี พบว่ามีการใช้สังเกตสังขยาคือคำศัพท์สัญลักษณ์ที่ใช้แทนคำเรียกตัวเลขทั่วไปเพื่อบอกศักราช และมีการแต่งชื่อเฉพาะของภาษาสันสกฤตและภาษาเขมรโบราณให้เป็นภาษาบาลี...” หรือข้อมูลจากแหล่งเดียวกันเสนอว่า “...แต่ในรัชสมัยของพระเจ้าศรีนทรวรมัน (พ.ศ. 1839-1852) ปรากฏมีจารึกภาษาบาลีอันเป็นภาษาที่ใช้บันทึกในพุทธศาสนานิกายเถรวาท โดยกล่าวถึงศักราชที่พระองค์ขึ้นครองราชย์และพระราชกรณียกิจที่นับเนื่องในศาสนาพุทธเถรวาท เช่น รับสั่งให้สร้างวัดและประดิษฐานพระพุทธรูป เป็นต้น และหลักฐานที่บ่งบอกถึงศาสนาในรัชสมัยนี้ก็คือบันทึกของโจว ตากวานราชทูตจีนที่เข้ามายังเมืองพระนครเมื่อ ปี พ.ศ. 1839 นักวิชาการจึงสันนิษฐานว่า พระเจ้าศรีนทรวรมัน ทรงนับถือพุทธศาสนานิกายเถรวาท...” ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่าอิทธิพลของพระพุทธศาสนาเถรวาทได้รับการยอมรับและแพร่หลายไปยังดินแดนที่เคยเป็นส่วนหนึ่งของกัมพูชา และดำรงอยู่คู่กับกับกลุ่มชาติพันธุ์เขมรนับแต่นั้น ผ่านสำนึกความเป็นคนเขมร พุทธภาษาเขมรและมีวัดพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรม ทั้ง

เป็นส่วนสำคัญในการรักษา สืบต่อเอกลักษณ์ความเป็นชาติพันธุ์ร่วมกับการคงอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรจนกระทั่งปัจจุบัน ซึ่งในการศึกษานี้จะได้สืบค้นและนำเสนอเป็นลำดับไป

ภาพที่ 1 ปราสาทขยาน “พุทธราชา-ธรรมราชา” แนวคิดที่ว่าด้วยพระราชาผู้ปกป้องของอาณาจักรในช่วงพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 (ภาพศุภย์อาเซียนศึกษา มจร. 21 เมษายน 2561)

พระพุทธศาสนา “มหายาน” ในกัมพูชา

กัมพูชาหรืออาณาจักรเขมรโบราณเป็นอีกอาณาจักรหนึ่งที่ได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากอินเดีย ดังปรากฏในงานการศึกษาของ George Coedes (1971) ในงานเรื่อง *The Indianized States of Southeast Asia* ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับอิทธิพลของอินเดียในสังคมเขมรโบราณ (ที่รวมไปถึงคาบสมุทรมลายู/สุมาตรา/ชวา/บอร์เนียว) ที่เข้ามามีอิทธิพลระหว่าง ค.ศ.650-1250 โดยมีพัฒนาการของการนับถือพระพุทธศาสนาทั้งในส่วนของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู รวมทั้งพระพุทธศาสนา ดังปรากฏเป็นโบราณสถานที่ตั้งด้วยศาสนาพราหมณ์ฮินดู ที่นครวัด (Kent Davis, 2008) และศาสนสถานของพุทธมหายาน ที่นครธม หรืออาณาจักรมอญที่มึ่หลักฐานว่าการนับถือพุทธศาสนาเริ่มขึ้นในสมัยกษัตริย์

สุริยวรมันที่ 1 (Suryavarman I, 1001-1050 AD) โดยมีลักษณะของการเจริญเติบโตหรือได้รับการสนับสนุนตามแต่กษัตริย์หรือผู้ปกครองผู้นั้นจะนับถืออะไรหรือศาสนาอะไร โดยในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในกัมพูชาความเจริญเติบโตเจริญก้าวหน้าสูงสุดในยุคสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 (King Jayarman VII) ในยุคสมัยของอาณาจักรมหานคร หรือนครธม ดังปรากฏในงานของ Vannak Lim (2017) ในงานวิจัยเรื่อง A Study of the Influence of Mahayana Buddhism Over the King Jayarman VII หรือในงานของ Samsopheap Preap (2005) ในงานวิจัยเรื่อง “A comparative study of Thai and Khmer Buddhism ที่สะท้อนข้อมูลถึงกษัตริย์ผู้ดำเนินนโยบายทางการเมืองจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดู “เทวราชา” สู่แนวทาง “พุทธราชา” ผ่านสลักหินก่อนใหญ่มหิมาที่มีเส้นหมันต์คลัง ซึ่งได้สะท้อนให้เห็นว่าคุณค่าความเป็นพระพุทธศาสนาหายานคือความเจริญเติบโต และก้าวหน้า การนำแรงงานหลายหมื่นคน มาเป็นแรงงานในการเคลื่อนย้ายหินก้อนใหญ่หลายหมื่นก้อนไปเรียงสร้างงานปฏิมากรรมกลางแจ้ง ที่เรียกว่า “ศาสนสถาน” ที่ปรากฏเนื่องต่อมาจนกระทั่งปัจจุบัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของสิ่งประดิษฐ์ทางศาสนาและสังคม เป็นพัฒนาการทางสังคมจากพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะมหายานซึ่งเป็นทัศนะที่ปรากฏในงานของนักวิชาการหลายท่าน ทั้งในงานของ Harris, Ian (2005) ที่ศึกษาเรื่อง Cambodian Buddhism ในงานของ Marston, John Amos; Guthrie, Elizabeth (2004) เรื่อง History, Buddhism, and New Religious Movements in Cambodia หรือในงานศึกษาของนักวิชาการด้านไทยศึกษาอย่าง Wyatt, David (2003) ในงานเรื่อง Thailand: A Short History ที่ศึกษาเรื่องไทยแต่ก็จะสะท้อนข้อมูลปฏิสัมพันธ์ระหว่างไทยกัมพูชาทางด้านพระพุทธศาสนาด้วย รวมทั้งในงานของ Bapat, P.V.; Takasaki, J.N. (1959) ในการศึกษาพระพุทธศาสนาแบบองค์รวมรายประเทศ เรื่อง "Progress of Buddhist Studies in Ceylon, Burma, Thailand, Cambodia, Laos, Vietnam, China and Japan", ในงานของ Rawson, Philip (1990) ที่ดูเหมือนจะมุ่งศึกษาศิลปะแต่ก็เป็นศิลปะที่เนื่องด้วยพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะในกัมพูชา ดังปรากฏในงาน The Art of Southeast Asia หรือในงานของ Harris, Ian (2001) ที่ถือว่าเป็นงานร่วมสมัยในเรื่อง "Sangha Groupings in Cambodia" ที่สะท้อนให้เห็นพลวัตรของพระพุทธศาสนาร่วมสมัยแต่ก็ต้องย้อนกลับไปหาพระพุทธศาสนาหายานในครั้งมหา

นคร รวมไปถึงในงานที่ Chau Séng (ed.) เป็นบรรณาธิการในเรื่อง Organisation buddhique au Cambodge ที่ผลงานออกมาเป็นภาษาฝรั่งเศส โดยทั้งหมดของงานการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่ามหายานเคยเป็นส่วนหนึ่งของเขมรยุคโบราณและมีพัฒนาการเป็นขีดสุดผ่านอาณาจักรมหานครที่ยังหลงเหลือเป็นพัฒนาการของสถานที่และประวัติศาสตร์ร่วมสมัยจนกระทั่งปัจจุบัน

พุทธราชา/ธรรมราชา กับโลกทัศน์แห่งรัฐ

แนวคิดที่เชื่อมโยงระหว่างโลกทัศน์ของพุทธศาสนาปรากฏที่ปราสาทบายน ที่สะท้อนแนวคิดทางพระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นศาสนาที่รุ่งเรืองในเขมรช่วงเวลานั้น แต่อีกนัยหนึ่งเป็นการสะท้อนบทบาทของพระเจ้าแผ่นดินที่เป็นประหนึ่ง “เทพ” ตามแบบคติศาสนาพราหมณ์ฮินดู แต่เมื่อพัฒนาและเปลี่ยนมาเป็นพระพุทธศาสนาบทบาทของกษัตริย์จึงเปลี่ยนไป ดังปรากฏในงานวิจัยของ นิพัทธ์ แยมเดช (2558, 169-204) ในเรื่อง “จากต้นแบบธรรมิกราชาของพระเจ้าอโศกมหาราชสู่บทบาทพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 พระราชาผู้บรรเทาทุกข์ของทวยราษฎร์ : ภาพสะท้อนจากจารึกประจำอโรคยศาล” ได้สะท้อนแนวคิดเรื่อง “ธรรมราชา” ขององค์มหาราชในอดีตอย่างพระเจ้าอโศกมหาราชกษัตริย์ที่ทรงอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาในประวัติศาสตร์อินเดีย ดังนั้นการที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 กษัตริย์ที่สร้างรูปจำหลักที่ปราสาทบายนขึ้นมาประหนึ่งเป็นพระพุทธเจ้าและกษัตริย์ผู้ปกป้อง ที่มีผู้ให้ความหมายว่าเป็นรูปพระพักต์ของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ซึ่งหันหน้าไปทุกทิศทางเพื่อปกครองดูแลสกนิกรทวยราษฎร์ของพระองค์ (Thomas Mark Shelby, 1998) รวมไปถึง ความเป็น “พุทธราชาหรือธรรมราชา” ในการทรงเป็นกษัตริย์ “ที่มุ่งเน้นการใช้คุณธรรมในพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างพระบารมีรวมถึงพระราชอำนาจในการปกครองอย่างเป็นธรรม อันส่งผลให้เห็นเป็นหลักฐานด้านจารึกสรรเสริญพระเกียรติที่ตกทอดมาในปัจจุบัน” (นิพัทธ์ แยมเดช, 2558, 169-204) ซึ่งแนวคิดดังกล่าวนี้หนึ่งเป็นผลผลิตของพระพุทธศาสนา มหายานที่ทำให้กษัตริย์เป็นประหนึ่ง “เทพ” ในคติแบบพราหมณ์ฮินดู ที่ต้องปกป้องประชาชน เปลี่ยนมาเป็น “พุทธราชา” ที่ทำให้กษัตริย์ต้องมีหน้าปกป้องและรักษาประชาชนโดยธรรม ตามคติทางพระพุทธศาสนา “ราชาผู้ทรงธรรม” รวมไปถึงเป็นพัฒนาการให้กษัตริย์ในยุคต่อมารับอิทธิพลของพระพุทธศาสนาทั้งนำมาเป็นคติในการ

แสดงบทบาทของกษัตริย์มาเป็นแนวทางในการจัดการรัฐจารีตแบบโบราณที่ว่า “**ธรรมิกราช**” พระราชาผู้ทรงธรรม หรือแนวคิด “**ทศพิธราชธรรม**” ที่กลายมาเป็นแบบแผนของกษัตริย์ที่นับถือพุทธศาสนาเถรวาทในอาณาจักรภายใต้ร่มแม่น้ำเจ้าพระยาอย่างอาณาจักรสุโขทัย (ราว พ.ศ. 1792 – 2006 อายุราว 215 ปี) อาณาจักรอยุธยา (พ.ศ.1893 - พ.ศ. 2310, 417 ปี) อาณาจักรธนบุรี (พ.ศ.2310-2325, 15 ปี) และรัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325-ปัจจุบัน, 237 ปี) รวมไปถึงกษัตริย์กัมพูชาในสมัยหลังที่ได้รับอิทธิพลของพระพุทธศาสนาเถรวาทแล้ว ก็นำแนวคิดดังกล่าวมาเป็นส่วนสนับสนุนการปกครองดังกรณีของพระเจ้าสีหนุ (Sihnulk,พ.ศ.2465/1922-2555/2012)) กับบทบาทกษัตริย์ (ครองราชย์ ,พ.ศ.2484/1941-2498/1955) ที่ทรงอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา และจนกระทั่งถูกนิยามว่าเป็น “**ยุคทอง**” ของพระพุทธศาสนาเถรวาทในกัมพูชานับแต่การสิ้นสุดอาณาจักรมหานครในสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ภายใต้แนวคิด “**พุทธสังคมนิยม**” (Buddhist Socialism) ที่ผสมผสานแนวคิดระหว่างพระพุทธศาสนา ในภาพลักษณ์ของกษัตริย์ที่ทรงธรรม กับแนวคิดสังคมนิยม (Socialism) ที่เกิดขึ้นภายใต้กระแสความรื้อฟื้นของแนวคิดทางการเมืองในช่วงเวลานั้น ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นคอมมิวนิสต์ในกัมพูชาในช่วง ค.ศ.1975-1979 ในยุคสมัยเขมรแดง เป็นต้น

เถรวาทกัมพูชากับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ในยุคหลังพระนคร

ในสมัยหลังนครธรรม พัฒนาการของพระพุทธศาสนาในกัมพูชาในช่วงหลัง สลับกันนับศาสนาพราหมณ์ฮินดู และพระพุทธศาสนาเถรวาทตามแต่กษัตริย์ผู้ปกครองของแต่ละช่วงเวลา แต่ทั้งสองศาสนาก็เจริญเติบโตสลับกันไปอยู่ในราชสำนักเท่านั้น แต่ในส่วนเถรวาท มีหลักฐานว่าได้รับอิทธิพลและเจริญเติบโตอยู่ในกลุ่มประชาชน โดยพุทธศาสนิกายเถรวาทเริ่มปรากฏชัดเจนและมั่นคงในสมัยหลังพระนคร โดยหลักฐานที่ทำให้ทราบว่า พุทธศาสนิกายเถรวาทมั่นคงในอาณาจักรมหานคร ดังปรากฏใน “**บันทึกว่าด้วยขนบธรรมเนียมและประเพณีของเงินละ**” ของนักเดินทางชาวจีนชื่อว่า โจว ต้า กวน ซึ่งติดตามคณะทูตมาเพื่อทวงเครื่องบรรณาการจากกษัตริย์เขมรโบราณเมื่อราว พ.ศ.1839/ โดยได้บันทึกเกี่ยวกับศาสนาในอาณาจักรเขมรโบราณไว้ว่า *มีสามศาสนา คือ พวกนักศึกษารียกว่า บันจี้ พระภิกษุเรียกว่า จู้กุ พวกนักพรตเรียกว่า ปี่ชื่อเหวย (เฉลิม ยงบุญเกิด, 2557: 15) และ*

ได้อธิบายลักษณะของนักบวชเพิ่มเติมอีกว่า “บันจี้ (บัณฑิต) นุ่งห่มอย่างคนสามัญธรรมดา มีด้ายสีขาว 1 เส้น ห้อยไว้ที่คออันแสดงให้เห็นถึงระดับชนชั้น ส่วนจู้กู (เจ้ากู, พระภิกษุ) พวกจู้กูโกนศีรษะนุ่งห่มเหลือง เปิดที่ไหล่ขวาข้างเดียว ท่อนล่างนุ่งสบงสีเหลืองและเดินด้วยเท้าเปล่า เพียงมือเดียว พระสูตรที่พระภิกษุท่องบ่นอยู่นั้นมีมากมาย ทั้งหมดทำสำเร็จด้วยการเอาใบลานทับซ้อนกัน พระเจ้าแผ่นดินทรงมีข้าราชการสำคัญก็ทรงปรินิพพานหรือด้วย เขาไม่มีภิกษุณีในพระพุทธศาสนา และพวกป๊ะซื่อเหวยนุ่งห่มเหมือนอย่างคนธรรมดาสามัญ เว้นแต่ศีรษะคาดผ้าสีแดงหรือสีขาว 1 ผืน พวกนี้มีเทวสถานแต่เมื่อเทียบกับวัดวาอารามแล้วแคบกว่า ศาสนาเดานั้นไม่เจริญรุ่งเรืองเสมอด้วยพุทธศาสนา พวกเขาไม่เคารพบูชารูปอื่นใดนอกจากคิลาก่อนเดียนั้น” (เฉลิม ยงบุญเกิด, 2557: 15-16) จากบันทึกของโจว ต้า กวน ทำให้เราทราบว่า ในรัชสมัยของพระเจ้าชัยวรมันน่าจะมี 3 ศาสนา แต่ดูเหมือนว่ากษัตริย์จะให้ความสำคัญกับพระภิกษุมากกว่า ในรัชสมัยของพระเจ้าศรีนทรวรมัน (Srindevavarman-ស្រីឆ្ន័រ វរ្ម័ន พ.ศ.1838/1295-1851/1308) จากข้อมูลจารึกโคกสวายเจก ซึ่งเป็นจารึกภาษาบาลีหลักแรก พ.ศ.1839 ซึ่งสันนิษฐานว่า พระพุทธศาสนานิกายเถรวาทคงเป็นศาสนาหลักในช่วงรัชกาลนี้แล้ว โดยพระองค์ทรงส่งเสริมเรื่องฟื้นฟูพุทธศาสนา และอาจเป็นผู้สร้าง (?) วัดป่าเลไลยก์ในนิกายเถรวาทติดกำแพงพระราชวัง (ไมเคิล ไรท์, 2559, 10) จารึกภาษาบาลีหลักนี้อาจจะสนับสนุนความเห็นที่ว่าปราสาทวัดป่าเลไลยก์ซึ่งเป็นศาสนสถานเนื่องในพุทธศาสนาเถรวาทเพียงแห่งเดียวในอาณาจักรเขมรถูกสร้างขึ้นในรัชสมัยของพระเจ้าศรีนทรวรมัน

นอกจากนี้ข้อมูลในเอกสารฝ่ายไทย และฝ่ายลังกาให้ข้อมูลว่ามีพระจากมอญ จากพม่า ล้านนา ไทย และเขมรไปศึกษาและบวชแปลง ดังปรากฏในหลักฐานสมัยสุโขทัย หรือสมัยอยุธยา รวมไปถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ดังนั้นหลักฐานความเชื่อมโยงทางประวัติศาสตร์ดินแดนและความสัมพันธ์ทางศาสนา ในส่วนของเขมรเองก็ปรากฏหลักฐานที่ให้ข้อมูลว่ามี การส่งเอกสารพระสงฆ์กัมพูชา 5 รูป ไปศึกษายังศรีลังกา ย้อนกลับไปเฉพาะในส่วนของศรีลังกากับกัมพูชา จารึกวัดป่าแดง (กรมศิลปากร, 2526) คัมภีร์ชินกาลมาลีปกรณ์ (พระรัตนปัญญาเถระ, 2550) ที่มีบันทึกเชื่อมโยงระหว่างพระพุทธศาสนาศรีลังกากับดินแดนในภูมิภาคนี้รวมทั้งเขมรโบราณด้วย อาจมีคำถามว่าทำไมพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ที่นับถือพระพุทธศาสนาเถรวาทอย่างแรงกล้า ทำไมจึงเลือกที่จะส่งราชโอรสไปศึกษา

พระพุทธศาสนาเถรวาท ? หรือข้อมูลส่วนนี้มีความสับสน ? อีกความหมายหนึ่งเมื่อมีการส่งพระตามลิตะไปศึกษาพระพุทธศาสนามหานิกายที่ “อภัยคีรี” แต่ตามลิตะอาจสนใจและไปบวชแปลงในแบบ “มหาวิหาร” ซึ่งเป็นเถรวาทหรือไม่อย่างไร ? ยังไม่มีหลักฐานยืนยัน แต่น่าสนใจต่อไปอีกว่าเมื่อพระตามลิตะ กลับมากระแสนของการเกณฑ์แรงงานไปเพื่อสร้างศาสนสถานนครธรรมที่ใหญ่โตเกินกว่ากำลังมนุษย์ ซึ่งเขมรโบราณในขณะนั้นสามารถได้ด้วยเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ การคมนาคม ระบบชลประทาน และการเกษตร ซึ่งเป็นปัจจัยต่อความสำเร็จในการสร้างศาสนสถานที่ใหญ่โตตลอดเวลาของของการปกครองรัฐกัมพูชาโบราณในช่วงสมัยชยวรมันที่ 7 (David Chandler, 2008) แต่อีกนัยหนึ่งก็มีข้อมูลว่า “ประชาชน” เมื่อทราบพระเจ้าอยู่หัวสวรรคต ทุกคนวางจอบ เสียม และเหล็กสกัดกลับไปยังที่อยู่ของตนเอง (David Chandler, 2008) มีนักประวัติศาสตร์ตีความ ช่วงเวลาของความยากลำบากในการเป็นผู้ใช้แรงงานได้สิ้นสุดลง พระพุทธศาสนามหานิกายเป็นศาสนาของการเกณฑ์แรงงานกับมีภาพรุ่งเรืองและได้รับการสนับสนุนเฉพาะในราชสำนัก ในส่วนของพระพุทธศาสนาเถรวาทซึ่งเจริญเติบโตอยู่ในชนบทรอบนอกของเมือง และเจริญขึ้นอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นกระแสหลักของเขมรในช่วงสมัยต่อมา

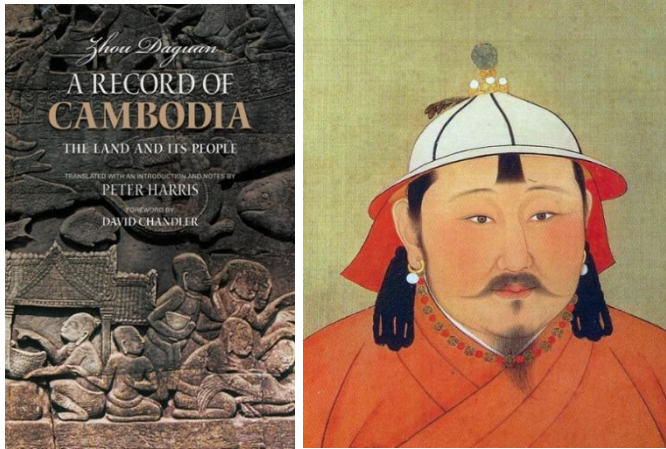
จุดเปลี่ยนจากมหานิกายสู่เถรวาท

ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยได้เสนอไว้ว่า มหานิกายใช้สันตฤกษ์ในการบันทึกคำสอน ในส่วนของเถรวาทใช้บาสิ เป็นเอกลักษณ์ทางการสวด และการสอน และการใช้พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาสิเป็นสัญลักษณ์ของช่วงเวลาดังปรากฏเป็นจารึกภาษาบาสิในสมัยหลัง ตามพงศาวดารพม่ากล่าวว่า “มีสามเถรมอญองค์หนึ่ง ชื่อ ฉปะตะ อายุ 20 ปี ออกไป เรียนที่เกาะลังกา 20 ปี ในปี เดียวกันมีพระภิกษุอีก 4 รูป รูปหนึ่งชื่อตามลิตะ เป็นพระราชบุตรของพระมหากษัตริย์แห่งประเทศกัมพูชา” ซึ่งตีความว่า “ตามลิตะ” เป็นพระราชบุตรของพระเจ้าชยวรมันที่ 7 (Jayavarman VII, 1181-1218) โดยตามลิตะผู้นี้ถูกบันทึกว่า เป็นผู้นำพระพุทธศาสนาเถรวาทลังกาวงศ์ มายังอาณาจักรมณฑลนคร เผยแผ่จนเป็นที่นิยมที่สุดในรัชสมัยของพระเจ้าสินทรวรมัน (ค.ศ.1196) ทรงได้สร้างวัดจำนวนมาก พร้อมบริจาคทรัพย์สินเพื่อพระพุทธศาสนา จนท้ายที่สุดด้วยศรัทธาแรงกล้า มีหลักฐานว่าทรงสละราชสมบัติให้พระราชบุตรและเข้าปฏิบัติธรรมในป่าจนวาระสุดท้ายของ

ชีวิต นอกจากนี้มีหลักฐานในช่วงรัชสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 (Jayavarman VII, 1181-1218) ถึงพระเจ้าลีนทรวรมัน มีราชทูตจีน ชื่อ โจว-ต้า-กวน ที่เข้ามาในช่วงสมัยพระนรค พร้อมได้บันทึกเหตุการณ์ที่ได้พบเห็นในช่วงที่เข้ามา ดังมีหลักฐานจากบันทึกว่า “ในพระราชอาณาจักรนี้มีนักบวชใช้ผ้าสีเหลืองมากมาย เดินด้วย เท้าเปล่า ไม่มีนักบวชผู้หญิง(พระภิกษุณี)” โจว ต้า กวน ตั้งข้อสงสัยในบันทึกของเขาว่า “ในขบวนเสด็จของพระมหากษัตริย์มีพระพุทธรูปทองอยู่ข้างหน้า ซึ่งน่าจะเป็นช่วงพระเจ้าลีนทรวรมัน” (Zhou Daguan, 2007) ขณะเดียวกันมีหลักฐานร่วมสมัยของประวัติศาสตร์ลาว ที่ว่า “อาณาจักรล้านช้างในสมัยพระเจ้าจัมม์ ได้รับอิทธิพลของพระพุทธศาสนาจากกัมพูชา” (มาร์ติน สจ๊วต ฟอกซ์, 2558) โดยพระเจ้าฟ้าจัมม์ของลาวได้เคยมาศึกษา เลาเรียนพระพุทธศาสนากับพระสงฆ์ผู้นำของกัมพูชาหลายรูป และเมื่อกลับมายังล้านช้าง ก็ได้นำพระภิกษุ ราชบัณฑิต พระพุทธศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีกัมพูชาไปเผยแพร่ในลาวด้วย (Ian Harris, 2001) จากข้อมูลที่ประมวลได้ จึงอาจสรุปได้ว่า พระพุทธศาสนาในยุคพระนรค ในช่วงที่นครธรรมเป็นศูนย์กลาง ถือว่าเป็นยุคที่อารยธรรมเจริญถึงขีดสุด โดยศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และพระพุทธศาสนามหายาน เจริญเคียงคู่สลับกัน ผสมผสานเข้าด้วยกัน ปราสาทราชฐานต่าง ๆ ล้วนสร้างอุทิศถวายในพระพุทธศาสนามหายานและศาสนาฮินดู นอกเหนือจากนี้ ข้อความในจารึกก็แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของคำสอนของพระพุทธศาสนาในแบบมหายาน ในส่วนพุทธศาสนาเถรวาท ก็มีหลักฐานว่านับถือทั่วไปในหมู่ประชาชน หรืออาจเรียกว่าได้เถรวาทอยู่กับประชาชน โดยไม่ได้รับการสนับสนุนหรือเชิดชูจากราชสำนัก แต่ทั้งหมดของแต่ละศาสนาแต่ละนิกายก็อยู่ผสมกลมกลืนกันอย่างปกติ สอดคล้องกับหลักฐานของ โจว ต้า กวน บันทึกไว้ว่า “...ปลายยุคพระนรคพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทมีความเจริญ พระราชา ทรงเชิดชูเนื่องจากมีเชื้อพระวงศ์บวชในสำนักนี้ด้วย” สถานการณ์ของพระพุทธศาสนาในยุคหลังพระนรคนี้ ถ้าประมวลจากหลักฐานมีการสลับกันเจริญรุ่งเรืองทั้งพุทธเถรวาท มหายาน และศาสนาพราหมณ์ฮินดู จนกระทั่งมีสงครามภายใน และความเจริญเติบโตของรัฐในกลุ่มน้ำเจ้าพระยาอย่างอโยธยา พร้อมกับการแทรกแซงจากภายนอกและถึงยุคเสื่อมของอาณาจักรมหานคร

แต่อีกนัยหนึ่งนักประวัติศาสตร์ตีความว่าความเสื่อมของอาณาจักรมหานคร คือ วิกฤตการณ์ของพุทธเถรวาท หลังจากพุทธศตวรรษที่ 13 เถรวาทเป็นศาสนาประจำชาติ

ของประเทศกัมพูชา ในระหว่างที่พระตามลันทะ ไปศึกษาที่วัดมหาวิหาร (Mahavihara) ในศรีลังกา ในช่วง ค.ศ.1180-1190 ดังปรากฏในเอกสารของ Devid P. Chandler ในหนังสือ *History Cambodia* หรือในงานของ Prashanthi Narangoda (2018) ในบทความค้นคว้าเรื่อง *Emergence of Buddha Image in Cambodia and Impact of Srilanka* ที่สะท้อนการศึกษาผ่านพระพุทธรูปที่ตีความและยืนยันว่าได้รับอิทธิพลจากศรีลังกา รวมทั้งผู้เขียนท่านเดียวกันนี้ก็ยืนยันแนวคิดถึงอิทธิพลของพระพุทธรูปศาสนาเถรวาทในกัมพูชา 3 เช่นรับอิทธิพลจากสยาม ซึ่งน่าจะเป็นในสมัยหลังสยามมีอิทธิพลเหนืออาณาจักรมหานครแล้ว หรือการรับอิทธิพลจากพระธรรมทูตศรีลังกา และแนวคิดโอรสกษัตริย์กัมพูชาไปศึกษายังประเทศศรีลังกา ซึ่งแนวคิดหลังนี้ปรากฏในงานศึกษาของ Chandler ในเรื่อง *History of Cambodia* และในงานของ Sirisena.W.M. (1978) เรื่อง *Srilanka and South East Asia : Political, Religious and Cultural Relations from A.D. C.1000 to C.1500* ที่ยืนยันข้อมูลในเรื่องโอรสของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 (/ค.ศ.1181-1218 CE) ที่ไปบวชในศรีลังกาและนำพระพุทธรูปศาสนาเถรวาทเข้ามาเผยแพร่ในกัมพูชา หรือในงานของ Polkinghorne, M. (2018) ในเรื่อง *“Reconfiguring Kingdoms: The end of Angkor and the emergence of Early Modern period Cambodia”* ถึงจะไม่ได้ชี้ชัดโดยตรงในผลการศึกษาแต่สิ่งที่สะท้อนออกมาถึงอิทธิพลทางสถาปัตยกรรมและความเชื่อก็เปลี่ยนไป ในประเด็นของการเชื่อมต่อระหว่างพุทธศาสนาจากศรีลังกากับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีข้อมูลว่าการที่ศรีลังกามีสงครามกับพม่ารบกันนับถือศาสนาฮินดู พระพุทธรูปศาสนาส่วนหนึ่งได้รับผลกระทบและถูกทำลาย จึงทำให้ศรีลังกาต้องปรับตัวภายใต้สถานการณ์ที่เกิดขึ้นขณะนั้น ทำให้เกิดความยืดหยุ่นในพื้นที่พุทธศิลป์ทั่วโลก พระพุทธรูปนานาชาติอันการเชื่อมต่อกับพระพุทธรูปศาสนาจากนานาชาติ (Deegalle, Mahinda (ed.), 2006) รวมทั้งมีการส่งออกพระพุทธรูปไปยังพม่า รัฐมอญ เชียงใหม่ ล้านนา สุโขทัย ลาว และกัมพูชาด้วย

ภาพที่ 2 เอกสารบันทึกเกี่ยวกับนครธม และโจว ต้ากวน ทูตจีนที่เดินทางมายังนครธม
(ภาพ Zhou Daguan, 2007)

ดังปรากฏข้อมูลเชื่อมโยงว่า สมัยพระเจ้าธรรมเจดีย์ศรีปิฎกธร (Dhammazedi, ค.ศ.1471-1492/พ.ศ. 2014–2035) ขึ้นครองราชย์ในเมืองหงสาวดี ราชรัฐประเทศ ในขณะนั้นพระสงฆ์ในเมืองมอญได้แตกแยกเป็น 6 คณะใหญ่ มีความหย่อนยานทางข้อปฏิบัติ และขาดความเป็นเอกภาพในคณะสงฆ์ ต่างรังเกียจไม่ยอมทำสังฆกรรมร่วมกัน และถือพิธีปฏิบัติผิดแผกกันออกไปตามคติความเห็นของแต่ละฝ่าย พระองค์ทรงวิตกว่า การถือปฏิบัติของพระสงฆ์ในกาลภายหน้าจะเป็นเหตุให้พระพุทธศาสนาเสื่อมถอยลง และจะเสื่อมสูญไปจากดินแดนมอญในที่สุด พระองค์ประสงค์จะชำระพระพุทธศาสนาให้บริสุทธิ์และให้พระสงฆ์มอญถือวัตรปฏิบัติเป็นไปตามพระไตรปิฎกเป็นอย่างเดียวกัน จึงทรงฟื้นฟูใหม่ด้วยการให้คณาจารย์จาก 6 สำนักใหญ่มาประชุมกัน ขอร้องให้ไปอุปสมบทใหม่ในลังกา เพื่อให้เกิดความเสมอภาคและเป็นปึกแผ่นของคณะสงฆ์มอญ คณะสงฆ์จาก 6 สำนักก็เห็นชอบด้วย จึงทรงรับสั่งให้คณาจารย์ของแต่ละฝ่ายให้ไปรับการอุปสมบทจากพระสงฆ์ในลังกาทวีป เพื่อให้มีพระสงฆ์มอญ(รามัญ) ที่บริสุทธิ์เกิดขึ้นมาก่อน แล้วกลับมาให้การอุปสมบทแก่ลูกศิษย์ต่อไปเพื่อให้พระสงฆ์ในรามัญประเทศเป็นวงศ์เดียวกัน เพื่อปฏิรูปคณะสงฆ์ในรามัญประเทศให้ดำรงสืบต่อไปอย่างเป็นเอกภาพ “...พระองค์ส่งพระเถระ 22 รูป และพระอนุจรอีก 22 รูปไปรับการอุปสมบทในลังกาทวีป กษัตริย์ลังกาทรงอุปถัมภ์ด้วยดี ทรงนิมนต์พระมหาเถระชาวลังกา 3 รูป คือ พระธรรมกิตติ พระวันรัต และพระมังคละ และ

พระสงฆ์อีก 25 รูป ทำการอุปสมบทแก่พระสงฆ์มอญใหม่ เมื่อกลับมาสู่เมืองหงสาวดีแล้ว พระเจ้าธรรมเจดีย์ก็ได้ประกาศราชโองการให้พระสงฆ์ทั่วแผ่นดินสักกันหมด แล้วบวชใหม่ กับคณะสงฆ์ที่บวชจากลังกา ตามแบบของคณะมหาวิหารในลังกา ซึ่งเป็นนิกายเดียวที่เก่าแก่ที่สุด โดยเรียกคณะใหม่ว่าคณะกัลยาณี ในครั้งนั้นได้มีพระบวชในคณะกัลยาณีถึง 15,666 รูป คณะสงฆ์เมืองหงสาวดีก็กลับมาเป็นปึกแผ่นอีกครั้ง..." ซึ่งสอดคล้องกับ ดี.จี. อี. ฮอลล์ (Hall, D.G.E., 1960) ที่ได้ศึกษาและให้ข้อมูลไว้ว่า "พระองค์เป็นผู้ปกครองชาวพุทธที่ยอดเยี่ยม มีการชำระและปฏิรูปศาสนา ภายใต้การปกครองของพระองค์อาณาจักรมอญมีอารยธรรมที่เจริญรุ่งเรืองและโดดเด่น แตกต่างอย่างมากกับความวุ่นวายและความป่าเถื่อนของอาณาจักรอังวะ"

ดังนั้นข้อมูลส่วนนี้ย่อมสะท้อนได้ดีถึงแนวคิดในเรื่องการส่งทูตไปประกาศพระศาสนาดินแดนต่าง ๆ นอกลังกาซึ่งหมายรวมดินแดนกัมพูชาหรือพระสงฆ์ในกัมพูชาด้วย จากข้อมูลจะเห็นถึงความเชื่อมโยงและปฏิสัมพันธ์ระหว่างศาสนาร่วมกัน มีนักวิชาการทางด้านภาษาศาสตร์และนักประวัติศาสตร์อย่าง David Chandler หรือจีโต มาดแลนด์ ที่เสนอโดยอ้างถึงจารึกกัลยาณีว่า พระเจ้าธรรมเจดีย์ทำขึ้นมาในกรุงหงสาวดี เมื่อ พ.ศ.2019 โดยอธิบายถึงประวัติความเป็นมาของพระสงฆ์ลังกาวงศ์ในเมืองมอญและการปฏิรูปพระสงฆ์ของพระองค์ (ไมเคิล ไรท์, 2559, 22) นอกจากนี้ในเนื้อความจารึกยังได้เล่าย้อนถึงประวัติศาสตร์ด้านศาสนาของเมืองมอญซึ่งมีเนื้อความตอนหนึ่งบอกไว้ว่า "เฮอญจ ปน โส จินเตตวา ตามลิตถิวาสิปุตเตน สีวลีเถเรณ กมโพชราชตุนเซน ตามลินทเถเรณ กิญจิปุรวาสิตนเยน อานนทเถเรณ ลงกาทีปวาสิกุตเซน ราหุลเถเรณ จ สหฐี สีวธาย นาว อภิรุหิตวา ปจจจากจฉิ" แปลสรุปความว่า "พระฉปฏเถระได้พาพระสีวลีเถระ ผู้เป็นบุตรชาวลิตถิกาม พระตามลินทเถระ ผู้เป็นราชบุตรของเจ้าเมืองกัมโพช พระอานันทเถระ ผู้เป็นบุตรชาวเมือง กิญจิปุรี และพระราหุลเถระ ผู้เป็นบุตรชาวลังกาทวีป ขึ้นเรือแล้วกลับมายังพุกาม" (พระมหาวิชาธรรม (เรื่อง เปรียญ), 128)

ในหนังสือ "จารึกนครวัดสมัยหลังพระนรค ค.ศ. 1566-ค.ศ. 1747" จารึกนครวัดสมัยหลังพระนรค อยู่ระหว่าง พ.ศ. 2109-2290 จำนวน 40 หลัก ซึ่งแปลและรวบรวมโดย อูไรศรี วรตะริน (2542) ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์จำนวน 35 หลัก เนื้อหาในจารึกเกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ในฐานะผู้แสดงบทบาททางสังคมควบคู่ไปกับการเผย

แม่พุทธศาสนานิกายเถรวาท นอกจากนี้ในบทความเรื่อง *จารึกโคกสวายเจก: จารึกภาษาบาลีในอาณาจักรเขมรโบราณ* (พระมหากวีศักดิ์ ญาณภิ และทรงธรรม ปาณสกุณ, (2562, 51-67) ที่เสนอแนวคิดในช่วงดังกล่าวเป็นพุทธศาสนาเถรวาท โดยตีความผ่าน “กัมโพชราชตุนุเชน ตามลินเถเรน” ซึ่งแปลว่า “ตามลันทเถระ ผู้เป็นราชบุตรของเมืองกัมโพช” ว่าเป็นพระราชโอรสองค์หนึ่งของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ซึ่งเป็นข้อมูลที่มีฐานมาจากการที่ศาสตราจารย์จิโต มาดแลน เสนอไว้ว่า “ในพุทธศตวรรษที่ 18-19 พุทธศาสนาลังกาวงศ์ได้เริ่มแพร่ขยายในราชอาณาจักรขอม การที่พระราชโอรสองค์หนึ่งของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ได้เสด็จไปพำนักอยู่ในเกาะลังกาอาจถือได้ว่าเป็นการเริ่มต้นของการเผยแผ่ศาสนาใหม่ในราชอาณาจักรขอม” (จิโต มาดแลน, 2543, 124) นอกจากนี้เดวิด แชนเลอร์ (2546, 102) ยังได้เสนอแนวคิดนี้ยืนยันเชิงสำคัญอีกว่า “บทบาทของพุทธศาสนาเถรวาทคงมีมาแล้วตั้งแต่ครั้งสมัยเมืองพระนครตอนปลาย โดยรับผ่านมาจากลังกาและไทย ดังที่ปรากฏว่า พระโอรสองค์หนึ่งของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ได้เดินทางไปศึกษาพุทธศาสนาเถรวาทที่ลังกาจนได้รับสมณศักดิ์มาด้วย”

จากหลักฐานและความเห็นของนักวิชาการหลายท่าน อาจสันนิษฐานได้ว่า พุทธศาสนานิกายเถรวาทน่าจะเป็นที่รู้จักของราชอาณาจักรเขมรมาตั้งแต่ปลายรัชสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 แม้ว่าอาจจะยังไม่ได้เป็นที่ยอมรับนัก เนื่องจากตอนนั้นพุทธศาสนามหายานเป็นศาสนาหลัก แต่ก็คงจะมีพระภิกษุนิกายเถรวาทอยู่บ้างแล้ว ดังที่ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์ กล่าวไว้ว่า “...พุทธศาสนาที่ลังกาวงศ์ซึ่งพระราชโอรสพระองค์หนึ่งของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ได้เสด็จไปทรงศึกษามาแต่เกาะลังกา ก็ได้มีผู้นับถือและมีพระภิกษุสงฆ์อยู่แล้ว” (สุภัทรดิศ ดิศกุล, หม่อมเจ้า, 2560, 213) หรือในงานของ Joanna Sokhoeun Duong (2009) ในงานศึกษาเรื่อง “The Incurrence of Theravada Buddhism on Spiritual and Social reforms in Cambodia” ที่ต่างก็ยืนยันถึงการมีอิทธิพลของพระพุทธศาสนาในช่วงเวลาที่เนื่องต่อมาจากสมัยเมืองพระนคร

เมื่อพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เสด็จสวรรคต พระเจ้าอินทวรมันที่ 2 (พ.ศ.1763-1786) จึงขึ้นครองราชย์ต่อมา มีผู้สันนิษฐานว่าพระองค์ทรงเป็นพระราชโอรสของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 และนับถือพุทธศาสนานิกายมหายานเช่นเดียวกับพระราชบิดา แต่เมื่อกษัตริย์องค์ต่อมาขึ้นครองราชย์ คือ พระเจ้าชัยวรมันที่ 8 (พ.ศ.1786-1838) พระองค์นับถือ

ศาสนาอินดูลัทธิไศวนิกาย จึงปรากฏว่าพราหมณ์ได้กลับมามีบทบาทในราชสำนักอีก (รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง และศานติ ภักดีคำ, 2557, 15) ดังนั้นพุทธศาสนามหายานจึงน่าจะถูกลดบทบาทลงอย่างรวดเร็ว แต่เมื่อสิ้นรัชสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 8 ผู้ที่ครองราชย์ต่อมาคือพระเจ้าศรีนทรวรมัน ในรัชสมัยนี้ก็เกิดมีการเปลี่ยนแปลงในด้านศาสนาอีกครั้ง มีผู้สันนิษฐานว่า พระเจ้าศรีนทรวรมัน ผู้เป็นพระขามาตา (ลูกเขย) ของพระเจ้าชัยวรมันที่ 8 ได้แย่งชิงราชสมบัติจากพระเจ้าชัยวรมันที่ 8 (รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง และศานติ ภักดีคำ, 2557, 15) ในเรื่องนี้สอดคล้องกับบันทึกของ โจว ต้า กวน ชาวจีนผู้เดินทางมายังเขมร เมื่อ ปี พ.ศ.1839 โดยโจว ต้า กวน ได้บันทึกไว้ว่า “พระเจ้าแผ่นดินพระองค์ใหม่นี้ (พระเจ้าศรีนทรวรมัน) เป็นราชบุตรเขยของพระเจ้าแผ่นดินองค์เก่า (พระเจ้าชัยวรมันที่ 8) เดิมมีตำแหน่งเป็นผู้บัญชาการทหาร พระเจ้าแผ่นดินองค์พ่อตาทรงมีพระเสนาหาในพระราชธิดา พระราชธิดาจึงได้ทรงลักเอาพระขรรค์ทองคำไปให้พระสวามี เป็นเหตุให้พระโอรสธิดา ทรงสับสนดิวงค์ต่อไปไม่ได้” (เฉลิม ยงบุญเกิด, 2557, 43) ศาสตราจารย์มาดแลน จิโต ก็ได้ให้ความเห็นในประเด็นนี้ไว้ว่า “ใน พ.ศ.1838 พระเจ้าชัยวรมันที่ 8 คงจะทรงพระชรา มากแล้ว จารึกหลักหนึ่งกล่าวว่า แผ่นดินซึ่งรองรับโดยพระราชผู้ชราจะไม่เหมาะสม เนื่องจากเกิดความยากลำบากขึ้นอย่างมากพระเจ้าชัยวรมันที่ 8 ทรงสละพระราชสมบัติ พระราชทานแก่บุตรเขยคือพระเจ้าศรีนทรวรมัน ” (จิโต มาดแลน, 2543, 125) และ ศาสตราจารย์โคลด ฌาค ก็ได้อธิบายไว้ว่า “พระเจ้าชัยวรมันที่ 8 ต้องทรงสละพระราชสมบัติ ใน พ.ศ.1838 ให้แก่ราชบุตรเขย คือ พระเจ้าศรีนทรวรมัน พระเจ้าศรีนทรวรมันได้โปรดให้สร้างจารึกภาษาบาลีขึ้นในประเทศกัมพูชา ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการรับรองทางราชการของพุทธศาสนาเถรวาทอย่างชัดเจน ” (สุภัทรดิศ ดิศกุล, หม่อมเจ้า, 2532, 125)

นอกจากนี้มันักวิชาการสันนิษฐานไว้หลายท่านว่า เจดีย์หรือสถูปทรงลังกาที่อยู่ภายในปราสาทประธานของปราสาทพระขรรค์ถูกสร้างขึ้นหลังรัชสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 8 อาจเป็นรัชสมัยของพระเจ้าศรีนทรวรมัน ซึ่งต้องการจะเปลี่ยนศาสนสถานพุทธมหายานให้เป็นพุทธเถรวาท จึงนับได้ว่าเป็นสถูปทรงลังกาที่เก่าแก่ที่สุดองค์หนึ่งในกัมพูชา ดังนั้นงานศิลปกรรมแบบลังกาจึงปรากฏให้เห็นนับแต่สมัยเมืองนครตอนปลายเป็นต้นไป (รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง และศานติ ภักดีคำ, 2557, 106) และอาจกล่าวได้ว่ารัชกาลของพระ

เจ้าศรีนทรธรรมันเป็นจุดเปลี่ยนของการสร้างศิลปะสมัยเมืองพระนครตอนปลาย เพราะนับแต่ความนิยมในการสร้างปราสาทจะเปลี่ยนไปเป็นการสร้างวัดทางพระพุทธศาสนาเถรวาท อันมีองค์ประกอบที่สำคัญประกอบด้วยวิหาร พระอุโบสถซึ่งมีใบเสมาล้อมรอบ เจดีย์ บรรจุพระบรมสารีริกธาตุที่สร้างขึ้นโดยใช้หินทรายหรือศิลาแลง (รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง และศานติ ภัคดีคำ, 2557, 106)

จากหลักฐานคือจารึกโคกสวายเจกที่ใช้ในภาษาบาลีในการบันทึกศักราชขึ้นครองราชย์ หรือพระราชกรณียกิจของพระเจ้าศรีนทรธรรมันอันนับเนื่องในพุทธศาสนาเถรวาท พุทธศาสนาจึงน่าจะตั้งมั่นในอาณาจักรเขมรนับแต่รัชสมัยของพระเจ้าศรีนทรธรรมัน โดยศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ก็ได้ให้ความเห็นว่า ในคริสต์ศตวรรษที่ 13 (พุทธศตวรรษที่ 18) พุทธศาสนานิกายหินยานแบบลังกาที่ใช้ภาษาบาลีก็ได้แพร่เข้ามาอย่างกัมพูชาโดยผ่านประเทศสยามและในไม่ช้าก็ได้ขจัดศาสนาอื่น ๆ ออกไป (ยอร์ช เซเดส์, 2556) ศาสนาเดิมถูกทำลายจากความเชื่อในพุทธศาสนาแบบลังกาทำให้พระราชศักดิ์ของกษัตริย์ลดน้อยลง และพระราชอำนาจในทางโลกก็สลายไป จึงทำให้พุทธศาสนานิกายเถรวาทกลายเป็นศาสนาหลักในรัชสมัยนี้ ซึ่งหากมองในแง่ของการเปลี่ยนผ่านยอมรับนับถือศาสนาใหม่นี้ พิพัฒน์ กระแจะจันทร์ ได้ให้ความเห็นว่า ศาสนาพุทธเถรวาทจากลังกาเป็นศาสนาของชนชั้นนำและมวลชนที่ต้องการจะหลุดพ้นจากกลุ่มอำนาจทางการเมืองในระบบดั้งเดิมที่นับถือพราหมณ์ฮินดู และพุทธศานามหายาน ดังนั้นต่อจากรัชสมัยของพระเจ้าศรีนทรธรรมัน พุทธศาสนานิกายเถรวาทจึงกลายเป็นศาสนาหลักของกัมพูชามาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 3 เดินทางร่วมสังเฎการณัพระพุทศาสนาเถรวาทในปัจจุบันที่จังหวัดเสียมเรียบ

และพนมเปญ (ภาพศูนย์อาเซียนศึกษา มจร. 21 เมษายน 2561)

เถรวาทกับพัฒนาการที่คงอยู่และบทรูป

สมัยหลังพระนครเป็นยุคที่เราารู้กันว่ามหายานเสื่อมและพระพุทธศาสนาเถรวาทเจริญเติบโต แต่ก็ยังมีมิติหนึ่งของนักประวัติศาสตร์ที่ตีความถึงการที่เขมรเปลี่ยนมานับถือพระพุทธศาสนาเถรวาท เถรวาทเป็น “ปัจจัย” ร่วมที่ทำให้เขมรโบราณที่เคยมีความเจริญก้าวหน้าทางอารยธรรมขีดสุดได้กลายเป็นรัฐที่เล็กเรียกว่าด้วยเงื่อนไขของศาสนาและคำสอนทางศาสนา? แต่อีกเหตุผลในเรื่องความอ่อนแอของเขมรเกิดขึ้นจากรัฐทางลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาได้เจริญเติบโตและขยายอิทธิพลไปครอบทับเขมร กรณีที่ยกมาจึงมิติและอีกนัยหนึ่งเป็นเหตุการณ์ของข้อเท็จจริงร่วมสมัยในขณะนั้น โดยยืนยันหลักฐานทางประวัติศาสตร์จากนักปราชญ์ในสมัยหลังพระนครถือว่าเป็น “ยุคมืด” ที่ไม่ปรากฏหลักฐานข้อมูลทางประวัติศาสตร์ชัดเจน ตามคำนิยามของ David Chandler (2008) ในงานศึกษาเรื่อง A History of Cambodia แต่อีกนัยหนึ่งก็สะท้อนให้เห็นถึงความอ่อนแอ จนกระทั่งกลายเป็นรัฐที่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของรัฐที่เจริญเติบโตขึ้นมาในช่วงเวลาที่คาบเกี่ยวกันรัฐในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาอย่าง “อโยธยา” และกลายเป็นความอ่อนแอสะสมจนกระทั่งย้ายเมืองจากมหานคร ไปยังแห่งอื่น ๆ เช่น จตุमुख (พ.ศ.1974–2068) สมัยละแวก (พ.ศ.2068–2136) สมัยศรีสันทร (พ.ศ.2136–2162) สมัยอุดง (พ.ศ.2162–2406) และ กรุงพนมเปญ แต่ในหลักฐานที่ปรากฏอาณาจักรเหล่านั้นก็ยังนับถือพระพุทธศาสนาเถรวาทอยู่ ดังปรากฏในพงศาวดารราชอาณาจักรกัมพูชา แม้จะเปลี่ยนผ่านผันผวนด้วยสถานการณ์ทางการเมืองจนกระทั่งพระพุทธศาสนาระส่ำในช่วงสถานการณ์ทางการเมือง และหายไปในยุคสมัยของเขมรแดง และฟื้นคืนกลับในสมัยหลัง (พระระพิน พุทธิสาร, 2544) หรือการกลับมามีคณะสงฆ์ธรรมยุติกายที่นัยหนึ่งเคยมีและหายไปในช่วงเวลาหนึ่ง (พระปลัดระพิน พุทธิสาร, 2559) และมีพัฒนาการร่วมกับสังคมร่วมสมัยและกลับมาเป็นส่วนหนึ่งของกัมพูชาซึ่งนับเป็นพัฒนาการของพระพุทธศาสนาเถรวาทในสังคมร่วมสมัยเนื่องด้วยอดีตต่อเนื่องมาจนกระทั่งปัจจุบัน ซึ่งน่าจะง่ายต่อการสืบค้นหรือศึกษาในวงกว้างจนกระทั่งปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2526). *จารึกสมัยสุโขทัย*. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.
- จิตโต มาดแลน. (2543). ประวัติเมืองพระนครของขอม. แปลโดย หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.
- เฉลิม ยงบุญเกิด.(2557). *บันทึกว่าด้วยขนบธรรมเนียมและประเพณีของเงินละ*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- เดวิด แชนด์เลอร์. (2546). *ประวัติศาสตร์กัมพูชา*. แปลโดย พรรณงาม เก้าธรรมสาร บรรณาธิการ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ ฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- นิพัทธ์ แยมเดช. (2558). จากต้นแบบธรรมิกราชาของพระเจ้าอโศกมหาราชสู่บทบาทพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 พระราชาผู้บรรเทาทุกข์ของทวยราษฎร์ : ภาพสะท้อนจากจารึกประจำอโรคยศาล. *วารสารดำรง วิชาการ มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 14 (1), 169-204.
- พระมหากวีศักดิ์ ญาณกวี และทรงธรรม ปาณสฤณ. (2562). จารึกโคกสวายเจด: จารึกภาษาบาลีในอาณาจักรเขมรโบราณ. *วารสาร มจร บาลีศึกษาศาสตร์ปริทรรศน์*. 5 (1), 51-67.
- พระระพี พุทธิสารโร. (2545). *การศึกษาศถานภาพพระสงฆ์ภายใต้ระบบเขมรแดง ระหว่าง 1975-1979* (สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ ฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พระปลัดระพี พุทธิสารโร. (2559). ธรรมยุดิกนิกายในกัมพูชา : ความสัมพันธ์ทางการเมืองและศาสนาของไทยและกัมพูชา. *วารสารพุทธอาเซียน*. 1 (2), 23-42.
- พระรัตนปัญญาเถระ. (2550). *ชินกาลมาลีปกรณ์*. แปลโดย ร.ต.ท.แสง มนวิฑูร. กรุงเทพฯ ฯ : รำไทย เพรส จำกัด.
- พระมหาวิชาธรรม (เรื่อง เปரியง). (ม.ป.ป). *รามัญสมณะวงศ์*. นนทบุรี : สำนักพิมพ์ศรีปัญญา.
- พิพัฒน์ กระแจะจันทร์. (2559). *ยุคมืด หรือช่องว่างในประวัติศาสตร์สยาม a dark age of pap in Siamese history*. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์มติชน.

- มาร์ติน สจ๊วต-ฟอกซ์. (2558). *ประวัติศาสตร์ลาว : A History of Laos*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ ฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ไมเคิล ไรท์. (2559). ยุคมืด หรือช่องว่างในประวัติศาสตร์สยาม a dark age of pap in Siamese history”, ใน *ยุคมืดของประวัติศาสตร์ไทย หลังบายน พุทธเถรวาท การเข้ามาของคนไทย*, รวบรวมโดย พิพัฒน์ กระแจะจันทร์. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์มติชน.
- ยอร์ช เซเดส์. (2556). *เมืองพระนคร นครวัด นครธม*. แปลโดย ปราณี วงษ์เทศ. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์.
- รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง และศานติ ภัคดีคำ.(2561). *ศิลปะเขมร*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์มติชน.
- สุภัทรดิศ ดิศกุล, หม่อมเจ้า. (2560). *ประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ ถึง พ.ศ.2000*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ ฯ : สมาคมประวัติศาสตร์ในพระบรมราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี.
- สุภัทรดิศ ดิศกุล, หม่อมเจ้า. (2532). “600 ปี แห่งพระประวัติเมืองพระนครของขอม”, *นิตยสารศิลปวัฒนธรรม*. 10 (6), 125.
- อุไรศรี วรตะริน.(2542). *จารึกนครวัดสมัยหลังพระนคร ค.ศ. 1566-ค.ศ. 1747*. กรุงเทพฯ ฯ : จงเจริญการพิมพ์.
- Bapat, P.V.; Takasaki, J.N. (1959), "Progress of Buddhist Studies in Ceylon, Burma, Thailand, Cambodia, Laos, Vietnam, China and Japan", in Bapat, V.P. (ed.), *2500 Years of Buddhism*, Delhi: Ministry of Information and Broadcasting, Government of India.
- Chau Séng (ed.). (1961). *Organisation buddhique au Cambodge*. Phnom Penh : Université Buddhique Preah Sihanouk Raj.
- David Chandler. (2008). *A History of Cambodia*. 4th Edition. Bangkok: Silkworm Books.
- Deegalle, Mahinda (ed.) .(2006). *Buddhism, Conflict and Violence in Modern Sri Lanka*. London: Routledge.

- Hall, D.G.E. (1960). *Burma* (3rd ed.). London: Hutchinson University Library.
- Harris, Ian. (2005). *Cambodian Buddhism*. Hawai'i : University of Hawai'i Press
- _____. (2001), "Sangha Groupings in Cambodia", *Buddhist Studies Review*,
UK Association for Buddhist Studies, 18 (1): 73–106
- Kent Davis. (2008). *Angkor the Magnificent: Wonder City of Ancient Cambodia*.
retrieved March, 2020. From
https://www.academia.edu/380060/Angkor_the_Magnificent_Wonder_City_of_Ancient_Cambodia
- Marston, John Amos; Guthrie, Elizabeth (2004). *History, Buddhism, and New Religious Movements in Cambodia*. Hawaii : University of Hawaii Press.
- Prashanthi Narangoda. (2018). *Emergence of Buddha Image in Cambodia and Impact of Srilanka*. retrieved March, 2020. From
https://www.researchgate.net/publication/327833774_Emergence_of_Buddha_Image_in_Cambodia_and_impact_of_Sri_Lanka
- Polkinghorne, M. (2018). *Reconfiguring Kingdoms: The end of Angkor and the emergence of Early Modern period Cambodia*. In Theresa McCullough, Stephen A. Murphy, Pierre Baptiste, Thierry Zéphir, ed. *Angkor. Exploring Cambodia's Sacred City*. Singapore: Asian Civilisations Museum.
- Rawson, Philip (1990), *The Art of Southeast Asia: Cambodia Vietnam Thailand Laos Burma Java Bali*. London: Thames & Hudson
- Sirisena. W.M., (1978). *Sri Lanka and South East Asia: Political, Religious and Cultural Relations from A.D. C.1000 to C.1500*. Leiden, E.J. Brill.
Cambridge: Cambridge University Press.
- Samsopheap Preap, (2005). *A Comparative study of Thailand and Khmer Buddhism* (Master's Thesis). Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Thomas Mark Shelby. (1998). *The Bayon of Angkor Thom: An Architectural Model of Buddhist Cosmology*. Alabama: The University of Alabama.

Vannak Lim. (2017). *A Study of the Influence of Mahayana Buddhism Over the King Jayavarman VII* (Master's Thesis). Phra Nakorn Si Ayutthya : Graduate School of Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Wyatt, David. (2003). *Thailand: A Short History*. New Haven: Yale University Press

Zhou Dagan. (2007). *A Record of Cambodia: The Land and Its People*. Peter Harris, translator. Chiang Mai: Silkworm Books.

แนวทางการสอนภาษาอังกฤษสำหรับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 2
สู่ความเป็นภาษาอาเซียนของห้องสมุดโรงเรียนวัดแสงสรรค์ จังหวัดปทุมธานี
Guidelines for Teaching English for Elementary School Students Grade 2
of Wat Saeng San School's Library, Pathum Thani Province

ปิยะดา แพรดำ*

Piyada Pheardam

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการถอดประสบการณ์ของการเป็นผู้สอนภาษาอังกฤษภาษาอาเซียนสำหรับประถมศึกษาเพื่อการพัฒนาตนเองของนักเรียนโรงเรียนวัดแสงสรรค์ ใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม พร้อมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่านักเรียนมีพัฒนาการและความตื่นตัวต่อการเรียนรู้ภาษาอังกฤษในระดับที่สูง ด้วยเหตุผลว่าเป็นภาษาและการเรียนรู้ใหม่สำหรับนักเรียน รวมทั้งการที่มีเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพลงดนตรี และการกิจกรรมที่หลากหลายทำให้การเรียนรู้สำหรับนักเรียนสังเกตพบว่ามีความตื่นตัว กระตือรือร้นและรักที่จะเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และนักเรียนสะท้อนประสิทธิผลออกมาเป็นการเรียนรู้เชิงประจักษ์มากขึ้นด้วย

คำสำคัญ : การสอนภาษาอังกฤษ, นักเรียนประถมศึกษา, โรงเรียนวัดแสงสรรค์

Abstract

This article is a transcript of the experience of being an ASEAN English language teacher for elementary age for the self-development of Wat Saeng

* โรงเรียนวัดแสงสรรค์ จังหวัดปทุมธานี Email: pp_k@hotmail.com

San school students. Data were collected by using observation method with relevant documents and research. The results of the study showed that students have a high level of development and awareness towards learning English. For that reason, it is a new language and learning for students as well as the presence of modern technology, song, music and a wide range of activities. Learning for students is observed to be alert, constantly eager and loves to learn and students reflect on effectiveness as more empirical learning.

Keywords: Teaching English, Elementary School Students, Wat Saeng San School

บทนำ

ประเทศอาเซียน 10 ประเทศ เมื่อเข้าสู่ความเป็น AEC ได้มีข้อตกลงและกำหนดให้มีการใช้ภาษาที่เป็นกลางและเป็นทางการคือภาษาอังกฤษ การเตรียมความพร้อมในเรื่องของภาษาเพื่อใช้ในการสื่อสารในสภาพการณ์ที่มีการแข่งขันสูงขึ้นและสภาพสังคมที่มีวัฒนธรรมต่าง ๆ หลากหลายเข้ามาเกี่ยวข้องมากขึ้น จึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้และควรจะต้องเตรียมความพร้อมให้ดี ประเทศอาเซียนเข้าสู่ AEC ไม่ว่าจะคนของแต่ละประเทศจะใช้ภาษาอะไรเป็นภาษาราชการ และภาษาประจำชาติอยู่ในขณะนี้ เช่น ประเทศอินโดนีเซีย ภาษาราชการคือ บาฮาซา อินโดนีเซีย (Bahasa Indonesia) ประเทศมาเลเซีย ภาษาราชการคือ ภาษามาเลย์ หรือ ภาษามลายู (Bahasa Melayu) ประเทศฟิลิปปินส์ ภาษาราชการคือ ภาษาฟิลิปปินส์ (Filipino, ฟิลิปิโน หรือภาษาตากาล็อก) ประเทศสิงคโปร์ ภาษาราชการคือ ภาษาอังกฤษ (English) ประเทศบรูไน ภาษาราชการคือ ภาษามาเลย์ (Bahasa Melayu) ประเทศเวียดนาม ภาษาราชการคือ ภาษาเวียดนาม (Vietnamese) ประเทศลาว ภาษาราชการคือ ภาษาลาว (Laotian) ประเทศพม่า ภาษาราชการคือ ภาษาพม่า (Burmese) ประเทศกัมพูชา ภาษาราชการคือ ภาษาเขมร (Khmer) ประเทศไทย ภาษาราชการคือ ภาษาไทย (Thai) ในทางกลับกันเมื่อประสานรวมกันเป็นอาเซียนแล้ว ความสำคัญคือภาษาที่เป็นทางการและกลางจึงมีความสำคัญ โดยเมื่อต้องติดต่อสื่อสารกับ

คนอื่นที่ต่างภาษา ต่างวัฒนธรรมนั้น ทุกคนจำเป็นต้องใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาหลัก ทุกคนต้องเรียนรู้และใช้ภาษาอังกฤษให้ได้ทั้งสิ้น โดยเฉพาะ เจ้าหน้าที่รัฐ ข้าราชการ และพนักงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในแต่ละประเทศสมาชิกอาเซียน จะต้องมีความสามารถใช้ภาษาอังกฤษได้ และใช้ได้ดีด้วย กฎบัตรอาเซียนข้อ 34 บัญญัติว่า “The working language of ASEAN shall be English” ที่แปลความได้ว่า “ภาษาที่ใช้ในการทำงานของอาเซียน คือ ภาษาอังกฤษ” ความหมายที่เป็นที่เข้าใจในขั้นต้นก็เป็นเพียงเรื่องของทางราชการและภาคธุรกิจเอกชนเท่านั้น ซึ่งหากเป็นเพียงเท่านั้นก็เป็นเรื่องปกติธรรมดาของการทำงานในโลกปัจจุบันอยู่แล้ว

ภาษาอังกฤษ ในฐานะภาษาสำคัญ ภาษานานาชาติ เป็นภาษากลางของโลก รวมทั้งถูกกำหนดให้เป็นภาษากลางของกลุ่มประชาคมอาเซียนด้วย เป็นภาษากลางของมนุษยชาติ เป็นภาษาที่มนุษย์บนโลกใช้ติดต่อระหว่างกันเป็นหลัก ไม่ว่าจะแต่ละคนจะใช้ภาษาอะไรเป็นภาษาประจำชาติ เมื่อต้องติดต่อกับคนอื่นที่ต่างภาษาต่างวัฒนธรรมกันทุกคนจำเป็นต้องใช้ภาษาอังกฤษเป็นหลักอยู่แล้ว ด้วยเหตุนี้ทุกชาติทุกภาษาจึงบรรจุวิชาภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สองรองลงมาจากภาษาประจำชาติ เป็นแกนหลักของหลักสูตรการศึกษาทุกระดับ ตั้งแต่ปฐมวัยไปจนถึงการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งรวมทั้งโรงเรียนวัดแสงสรรค์ จ.ปทุมธานี ก็ได้จัดให้มีการเรียนการสอน ซึ่งในฐานะผู้รับชอบ จะได้แบ่งปันประสบการณ์และแนวทางการเรียนการสอนเพื่อประโยชน์สำหรับผู้สอน กรณีที่มีประสบการณ์ใกล้เคียงกัน และผู้เรียนต่อการสะท้อนพัฒนาการของการเรียนว่าควรมีแนวทางหรือวิธีการอย่างไร ซึ่งจะได้นำเสนอแบ่งปันต่อไป

การพัฒนาการศึกษาด้วยการเรียนภาษาอังกฤษเพื่อสู่การเป็นประชาคมอาเซียน

ภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศที่นิยมใช้กัน อย่างแพร่หลายมากที่สุด เนื่องจากเป็นภาษากลางที่ใช้สื่อความหมายไปเกือบทั่วโลก ทั้งในฐานะที่เป็นเครื่องมือที่จะเข้าถึงแหล่งวิทยาการต่าง ๆ และค้นคว้าความรู้ใหม่ๆ ซึ่งปัจจุบันมีคนทั่วโลกใช้ภาษาอังกฤษเป็นหลักในการสื่อสารถึงจำนวน 2,000 ล้านคน หรือ 1 ใน 3 ของประชากรของโลก ดังนั้นจึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะส่งเสริมให้ประชากรไทยได้เรียนรู้

ภาษาอังกฤษในระดับที่จะสื่อสารได้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้และการ ประกอบอาชีพ ตลอดจนการเจรจาต่อรองสำหรับการแข่งขันด้านเศรษฐกิจและสังคมในเวทีสากล”

ในช่วงที่ผ่านมา ประเทศไทยได้มีความพยายามที่จะเพิ่มขีดความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษ ด้วยการประกาศนโยบายให้นักเรียนเรียนภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศที่ 1 โดยกำหนดให้มีการสอนตั้งแต่ระดับประถมศึกษาเป็นต้นไป ในปี 2538 และได้ประกาศใช้หลักสูตรภาษาอังกฤษ พ.ศ.2539 รวมทั้งการส่งเสริมให้มีการเปิดโรงเรียนนานาชาติ และโรงเรียน English Program ซึ่งเป็นโรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการ โดยใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อในการจัดการเรียนการสอน การประกาศให้ภาษาอังกฤษเป็นภาษากลางของอาเซียนนับแต่การเข้าร่วมกันเป็นประชาคมอาเซียน ทำให้เกิดความตระหนักและเห็นความสำคัญของการเรียนการสอน หรือต้องเรียนต้องสอนของครูหรือระบบการศึกษาทั่วประเทศอาเซียน กรณีของประเทศไทยเราก็ได้มีการขับเคลื่อนเพื่อให้เกิดผลเชิงประจักษ์ในการใช้ภาษาอังกฤษดังปรากฏผลการศึกษาในงานวิจัยเรื่อง *การเตรียมความพร้อมด้านเจตคติและการสร้างเสริมความเข้าใจของครูสอนภาษาอังกฤษคนไทย ในภาษาอังกฤษเป็นภาษากลางเพื่ออาเซียน* (สรรพร ศิริจันทร์, 2557, 46-60) ที่ในการศึกษาได้เสนอเป็นแนวคิดที่ว่า “...การเตรียมความพร้อมด้านความเข้าใจถึงสถานะ บทบาทของภาษาอังกฤษในแบบต่าง ๆ รวมถึงภาษาอังกฤษเป็นภาษากลางของอาเซียน เจตคติที่เปิดกว้างต่อภาษาอังกฤษที่หลากหลาย...” หรือในงานวิจัยของ พุทธชาติ ลิ้มศิริเรื่องไร (2561, 257-271) เรื่อง *การวิเคราะห์ความต้องการในรายวิชาภาษาอังกฤษสำหรับอาเซียน โดยใช้รูปแบบการสอนแบบมีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง* ที่เสนอแนวทางในการเรียนการสอนว่าควรเป็น รูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในวิชาภาษาอังกฤษสำหรับอาเซียนโดยเน้นการเรียนรู้วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ของประเทศในอาเซียนมากที่สุด โดยต้องการการเรียนการสอนแบบไม่เคร่งเครียด มีกิจกรรมกลุ่ม มีการใช้เทคโนโลยีในการสอน ประเมินผลจากการปฏิบัติจริง จากการเก็บคะแนน จากแฟ้มสะสมงาน คะแนนสอบย่อย และคะแนนการแต่งตัวและเข้าเรียนตรงเวลา เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้ภาษาอังกฤษจึงมีการใช้ทั่วโลกมากกว่าภาษาอื่น ๆ การเรียนการสอนก็มีการพัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ มีการใช้ในการติดต่อในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เหมาะสม เช่นเดียวกับการเรียนรู้ภาษาแรกจากพ่อแม่ ที่เป็นการเรียนรู้แบบธรรมชาติ ไม่จำเป็นที่จะต้องรู้คำศัพท์ คำแปล หรือไวยากรณ์ ดังนั้นการเรียนการสอนนั้นต้องเน้นการมีส่วนร่วมมากที่สุด คือผู้ฟังต้องเรียนรู้การฟังการพูดอย่างเป็นธรรมชาติที่สุด เริ่มจากการพูดในครอบครัว แล้วขยายไปยังภายนอก ดังนั้นในปัจจุบันนี้ภาษาอังกฤษมีบทบาทสำคัญยิ่งและเป็นตัวจักรสำคัญที่จะช่วยให้ประเทศไทยพัฒนาได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก โดยมุ่งใช้ความก้าวหน้าของสังคมฐานความรู้ และนวัตกรรมทางเทคโนโลยี สารสนเทศเป็นปัจจัยชี้้นำในการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศไทย จะต้องเตรียมความพร้อมของบุคลากรให้มีสมรรถนะทางด้านภาษาเพื่อรองรับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และจะทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานเสรีของประเทศในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ดังนั้นการเตรียมความพร้อมของบุคลากรของประเทศเพื่อให้มีทักษะภาษาอังกฤษในระดับที่สามารถติดต่อสื่อสาร แสวงหาความรู้ สร้างความร่วมมือ เจรจาต่อรอง และสร้างความสัมพันธ์อันดีได้ จึงมีความสำคัญ เป็นอย่างยิ่ง

ภาพที่ 1 การเรียนภาษาอังกฤษ ป.2 ที่บูรณาการกับนิเวศการเรียนรู้ในห้องสมุดโรงเรียน

(ภาพ โรงเรียนวัดแสงสรรค์, มกราคม 2562)

แนวทางการสอนภาษาอังกฤษเพื่อพัฒนาสู่ความเป็นอาเซียน

การสื่อสารนั้นจะสื่อสารได้ก็ต่อเมื่อฟังรู้เรื่องแล้วสามารถโต้ตอบได้ นอกจากโต้ตอบแลกเปลี่ยนข้อมูลแล้วต้องรวมไปถึงการเล่าเรื่อง บรรยาย แสดงความคิดเห็น การวิเคราะห์ จึงจะถือว่าเป็นสุดยอดในการใช้ภาษาอังกฤษ และการที่ประเทศประสบปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ การเรียนรู้ภาษาให้แตกฉานเป็นการช่วยให้เศรษฐกิจฟื้นฟูได้เร็ว เพราะจะทำให้เราสามารถติดต่อสื่อสารกับต่างชาติที่จะเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย ภาษาเป็น

ส่วนหนึ่งในการตัดสินใจเข้ามาเที่ยวในประเทศไทยมากขึ้น สถาบันการศึกษาจึงมีส่วนสำคัญในการช่วยส่งเสริมศักยภาพของประเทศให้มีการพัฒนาขึ้น ดังที่มีงานวิจัยได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางของการพัฒนาภาษาอังกฤษในสถาบันการศึกษาจำนวนมาก เช่น งานวิจัยเรื่อง การสอนออกเสียงภาษาอังกฤษของครูภาษาอังกฤษระดับประถมศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (รักษมน ยอดมิ่ง, 2560) ที่สะท้อนผลการศึกษาที่ว่านักเรียนขาดทักษะความรู้พื้นฐานในการออกเสียงภาษาอังกฤษ แนวทางการแก้ไขปัญหาในการสอนออกเสียงภาษาอังกฤษระดับประถมศึกษาของครูประถมศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา คือ การฝึกออกเสียงอย่างสม่ำเสมอจากสื่อต่าง ๆ หรือในงานวิจัยเรื่อง สภาพการเรียนรู้การสอนวิชาภาษาอังกฤษของครูไทยระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 1 (นวพร ชลารักษ์, 2559) ปัญหาครูผู้สอนภาษาอังกฤษไม่มีวุฒิการศึกษาด้านการสอนภาษาอังกฤษ แนวทางการแก้ไขปัญหาคือ ส่งครูเข้าอบรมเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะภาษาอังกฤษของตน การจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในระดับประถมศึกษา (อารีวรรณ เอี่ยมสะอาด, 2561) ที่เสนอจุดเน้นการเรียนการสอนภาษาอังกฤษให้เป็นไปตามธรรมชาติของการเรียนรู้โดยเน้นการสื่อสาร การจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในระดับประถมศึกษามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ในส่วนปัญหาพบว่านักเรียน ไม่ตระหนักถึงความสำคัญในการเรียนภาษาอังกฤษเท่าที่ควร นักเรียนส่วนมากมีความสามารถและทักษะการใช้ภาษาอังกฤษอยู่ในระดับอ่อนเมื่อเปรียบเทียบกับผลการสอบประเมินตามเกณฑ์มาตรฐาน หรือในงานวิจัยเรื่อง “วิธีการสอนภาษาอังกฤษภาษาอังกฤษสำหรับครูประถมศึกษา” (จุฬาลักษณ์ ทองอินทร์ และคณะ, 2561) ที่ผู้วิจัยใช้การบันทึกวีดิทัศน์เป็นเครื่องมือของการศึกษาและใช้การสังเกตนั้นเป็นเครื่องมือในการพัฒนาปรับปรุงการออกเสียง การแก้ไขสำเนียง และพัฒนาการเรียนการสอน การพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนคำศัพท์ภาษาอังกฤษสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 (สุนันทา กสิวิวัฒน์, พิทักษ์ นิลนพคุณ และชาติรี เกิดธรรม, 2557) การใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน ที่มีผลต่อความพึงพอใจของนักเรียนอยู่ในระดับมากที่สุด หรือในงานเรื่อง นโยบายและยุทธศาสตร์การส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศ ในประเทศอาเซียนบวกสาม: กรณีประเทศมาเลเซีย (ทักษ์ อุดมรัตน์, 2557, 127-139) ผลการวิจัย พบว่า ประเทศ

มาเลเซียกำลังส่งเสริมการเรียนการสอนภาษามลายู ในฐานะภาษาประจำชาติ และสอนภาษาอังกฤษในฐานะเป็นภาษาที่สอง ตั้งแต่เด็กเข้าเรียนในระดับอนุบาล นโยบายการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ มุ่งเน้นภาษาอังกฤษเพื่อวิชาการและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารถูกเน้นในทุกระดับการศึกษาของมาเลเซีย ดังนั้นจากภาพรวมของการจัดการศึกษาอังกฤษเพื่อพัฒนาผู้เรียนโดยมีเป้าหมายเป็นทักษะภายใต้กรอบ วิธีการที่หลากหลาย สู่พัฒนาการของผู้เรียนให้มีศักยภาพและการแข่งขันเพื่อรองรับอนาคตและที่สำคัญเพื่อให้เป็นผู้มีศักยภาพในวิถีสากลอาเซียนและประชาคมโลกได้ด้วย

แนวทางการสอนภาษาอังกฤษสำหรับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 2 สู่ความเป็นภาษาอาเซียนของห้องสมุดโรงเรียนวัดแสงสรรค์ จังหวัดปทุมธานี

ในการเรียนการสอนปกติ สิ่งที่สำคัญที่สุดของการเรียนภาษาอังกฤษของนักเรียนที่ผู้เขียนรับผิดชอบอยู่นอกเหนือจากการเรียนในฐานะเป็นการเรียนเพื่อความรู้แล้ว ได้มีการสอดแทรกการเรียนให้เป็นการเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาตนเอง การเรียนเพื่อเป็นส่วนสำคัญของการพัฒนาทักษะด้านภาษา และการเรียนภาษาให้เป็นเครื่องมือสำหรับการสื่อสารเป็นภาษากลางของอาเซียนและนานาชาติด้วย แต่ด้วยข้อจำกัดของนักเรียนที่เป็นระดับประถมศึกษา การเรียนรู้จึงมีลักษณะที่ค่อนข้างจำกัด และภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สองหรือสาม ในครอบครัวนักเรียนจึงเป็นปัญหาบางในการเรียนรู้ ผู้สอนได้ใช้วิธีการที่หลากหลาย เพื่อการเรียนสำหรับนักเรียน ทำให้เกิดการเรียนรู้ จนกระทั่งกลายเป็นการเรียนรู้เพื่อประโยชน์สำหรับนักเรียนเองโดยตรงซึ่งจำแนกได้ คือ

1. **การใช้สื่อวีดิทัศน์** หมายถึง ภาพยนต์ เพลง หรือหนังการ์ตูน ที่สอดคล้องกับช่วงวัยของนักเรียน คือมีคำศัพท์เป็น Subtitle สำหรับสื่อความ มีคำแปล มีการทวนซ้ำ เพื่อให้ให้นักเรียนได้เข้าใจ นอกเหนือจากการสอนของครู ซึ่งเป็นสื่อช่วยสอน ที่ทางโรงเรียนและครูได้จัดหาจัดซื้อมาเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ให้กับนักเรียน

2. **การใช้สื่อออนไลน์** หมายถึง การใช้ข้อมูลการสอนภาษาอังกฤษ ที่เลือกสรรครุมาแล้ว สอดคล้องกับเนื้อหาการเรียนที่เป็นแผนการสอน สอดคล้องกับช่วงวัย และนำมาเป็นแหล่งอ้างอิงในการให้นักเรียนได้เรียนรู้ตาม หรือการฝึกให้นักเรียนร้องเพลง ที่นักเรียนคุ้นชิน และสามารถออกเสียงได้ เช่น เพลงวันเกิด เพลงวาเลนไทน์ หรือเพลงอื่น ๆ ที่มี

คำศัพท์ง่าย ๆ และ นักเรียนสามารถเข้าใจ เป็นการสร้างเสริมการเรียนรู้ ที่เน้นสนุก มีส่วนร่วม และมีความพึงใจต่อการเรียนรู้ของนักเรียนในองค์กรรวมด้วยเช่นกัน

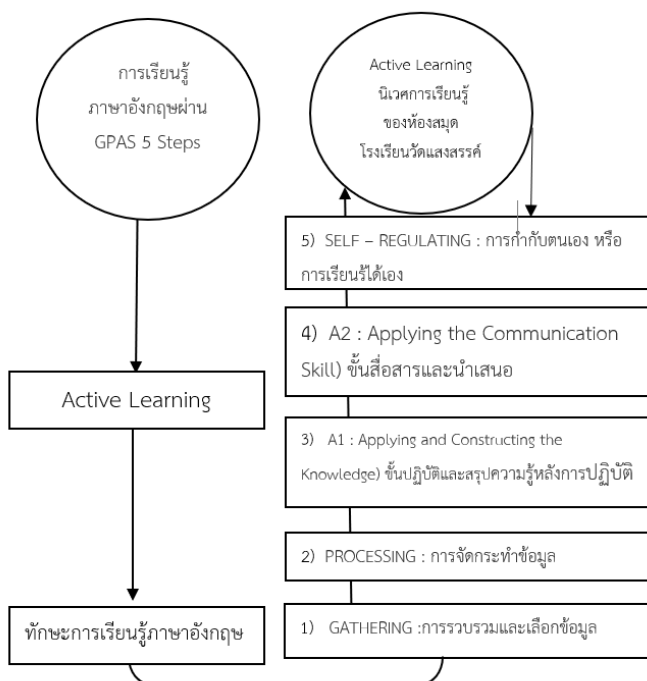
3. การใช้กิจกรรม และสื่อผสมเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ เป็นการเรียนการสอนที่เน้นการให้ความสำคัญกับผู้เรียนในการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น การใช้บัตรคำ ศัพท์ภาษาอังกฤษของใช้ในบ้าน ของใช้ในครัวเรือน บันไดงูภาษาอังกฤษ หรือกิจกรรมอื่น ๆ ที่เนื่องด้วยการเรียน ที่เน้นให้เกิดการเรียนรู้ในส่วนของบัตรคำ ในส่วนของคำศัพท์ หรือการผสมศัพท์ภาษาอังกฤษอย่างง่ายสำหรับนักเรียนที่เชื่อมโยงระหว่างวัยให้เกิดการเรียนรู้ได้สูงสุดสำหรับนักเรียน

4. การใช้ดนตรี เพลงเป็นสื่อในการเรียนรู้ การเรียนรู้ผ่านดนตรี หรือการใช้ดนตรีเป็นเครื่องมือสำหรับการดำเนินการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นสำหรับนักเรียน โดยเป็นดนตรีที่นักเรียนสามารถร้องออกเสียงได้ ฟังสนุก และมีความสนใจ สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน เป็นดนตรีที่มีคำศัพท์ไม่ยากนัก และสอดคล้องกับช่วงปฐมวัยหรือวัยของนักเรียน

เมื่อประมวลรวมการเรียนการสอนทั้งหมดใช้ห้องสมุดเป็นฐานในการขับเคลื่อนกิจกรรมการเรียนการสอนหรือนิเวศการเรียนรู้จำนวนมากทั้งหนังสือในห้องสมุดหลากหลายชนิดสอดคล้องกับความสนใจและการเรียนรู้ของนักเรียน มีระบบออนไลน์สืบค้นเพื่อการเรียนรู้ และระบบที่วิมัลดีมีเดียเพื่อช่วยสนับสนุนการเรียนรู้ รวมทั้งการใช้เทคนิคการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเน้นทักษะทั้ง 4 ด้าน ฟัง พูด อ่าน เขียน โดยกระบวนการเรียนรู้แบบ Active Learning ใช้กิจกรรมเป็นฐาน เน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชั้นเรียน ด้วยกระบวนการคิดขั้นสูง เชิงระบบ (GPAS 5 Steps) จึงทำให้นักเรียนส่วนใหญ่มีทักษะ การคิดขั้นสูง มีทักษะของนวัตกรรม มีกระบวนการในการสร้างผลงานและการปฏิบัติได้ดี และยังสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีการสื่อสาร นำเสนอชิ้นงานของตนเองได้ ด้วยวิธีการที่หลากหลายตามความถนัด มีความรับผิดชอบ ใฝ่รู้ใฝ่เรียน มุ่งมั่น ในการเรียน และมีจิตสาธารณะ ตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน

ในทักษะการเรียนรู้ศตวรรษที่ 21 และยุค 4.0 ด้วยการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอน GPAS 5 Steps ผ่านชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) โครงสร้างทักษะกระบวนการคิด 5 ประการ ซึ่งเรียกว่า GPAS 5 Step

ประกอบด้วย GATHERING: การรวบรวมและเลือกข้อมูล PROCESSING: การจัดกระทำข้อมูล APPLYING: การประยุกต์ใช้ความรู้ A1: Applying and Constructing the Knowledge) ชั้นปฏิบัติ และสรุปความรู้หลังการปฏิบัติ A2: Applying the Communication Skill) ชั้นสื่อสารและนำเสนอ SELF – REGULATING: การกำกับตนเอง หรือ การเรียนรู้ได้เอง ทักษะกระบวนการคิด GPAS จึงเป็นขั้นตอนและจุดเน้นในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเอง จากนั้นนำไปใช้ในการปฏิบัติจริง ใช้ในการแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ สิ่งที่ได้จากกระบวนการเหล่านี้ จะตกผลึกภายในตัวของผู้เรียน จะกลายเป็นตัวตนเป็นบุคลิกภาพของผู้เรียน และสะท้อนออกมาในภาระงานหรือการปฏิบัติที่ครูมอบหมาย ดังแผนภาพที่ 2

ภาพที่ 2 การบูรณาการกับนิเวศการเรียนรู้ในห้องสมุดโรงเรียนกับการเรียนภาษาอังกฤษ ป.2

(ภาพ ห้องสมุดโรงเรียนวัดแสงสรรค์, มกราคม 2562)

ข้อค้นพบที่ชัดเจนอีกกรณีหนึ่งคือในปัจจุบันอิทธิพลในกระแสโลกาภิวัตน์มีอยู่อย่างต่อเนื่อง และเพิ่มขึ้นมากทุกที การศึกษาภาษาของประเทศอื่น ๆ ทั้งภาษาอังกฤษ

และภาษาราชการของแต่ละประเทศ ย่อมได้เปรียบในการติดต่อสื่อสารรวมไปถึงภาพใหญ่ คือทำการค้าหรือกิจการต่าง ๆ เพราะไม่มีใครสามารถติดต่อกันได้รู้เรื่องถ้าใช้ภาษาที่ต่างกัน ในอดีตประเทศยังไม่มีความรู้ด้านภาษามากนัก ทำให้ต้องผ่านตัวแทนที่รู้ภาษาดีกว่า เช่น สิงคโปร์ ซึ่งประเทศเหล่านี้ล้วนให้ความสำคัญทางด้านภาษา โดยเฉพาะภาษาอังกฤษที่ถูกจัดว่าเป็นภาษาสากล นานาประเทศได้พัฒนาหรือพยายามพัฒนาเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนไปข้างหน้า และประกาศใช้เป็นภาษาทางราชการอีกภาษาหนึ่ง นอกเหนือจากภาษาประจำชาติของตนซึ่งรวมทั้งประเทศไทยด้วย

ภาพที่ 3 นิเวศการเรียนรู้ในห้องสมุดโรงเรียนที่บูรณาการกับรายวิชาภาษาอังกฤษสำหรับประถมศึกษา (ภาพ โรงเรียนวัดแสงสรรค์, มกราคม 2562)

ผลเชิงประจักษ์ต่อการเรียนภาษาอังกฤษเพื่อการพัฒนา

กรณีของโรงเรียนวัดแสงสรรค์ จังหวัดปทุมธานี ในฐานะผู้รับผิดชอบการสอน นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ของหมวดภาษาอังกฤษได้มีการเรียนรู้ แบ่งปัน ประสบการณ์ของการสอนร่วมกัน การกำหนดแผนการสอนรวมกัน รวมทั้งทำให้นักเรียนมี

พัฒนาการในเชิงสร้างสรรค์ตามเป้าหมายว่าต้องการอะไรอย่างไร เพื่อประโยชน์สำหรับนักเรียนโดยตรง ซึ่งสามารถจำแนกผลเชิงประจักษ์ผลได้ในวิธีการเรียนการสอนได้ คือ

1. **นักเรียนมีทักษะและประสบการณ์ที่ดีขึ้น** ส่งผลเป็นความรู้ความเข้าใจต่อนักเรียนโดยตรง รวมทั้งเป็นผลเชิงประจักษ์ ผ่านเพลงที่ร้อง ผ่านกิจกรรมผสมรวมกับห้องสมุด สมุดภาพภาษาอังกฤษ บัตรคำ ซึ่งอาจไม่แตกต่างกลุ่มสาระอื่น ในรูปแบบและวิธีการสอน

2. **นักเรียนให้ความสนใจมีความกระตือรือร้นมากขึ้น** หรือมีทัศนคติที่ดีขึ้นต่อรายวิชาภาษาอังกฤษ เห็นได้จากความกระตือรือร้นเมื่อมีการเข้าเรียนในชั้นเรียน และให้ทุกกิจกรรม เช่น บัตรคำ ทายคำ ร้องเพลงอังกฤษ หรือให้ดูหนังการ์ตูนภาษาอังกฤษ และให้ออกเสียงตาม นักเรียนให้ความร่วมมือและให้ความสนใจ นับเป็นพัฒนาการของนักเรียนที่สอดคล้องกับช่วงวัย และเป็นการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับทักษะการอ่าน การเขียน การพูด การฟัง ที่ส่งเสริมให้เกิดจนกระทั่งเป็นพัฒนาการของนักเรียนเอง

3. **ผลคาดหวังคือทำให้นักเรียนมีใจรักภาษาอังกฤษ** และใช้ภาษาอังกฤษเป็นเครื่องมือในการศึกษาหาความรู้โดยสังเกต จากการทำให้นักเรียนได้เจอครูผู้สอนมีการทักทายเป็นภาษาอังกฤษ ด้วยคำทักทายง่าย ๆ เช่น คำว่า Good Morning Teacher/How are you เป็นต้น เมื่อนักเรียนมาใช้ห้องสมุดนอกเหนือจากหนังสือภาษาไทยมีการหยิบการ์ตูน หรือหนังสือภาษาอังกฤษ มาใช้ในการเรียนรู้ รวมทั้งสอบถามคุณครูประจำสายชั้นที่นักเรียนประจำชั้นอยู่ หรือเลื่อนชั้นขึ้นไป เช่น ประถมศึกษาปีที่ 3-4 ครูผู้สอนประจำชั้นสะท้อนข้อมูลว่านักเรียนใส่ใจและให้ความสำคัญกับการเรียนภาษาอังกฤษมากขึ้น ซึ่งคาดว่าจะเป็ผลจากการปลูกฝังทัศนคติของนักเรียนต่อการเรียนภาษาอังกฤษที่ดีขึ้น

ภาพที่ 4 การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้โดยใช้ห้องสมุดเป็นฐานในรายวิชาภาษาอังกฤษสำหรับ
ประถมศึกษาชั้นปีที่ 2 (ภาพ โรงเรียนวัดแสงสรรค์, มกราคม 2562)

ภาพที่ 5 สิ่งสนับสนุนการเรียนรู้โดยใช้ห้องสมุดเป็นฐานในรายวิชาภาษาอังกฤษสำหรับประถมศึกษาชั้น
ปีที่ 2 (ภาพ โรงเรียนวัดแสงสรรค์, มกราคม 2562)

บทสรุป

การเรียนการสอนภาษาอังกฤษสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา นัยหนึ่งเป็นความยากลำบากอีกนัยหนึ่งก็เป็นการฝึกให้นักเรียนมีพัฒนาที่จะเข้าไปส่งเสริมให้เกิดการขับเคลื่อนดำเนินไปข้างหน้าได้ เรียนด้วยสื่อ ทั้งหนังสือ กิจกรรม การร้องเพลง การดูหนัง ฟังเพลงในระดับมัลติมีเดีย หรือระบบออนไลน์ จึงเป็นกิจกรรมที่เข้าไปกระตุ้นหรือส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้และเป็นพัฒนาการของการเรียนที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์ การเรียน

ผ่านทักษะด้านต่าง ๆ ทั้ง ฟัง พูด อ่าน เขียน โดยมีห้องสมุดเป็นฐาน หรือเป็นนิเวศการเรียนรู้สำหรับนักเรียน จึงนับว่าเป็นกระบวนการหรือแนวทางที่เหมาะสมและก่อให้เกิดการขับเคลื่อนดำเนินไปข้างหน้าคือพัฒนาการสำหรับนักเรียนได้ รวมทั้งใช้กระบวนการเรียนแบบมีส่วนร่วม กระบวนการเรียนผ่านกิจกรรม ในแบบกระบวนการเรียนรู้แบบ Active Learning มีกิจกรรมเป็นฐานสำหรับการเรียนรู้ เน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติหรือมีส่วนร่วม ในกิจกรรมของชั้นเรียน ด้วยกระบวนการคิดขั้นสูง เชิงระบบ (GPAS 5 Steps) จึงทำให้นักเรียนส่วนใหญ่มีทักษะ การคิดขั้นสูง มีกระบวนการในการสร้างผลงานและการปฏิบัติได้ดี และยังสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีการสื่อสาร นำเสนอชิ้นงานของตนเองได้ ด้วยวิธีการที่หลากหลายตามความถนัด มีความรับผิดชอบ ใฝ่รู้ใฝ่เรียน มุ่งมั่น ในการเรียน และมีจิตสาธารณะ จิตอาสา มีความรับผิดชอบต่อตนเองและชุมชนสิ่งแวดล้อม ตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนรู้และใช้ภาษาอังกฤษได้ตามช่วงชั้นและช่วงวัย

เอกสารอ้างอิง

- ทักษ์ อุดมรัตน์. (2557). นโยบายและยุทธศาสตร์การส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศในประเทศอาเซียนบวกสาม: กรณีศึกษาประเทศมาเลเซีย. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 16(1), 127-139.
- สรรรพร ศิริจันทร์. (2557). การเตรียมความพร้อมด้านเจตคติและการสร้างเสริมความเข้าใจของครูสอนภาษาอังกฤษคนไทย ในภาษาอังกฤษเป็นภาษากลางเพื่ออาเซียน. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น*, 8(1), 46-60.
- พุทธชาติ ลิ้มศิริเรืองโร. (2561). การวิเคราะห์ความต้องการในรายวิชาภาษาอังกฤษสำหรับอาเซียน โดยใช้รูปแบบการสอนแบบมีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี*, 9(2), 257-271.
- รักษมน ยอดมิ่ง. (2560). การสอนออกเสียงภาษาอังกฤษของครูภาษาอังกฤษระดับประถมศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *Veridian E-Journal, Silpakorn University (ฉบับภาษาไทย มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ)*, 10 (1), 1216-1226.

นวพร ชลารักษ์. (2559). สภาพการเรียนรู้การสอนวิชาภาษาอังกฤษของครูไทยระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของ โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 1. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น*, 10(2), 130-141.

อารีวรรณ เอี่ยมสะอาด. (2561). การจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในระดับประถมศึกษา. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์*, 10 (1), 31-45.

จุฬาลักษณ์ ทองอินทร์ และคณะ. (2561). วิธีการสอนภาษาอังกฤษภาษาอังกฤษสำหรับครูประถมศึกษา. *วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย*, 11(2), 212-217.

สุนันทา กสิวิวัฒน์, พิทักษ์ นิลนพคุณ และชาติรี เกิดธรรม. (2557). การพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนคำศัพท์ภาษาอังกฤษสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. *วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 4 (2), 115-126.

อาณาบริเวณศึกษาอาเซียน : การประชุมวิสาขบูชาโลก 2019 เมืองฮานาม เวียดนาม
Area Studies in ASEAN Countries: Vesak International Meeting 2019,
Hanam, Vietnam

พระครูพิศิษฐ์ประชาณาถ*

Phrakrupisitprachanart

พระครูวิสุทธีวชิรญาณ (ภักดี)*

Phrakruvisuthivarayan (Pakdee)

พระเอกลักษณ์ อชีโต*

Phra Akkalak Achito

ลำพอง กลมกุล**

Lampong Klomkul

บทคัดย่อ

บทความนี้เขียนขึ้นจากประสบการณ์ตรงของการเดินทางเข้าร่วมในงานประชุมวิสาขบูชาโลก ระหว่างพฤษภาคม 2562 ที่มีการเชิญผู้นำชาวพุทธนานาชาติเข้าร่วมประชุมเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์และเฉลิมฉลองเทศกาลวิสาขบูชาวันสำคัญของชาวพุทธทั่วโลก โดยที่ในการทำกิจกรรมในครั้งนี้เป็นการประสานร่วมกันระหว่างผู้นำชาวพุทธ โดยมีเวียดนามเป็นเจ้าภาพจัดงาน ในเดือนพฤษภาคม 2562 ผู้เขียนได้ร่วมงานและมีส่วนร่วมในการประชุมจึงได้ถอดบทเรียน การเรียนรู้ในนามนักวิจัย นักวิชาการ โดยใช้การสังเกต การสัมภาษณ์ ได้บทสรุปของการเข้าร่วมในครั้งนี้คือในเวียดนามคือ การประชาสัมพันธ์ พระพุทธศาสนา การจัดการท่องเที่ยวโดยใช้มิติทางพระพุทธศาสนา และการสร้าง

* วัดอินทาราม จังหวัดสมุทรสงคราม

** รักษาการผู้อำนวยการส่วนงานวิจัย สารสนเทศ และบริการวิชาการ ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เครือข่ายระหว่างชาวพุทธนานาชาติจากทั่วโลกร่วมกัน ซึ่งนับว่ามีคุณค่าและประโยชน์ในเชิงของการจัดการและการบริหารกิจการพระพุทธศาสนานานาชาติร่วมกัน

คำสำคัญ : อาณาบริเวณอาเซียนศึกษา, วิชาบูชาโลก, เวียดนาม

Abstract

This article was written based on the experience of attending to participate in the Vesak Day Conference during May 2019. International Buddhist leaders were invited to attend the meeting to promote and celebrate the Vesak Day that was an important day for Buddhists around the world. In doing this activity, it was a coordination between Buddhist leaders, and Vietnam was the host of the conference in May 2019. The authors took part in the work and in the meeting, so the lesson learned were conducted, and learning on behalf of researchers and scholars by using observation and interviews. Data were summarized for this participation in Vietnam and showed public relations for Buddhism, tourism management using a Buddhist dimension, and building a network between Buddhists from all over the world. This was considered to have the value and benefits of managing and administering the joint international Buddhist affairs.

Keywords: Area Studies in ASEAN Countries, International Vesak Day, Vietnam

บทนำ

จากประสบการณ์ในการเข้าร่วมประชุมวิสาขบูชาโลกครั้งที่ 16 ที่เวียดนามเป็นเจ้าภาพ ที่เมืองฮานาม โดยเริ่มแรกผู้เขียนได้ส่งสาส์นแสดงความยินดีเข้าร่วม หลังจากนั้นก็ได้ลงทะเบียนเพื่อเข้าร่วมงาน และมีการเดินทางไปร่วมงาน ซึ่งนับเป็นประสบการณ์ครั้งแรก ในการเดินทางเข้าร่วมครั้งแรกในการประชุมในแบบนี้ในต่างแดน นับเป็นประสบการณ์ใหม่เกี่ยวกับประเทศอาเซียนกับมิติเชื่อมโยงในแบบศาสนา และนับเป็นครั้ง

แรกของการเข้าร่วมประชุมวิสาขบูชาในต่างประเทศ เริ่มแรกผู้เขียนได้ส่งสาส์น เพื่อร่วมแสดงความยินดี จากนั้นจึงได้ลงทะเบียนเข้าร่วม และพยายามที่จะลงทะเบียนเพื่อเข้าร่วมเสนอบทความแต่เนื่องด้วยความจำกัดของเวลา จึงทำให้ ไม่สามารถส่งบทความได้ จึงได้ลงทะเบียนและเข้าร่วมเพื่อใช้การศึกษาเชิงพื้นที่เกี่ยวกับประเทศอาเซียนซึ่งหมายถึงเวียดนามตามกรอบของชื่อเรื่อง ที่มีเป้าหมายเพื่อการเดินทางทัศนศึกษาภายในประเทศตามโปรแกรมที่กำหนดไว้ รวมทั้งทางฝ่ายจัดงานได้จัดเตรียมไว้ด้วย

CONGRATULATORY MESSAGE

Vesak Day is an important day of Buddhism and Buddhist people always celebrate this day to remind about Buddha's life. According to the UN Vesak Celebrations 2019 in Vietnam, I would like to give you a congratulation of being a host of Vesak 2019. It is a great opportunity for us as a Buddhist people to visit Vietnam and attend the Vesak Conference during the occasion of Vesak month in 2019. This occasion is not only provide the opportunity for Buddhist scholars to join in and share knowledge relating to Buddhist principles, but it also offers us as the academic scholars to bring a new idea and knowledge of Buddhism integrating with the forth industrial revolution and global education to share and discuss in order to bring out an appropriate concept that can be applied into practice for the modern age. From many previous years, I have seen and attended the conference of Vesak Day as an observer at Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand. For this year, I am glad that the committee of Vesak has provided us the opportunity to write congratulatory message of this Vesak celebration. As a director of research, information and academic services division of ASEAN Studies Centre, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand, I would like to send best wishes for a very successful conference of the UN Vesak Celebrations 2019 in Vietnam and hope to join in this event in May 2019.

Dr.Lampong Klomkul

Director of Research, Information and Academic Services Division
ASEAN Studies Centre, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

ภาพที่ 1 สาส์นที่ผู้เขียนส่งเข้าร่วมเพื่อแสดงความยินดี (ภาพ : ผู้เขียน)

ในการเดินทางได้มีการประชุมและประสานกันในหลายครั้ง ของทีมงานจนกระทั่งได้กลุ่มสมาชิกจำนวนหลายรูปคนเป็นแบบ Self-Fund Delegate หรือถูกเชิญเข้าร่วม แต่ค่าใช้จ่ายในการเดินทางผู้เข้าร่วมประชุมจ่ายเอง ซึ่งเมื่อพิจารณาจากระยะทางกับค่าใช้จ่าย

แล้วคำนวณว่าไม่แตกต่างกันมากนัก มีคณะพระเถระในนามนิสิตและคณาจารย์เข้าร่วม อาทิ (1) พระครูพิศิษฐ์ประชาชนาก และ (2) พระเอกลักษณะ อชิโต วัดอินทาราม จังหวัดสมุทรสงคราม ในฐานะนิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ (3) พระครูกิตติวิสุทธิวัฒน์ และ (4) พระมุรินทร์ มุรินทร์ วัดบางโหลงใน จังหวัดสมุทรปราการ (5) พระครูวิสุทธิวงญาณ จังหวัดปราจีนบุรี (6) พระจิววัช วัดกำแพง จังหวัดนนทบุรี (7) พระอธิการลำไพ นรินโท วัดพุขามหวาน จังหวัดสระบุรี (8) พระพิพัฒน์พงษ์ (9) พระมหาภคธรรมาจารย์ (นรินทร์ อภิบุญโญ) ในฐานะวิปัสสนาจารย์ วัดพิชัยญาติการาม กรุงเทพมหานคร พระภิกษุทั้งหมดจำนวน 14 รูป และประกอบด้วยผู้ติดตามอีกหลายท่านที่เป็นทั้งอาจารย์ ผู้บริหาร และนิสิตในหลักสูตรปริญญาเอกของมหาวิทยาลัย อาทิ ดร. ลำพอง กลมกุล ผู้อำนวยการส่วนวิจัยสารสนเทศ และบริการวิชาการ ศูนย์อาเซียนศึกษามจร รศ.ดร.วาสนา แก้วหล้า ผู้ประสานงานหลัก นิสิตปริญญาเอก สาขาพัฒนาสังคม และบุคลากรมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ รวมทั้งผู้ติดตาม รวมทั้งหมด 19 ชีวิต

การเดินทางเริ่มในเย็นของวันที่ 11 พฤษภาคม 2562 ทั้งหมด รวม 19 ชีวิต ท่านเป้าหมายเหมือนกัน คือเข้าร่วมการประชุมวิสาขบูชา ซึ่งเป็นเป้าหมายและเจตนารมณ์ของการเดินทางในครั้งนี้เพื่อการเดินทางไปร่วมงานอันสำคัญและมีความสำคัญต่อการเดินทางในครั้งนี้ด้วยเช่นกัน อันเป็นกรอบและเป้าหมายของการเดินทางไกลในครั้งนี้ คือการเข้าร่วมประชุมวิสาขบูชาโลกครั้งที่ 16 ที่เมืองฮานาม ประเทศเวียดนาม

ภาพที่ 2 ภาพอาคารหอประชุมสำหรับผู้เข้าร่วมประชุมกว่า 2000 คน ที่ใช้เป็นทั้งพิธีเปิดและพิธีปิดในงานประชุมวิสาขบูชาครั้งที่ 16 ที่เมืองฮานาม ประเทศเวียดนาม

ระหว่าง 12-14 พฤษภาคม 2562 (ภาพ : ผู้เขียน)

การประชุมวิสาขบูชา

ในการประชุมข้อมูลเชิงประจักษ์ที่พบเห็นได้ชัด คือ การเดินทางที่มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ สำหรับผู้เดินทาง นิสิตผู้ร่วมเดินทางในครั้งนี้ จากข้อมูลที่ปรากฏใน Handbook for Participates ที่ให้กำหนดการในภาพรวมของการประชุมวิสาขบูชาในครั้งนี้ทั้งกำหนดการของการประชุม สถานที่พัก และข้อมูลเกี่ยวกับวัดตมชุก สถานที่จัดงานด้วย โดยข้อมูลในภาพรวมของภาคพิธีการ กำหนดได้คือ

1.พิธีการเปิด จะมีผู้นำชาวพุทธจากประเทศต่าง ๆ เข้าร่วม เช่น พระ Thich Pho Tue (The President of the National Vietnam Buddhist Sangha) สังฆราชหรือประมุขสงฆ์สูงสุดของเวียดนาม Ven.Thich Thien Nhon (The President of the National Vietnam Buddhist Sangha) ประธานสังฆสภา หรือประธานมหาเถรสมาคมของเวียดนาม มีพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตโต) ศ.ดร. ในฐานะประธาน UNDV (The President of International Council for Day of Vesak) เข้าร่วมประชุมและปาฐกถาบรรยายพิเศษ มีผู้นำชาวพุทธจากทั่วโลกที่รับเชิญมาร่วมเจริญพุทธมนต์ อ่านแถลงการณ์ เข้าร่วมประชุม เช่น Mr.Pham Binh Minh รองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีกระทรวงต่างประเทศในฐานะผู้แทนรัฐบาล

ภาพที่ 3 พิธีการเปิด จะมีผู้นำชาวพุทธจากประเทศต่าง ๆ

(ภาพ : ผู้เขียน, พฤษภาคม 2562)

2. การอ่านสาส์นจากผู้นำชาวพุทธ หรือประเทศพระพุทธศาสนา การอ่านสาส์นมีหลากหลายผู้บริหารและผู้ทรงคุณวุฒินักวิชาการ สังฆราชและผู้นำทางพระพุทธศาสนาจำนวนมากที่ได้เข้าร่วมงานในครั้งนี้ รวมถึงการบรรยายหรือกล่าวสุนทรพจน์ อาทิ รัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรมในฐานะผู้แทนนายกรัฐมนตรีของประเทศเนปาล H.E.Vu

Khoan รัฐมนตรีช่วยกระทรวงการต่างประเทศของประเทศเวียดนาม S.R.Bhatt ในนาม
รัฐบาลอินเดีย หลวงพ่อเข็มฉิมโม (Luangpor Khemadhammo) แห่งวัดป่าสันติธรรม
ประเทศอังกฤษ ลูกศิษย์หลวงพ่อชา สุภทฺโท แห่งวัดหนองป่าพง ก็มาเป็นผู้กล่าวปาฐกถา
พิเศษ เป็นต้น

ภาพที่ 4 ผู้นำชาวพุทธจากประเทศต่าง ๆ กล่าวสุนทรพจน์ ปาฐกถา
(ภาพ : ผู้เขียน, พฤษภาคม 2562)

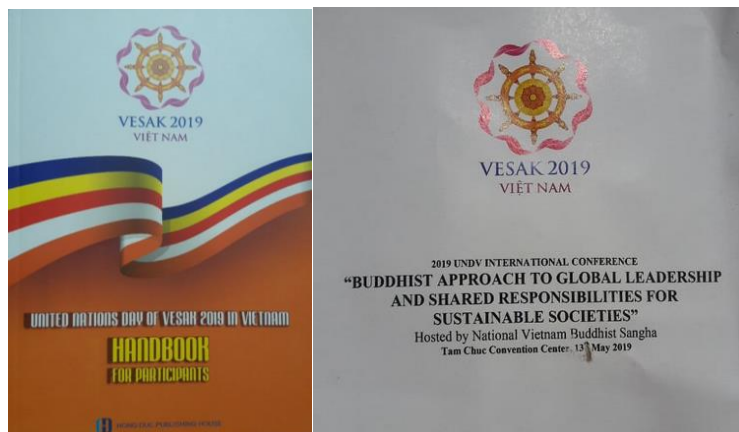
3. การแสดงหรือวัฒนธรรมโชว์ ที่สะท้อนถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่
คณะเจ้าภาพ ได้จัดเตรียมมาเพื่อให้แขกที่มาร่วมงานได้เห็นและมีส่วนเกี่ยวข้อง ที่
ประกอบด้วยแสง สีเสียง สะท้อนถึงวิถีทางศาสนา เพราะมีพระภิกษุ แม่ชีร่วมแสดง เช่น
การแสดงเวียนเทียนในแบบมหายาน แต่ทั้งหมดเป็นกลืนอายุที่สะท้อนถึงความยิ่งใหญ่
อลังการ รวมทั้งเป็นแบบแผนและวิถีทางศาสนาได้อย่างชัดเจน

ภาพที่ 5 พิธีต้อนรับ แสงสีเสียง และเวียนเทียนของผู้นำชาวพุทธจากประเทศต่าง ๆ

(ภาพ : ผู้เขียน, พฤษภาคม 2562)

4. ภาคกิจกรรม/เสวนาวิชาการ ในวันที่ 2 คือวันที่ 14 พฤษภาคม 2562 ทั้งภาคเช้าและบ่าย จะมีการประชุมเสนาองานในแต่ละประเด็น ที่ทำให้การประชุมมีสีสัน มีการจัดแสดงนิทรรศการ (Exhibition, Event) ที่เสนอแนวคิดประเด็นทางศาสนา เช่น ผู้หญิงกับศาสนา บทบาทพระสงฆ์กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเวทีนานาชาติ หรือพุดง่าย ๆ ใครเสนอประเด็นไหน ประเด็นใด ตามที่ผู้ศึกษาได้นำเสนอและได้พยายามกระทำเพื่อให้เกิดการศึกษาในภาพกว้าง บรรยากาศแบบวิชาการที่เห็นพระภิกษุ ชาวพุทธ ในความเป็นนานาชาติร่วมกันเสนออภิเษียง ประเด็นทางศาสนาในภาพกว้าง ถือว่าเป็นบรรยากาศของการเรียนรู้ที่นอกเหนือจากพิธีการหรือการประชุมในวันแรก

ภาพที่ 6 (ขวา) Handbook for Participates และ (ซ้าย) เอกสารการประชุมสัมมนา
ในส่วนของ 2019 UNDV International Conference

(ภาพ : ผู้เขียน 20 พฤษภาคม 2562)

ภาพที่ 7 บรรยากาศการประชุมสัมมนาทางวิชาการของผู้นำชาวพุทธในแต่ละห้อง
(ภาพ : ผู้เขียน 20 พฤษภาคม 2562)

5. พิธีเวียนเทียน การเวียนเทียนมีกิจกรรมร่วม ช่วงเวียนเทียนจะมีกิจกรรม ที่เนื่องด้วยการเวียนเทียน ที่มีพิธีในภาคดังกล่าวอย่างอลังการ และเป็นที่น่าสนใจ มีการจุดเทียนจำนวนมาก ทำให้ได้บรรยากาศของการจัดเวียนเทียน ที่ประทับใจและมีบรรยากาศของความศรัทธาที่ดี ควรค่าแก่การจดจำและที่น่าประทับใจอย่างยิ่งด้วยเช่นกัน

6. พิธีปิด เป็นกิจกรรมในภาคครึ่งเช้า ของวันที่ 14 พฤษภาคม 2562 เป็นพิธีปิดที่มีการจัดพื้นที่ในอาคารเดิม ในวันแรกของการประชุม ที่มีการประดับประดา ตกแต่ง รวมทั้งมีการแสดงพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่นำชาวเวียดนามมาแต่งในชุดประจำชาติ ร่องเรืออยู่ในนามประดับอาคาร ทำให้เกิดความสวยงามเป็นที่ประทับใจแก่ผู้ร่วมงานเป็นอย่างมาก สังเกตได้จากการมีการถ่ายรูปกันด้วยความประทับใจ

ภาพที่ 8 ผู้นำชาวพุทธกล่าวปาฐกถา กล่าวสุนทรพจน์ เช่น พระพรหมบัณฑิต,ศ.ดร.

จากประเทศไทย Thic Nhat Tu ประธานฝ่ายจัดงานเวียดนาม

(ภาพ : ผู้เขียน 20 พฤษภาคม 2562)

7.การทัศนศึกษา เมื่อมีการประชุมเสร็จ ทางคณะผู้จัดประชุมได้จัดให้มีการทัศนศึกษาในแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของเวียดนาม โดยกำหนดเป็นพื้นที่สำคัญของเวียดนามไว้ 3 สถานที่สำคัญ (1) ฉางอัน (2) ซาปา (3) เย็น ตู โดยคณะพวกเราได้เลือกสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ คือเย็นตู โดยในสามรายการนี้จะมีการท่องเที่ยวในแบบไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มคือ ฉางอัน และ เย็นตู แต่สำหรับซาปา มีราคาส่วนต่างที่ผู้เข้าร่วมประชุมและประสงค์เดินทางในทริปนี้ต้องมีค่าใช้จ่ายเพิ่มและพวกเราได้เลือกตั้งแต่ก่อนการเดินทางมาร่วมประชุมในครั้งนี้ ผลเป็นอย่างไรสำหรับการเดินทาง คณะของพวกเราก็ได้เริ่มเดินทางทั้งหมดจำนวน 19 ชีวิตเพื่อสัมผัสสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญของเวียดนาม

เมื่อครบกรอบของการเดินทางและตามที่ทางเจ้าภาพผู้จัดงานกำหนด คณะของพวกเราก็ได้เดินทางกลับ โดยขึ้นเครื่องบินในเวลาค่ำและกลับสู่ประเทศไทยโดยสวัสดิภาพในค่าคืนของวันที่ 15 พฤษภาคม 2562 ที่บันทึกไว้เป็นภาพจำและความประทับใจแก่ผู้เข้าร่วมงานกับภารกิจเพื่อพระพุทธศาสนา และภารกิจเพื่อสร้างสายสัมพันธ์ของชาวพุทธ

นานาชาติร่วมกัน ทั้งจะเป็นเครือข่ายในการสร้างงานและทำงานพระพุทธศาสนา จึงบันทึกไว้เป็นความทรงจำที่น่าประทับใจจากการเดินทางในครั้งนี้

ภาพที่ 9 ร่วมการสัมมนา และพบปะ Prof. Dr. Lê Mạnh Thát กรรมการจัดงาน
ในครั้งนี้ และอธิการบดี Vietnam Buddhist University

(ภาพ : ผู้เขียน 20 พฤษภาคม 2562)

องค์ความรู้จากการประชุมสัมมนาวิชาการ

1. การร่วมประชุมของผู้นำชาวพุทธในแต่ละประเทศ อาทิ ลาว ศรีลังกา พม่า ไทย เวียดนาม และกลุ่มชาวพุทธผู้ดำเนินกิจกรรมในประเทศนั้น ที่ปรากฏในประเทศต่าง ๆ อาทิ เอสโตเนีย ซิลี โดยจำแนกเป็นกลุ่มชาวพุทธในแบบเถรวาท มหายาน และวัชรยาน และกลุ่มชาวพุทธ ที่นำพระพุทธศาสนาไปในส่วนของการดำเนินกิจกรรมชุมชนชาวพุทธในแบบตนเอง ดังปรากฏในดูไบ ของกลุ่มชาวจีนจากมาเลเซีย เป็นต้น

ประสบการณ์และการเรียนรู้ จากนิสิตและคณะผู้เข้าร่วมการสัมมนา จำนวน 19 ท่านได้เข้าร่วมสังเกตการณ์และร่วมประชุมวิสาขบูชา สะท้อนคิดนำมาแบ่งปัน ซึ่งสามารถนำมาแบ่งปัน คือ

“...ความพร้อมของผู้จัดงาน หน่วยงานของรัฐ วัดและศาสนสถานของ
พระพุทธศาสนา ภาคประชาชนของการจัดงานที่มีความพร้อมและบูรณาการร่วมกันจัด
อย่างเป็นทางการและอลังการ...”

สะท้อนคิดจากนิสิต A 13 พฤษภาคม 2562

“...ความศรัทธาที่ยิ่งใหญ่ของชาวพุทธที่มาร่วมงานกันจำนวนมาก...”

สะท้อนคิดจากนิสิต B 13 พฤษภาคม 2562

“...ผู้นำชาวพุทธจากทั่วโลก

ให้ได้ให้แนวคิดที่เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้เกิดสันติภาพในโลก...”

สะท้อนคิดจากนิสิต C 13 พฤษภาคม 2562

“...ทั้งอาหาร ที่พัก และการจัดสัมมนา ถือว่าผู้จัดงานมีความเป็นมืออาชีพในการจัดงาน ถือว่าเป็นการเข้าร่วมงานที่ทำให้เกิดความประทับใจ โดยทั้งหมดเป็นระดับโลกทั้งหมด...”

สะท้อนคิดจากนิสิต D 13 พฤษภาคม 2562

“...ทั้งอาหาร ที่พัก และการจัดสัมมนา ถือว่าผู้จัดงานมีความเป็นมืออาชีพในการจัดงาน ถือว่าเป็นการเข้าร่วมงานที่ทำให้เกิดความประทับใจ โดยทั้งหมดเป็นระดับโลกทั้งหมด...”

สะท้อนคิดจากผู้สอน A 13 พฤษภาคม 2562

ทั้งหมดเป็นประสบการณ์ร่วมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ และเป็นประสบการณ์ ที่นำมาเป็นองค์ความรู้จากการถอดความรู้ พบเห็น เข้าใจสะท้อนคิดออกมา แต่ที่เห็นได้ชัดเจนคือ ประสบการณ์ตรงของนิสิตที่ได้พบ และในเวลาเดียวกันประสบการณ์เหล่านั้นได้กลายเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของนิสิตเอง ดังที่ได้สะท้อนคิดออกมาและผู้เขียนได้นำมาเรียบเรียงถ่ายทอดต่อดังที่เห็น

2. กลุ่มผู้นำชาวพุทธที่มีสถานะเป็นนักบวช/และไม่ใช่นักบวช ในความหมายก็คือ จากการสังเกต จะพบวิถีของความเป็นพุทธศาสนาใน 2 แบบ คือพระพุทธศาสนาในวิถีนักบวช ที่ถือวัตรปฏิบัติเพศพรตในแบบนักบวช ที่เน้นการแต่งกายและการบวชในพระพุทธศาสนา และในอีกแบบคือวิถีของการเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา หมายถึง ทำกิจกรรมในเชิงชุมชน เช่น เป็นผู้สอนพระพุทธศาสนา หรือสำนักสอนพระพุทธศาสนา (Buddhist/Meditation Center) ประหนึ่งเป็นการพบและพูดคุย หรือ

ส่วนหนึ่งทำงานในมหาวิทยาลัยที่มีการสอนพระพุทธศาสนา ดังปรากฏที่ได้พูดคุยกับ พระภิกษุชาวเอสโตเนีย ที่บวชในประเทศไทย พระภิกษุชาวรัสเซีย ที่บวชและศึกษาในประเทศไทย ที่มีแผนในการดำเนินกิจกรรมด้านพระพุทธศาสนาในประเทศต้นทาง หรือ พระภิกษุชาวชิลี ที่เป็นสอนพระพุทธศาสนาสำหรับผู้สนใจและชาวพุทธในประเทศ เป็นต้น

3. กลุ่มผู้นำชาวพุทธที่เป็นสตรี ในงานจะพบนักบวช หรือชาวพุทธที่เป็นผู้นำชาวพุทธ ที่เป็นสตรีและทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ที่น่าสนใจ ความเป็นสตรี กับงานพระพุทธศาสนา ซึ่งในระดับชาติ คือประเทศไทย อาจมีข้อถกเถียงกันในประเด็นของความเป็นเพศนักบวชในพระพุทธศาสนาที่ยังหาข้อสรุปและแนวทางของการบริหารไม่ชัดเจน

4. พระพุทธศาสนากับความเป็นเอกภาพ หมายถึง สิ่งที่พบเห็นคือพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหัวใจหลักของการประชุม แต่ที่สำคัญในการประชุมนี้ ทำให้เห็นว่ามีหลากหลายของกลุ่มประเทศ ชาติพันธุ์ภาษา แต่มีความเหมือนในเรื่องของวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา แนวคิดและเจตนารมณ์ทางพระพุทธศาสนาได้ทำให้ผู้นำชาวพุทธในแต่ละประเทศ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมและส่งเสริมภาพลักษณ์ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในองค์กรวม ทั้งในเรื่องหลักการ วิถีธรรมนิยมปฏิบัติ และการดำเนินชีวิตร่วมกัน

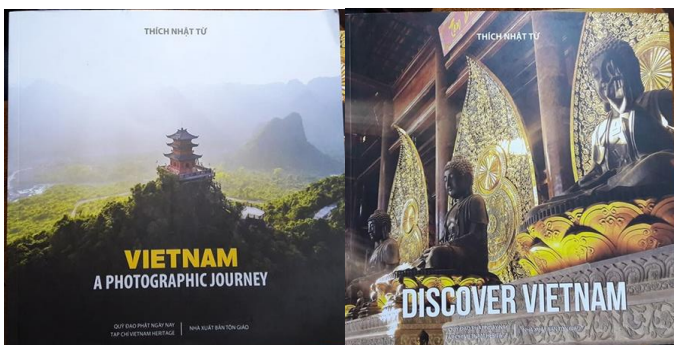
องค์ความรู้จากเอกสารประกอบการสัมมนา

เอกสารประกอบการสัมมนาถือว่าเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งของการสัมมนาโดยทางคณะผู้จัดได้จัดพิมพ์หนังสือเอกสารประกอบที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและเวียดนามจำนวนหลายเล่ม ที่มีทั้งภาษาอังกฤษ และภาษาเวียดนามจำนวนมาก เมื่อคณะของพวกเราลงทะเบียน ได้รับมอบหนังสือ ผู้เขียนสนใจหนังสือที่เป็นเอกสารประกอบการประชุม จึงนำหนังสือเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเหล่านั้นกลับมาด้วย เป็นสารสนเทศของศูนย์อาเซียนศึกษา ตามที่ปรากฏตามภาพ เช่น *Buddhist Approach to Global Leadership and Shared Responsibilities for Sustainable Societies* (Thich Nhat Tu, Tich Doc Thein, Editor, 2019) *Buddhist Ethical Education* (Thich Nhat Tu, 2019) *Vietnam A Photographic Journey* (Thich Nhat Tu, 2019) *Discover Vietnam* (Thich Nhat Tu, 2019) เป็นต้น

ภาพที่ 10 หนังสือที่จัดแจกมอบแก่ผู้เข้าร่วมงาน ที่นำแนวคิดทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์กับแนวคิดทางการศึกษา และศาสตร์สมัยใหม่ (ภาพ : ผู้เขียน 16 พฤษภาคม 2562)

โดยหนังสือจากภาพ 10 จะให้ข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นของการนำพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้กับศาสตร์สมัยใหม่ หรือองค์ความรู้การศึกษาและการอธิบายความเกี่ยวกับ พระพุทธศาสนา มีนักวิชาการจำนวนมากทั้งเวียดนามและนานาชาติร่วมกันเขียนในประเด็นที่ ถนัดและสนใจ เช่น Five Principle of Global Leadership โดย Ven.Tich Nhat Tu บทความเรื่อง The Issue of Exclusivism and Parochialism in Buddhist Perspective โดย Amarita Nanda บทความเรื่อง What if Buddhists Lead the World ซึ่งรวมทั้ง เล่มมีเกินกว่า 40 บทความ/เรื่องในภาคภาษาอังกฤษ รวมทั้งเล่มประมาณ 700 หน้า ปรากฏในหนังสือเรื่อง Buddhist Approach to Global Leadership and Shared Responsibilities for Sustainable Societies (Thic Nhat Tu, Tich Doc Thein, Editor, 2019) และหนังสือ Buddhist Ethical Education (Thic Nhat Tu, 2019) ที่มี ท่าน Ven.Most Thic Nhat Tu เป็นบรรณาธิการ ก็มีลักษณะใกล้เคียงกันคือมีผู้นิพนธ์ในรูป ของบทความจำนวนหลายท่านแต่เน้นประเด็นเรื่องจริยธรรมทางการศึกษา หรือการศึกษา พระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาจริยธรรม เป็นต้น

ภาพที่ 11 หนังสือที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับวัด Tam Chuc ที่เป็นสถานที่จัดการประชุม ในภาคภาษาอังกฤษ ที่มีภาพประกอบสวยงามพร้อมคำบรรยายในภาพรวม (ภาพ : ผู้เขียน, 26 พฤษภาคม 2562)

จากภาพหนังสือ ในเรื่อง Vietnam A Photographic Journey (Thich Nhat Tu, 2019) และหนังสือเรื่อง Discover Vietnam (Thich Nhat Tu, 2019) ที่มีท่าน Thich Nhat Tu เป็นบรรณาธิการ ที่ในหนังสือมีภาพประกอบเกี่ยวกับวัดในมุมที่หลากหลาย เป็นภาพที่สวยงาม เพียงเห็นแค่ภาพก็เป็นที่น่าสนใจและพึงใจสำหรับผู้พบเห็น เป็นเอกสารประกอบการเข้าร่วมประชุมสัมมนา นับว่ามีความสวยงามและเป็นที่น่าสนใจในภาพที่สวยงามโดยเฉพาะสถานที่จัดงานที่ถูกออกแบบให้เป็นวัด เป็นศาสนสถาน และในเวลาเดียวกันเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีพื้นที่จำนวนมากภายในบริเวณของการจัดงาน อาจใช้คำว่าเมื่อจัดงานเสร็จก็ใช้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางพระพุทธศาสนาได้ ซึ่งในหนังสือให้ข้อมูลเกี่ยวกับอาคาร สิ่งปลูกสร้างและบริเวณสถานที่จัดงานในแบบรูปภาพสวยงามยิ่งรวมทั้งสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับสถานที่ทางศาสนาจำนวนมากภายในประเทศเวียดนาม

แนวคิดที่ได้จากการประชุมสัมมนา

จากภาพลักษณ์ของการเข้าร่วมประชุมสัมมนามีประเด็นน่าสนใจหลากหลาย ประเด็นที่พบเห็นคือภาพลักษณ์ของศาสนา ชาติพันธุ์ และรัฐชาติที่ว่าด้วยเขตแดน เพราะหลายประเทศมีข้อพิพาทในเรื่องเขตแดน เช่น เวียดนามกับลาว เวียดนามกับเขมร เวียดนามกับไต้หวัน และจีน เป็นต้น แต่ทั้งหมดมีมิติของศาสนาเป็นจุดเชื่อมกันได้ หรือกรณีจีนกับไต้หวัน ที่แม้จะเป็นจีนเหมือนกันแต่มิติของเขตแดนเป็นการขัดกันในรูปแบบรัฐ

แต่ก็สามารถเชื่อมประสานได้ด้วยศาสนา ซึ่งในงานผู้เขียนพบเห็นแล้วเห็นว่าสะท้อนคิดและนำมาเป็นแนวคิดในประสบการณ์ตรงของการเดินทางร่วมประชุมในครั้งนี้ได้ คือ

1. พหุลักษณะทางศาสนา (Religious pluralism) เมื่อพบเห็นจะพบว่าทั้งหมดประกาศต่อสาธารณะว่าเป็นพระพุทธศาสนา แต่เมื่อสังเกตจะเห็นความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ที่หมายถึง ความเป็นชาติในเชิงรัฐ ทั้งเวียดนาม ลาว กัมพูชา พม่า ไทย หรือเกาหลีทิเบต จีน ที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ที่มาพร้อมกับความเป็นศาสนา เมื่อจำเพาะให้เล็กลงไป จะพบว่ามีความเป็นนิกาย หรือกลุ่มนิกายที่แตกต่างกัน สัมผัสด้วยตา คือ จะเห็นการแต่งกายทั้งแบบเถรวาท ที่มีผ้าผืนใหญ่เป็นผืนครอบ แบบเสื้อผ้ากางเกงในแบบมหายาน ที่ปรากฏในจีน วัชรยาน ที่มีผ้าและการสวมเสื้อ หรือมีนิกายในแบบเถรวาท แต่มีการนุ่งห่มที่แตกต่างไป เช่นมีเสื้อซัด้านใน สีสอดคล้องกับผ้าจีวร เป็นต้น

2. การเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม (Cross-cultural Learning) เมื่อผู้เขียนร่วมและสังเกตจะมีความชัดเจนที่ว่า การเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนใช้กรอบคิดในความเป็นประเทศ ในการอธิบายลักษณะทางวัฒนธรรม ที่แยกออกไป เช่น เถรวาทบาลี มหายาน สันสกฤต จีน เกาหลี ในแต่ละอย่างทำให้เกิดการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมภายในพระพุทธศาสนาระหว่างกัน ทำให้เห็นวัฒนธรรมการกิน ที่มีมิติเกี่ยวกับศาสนา กินเนื้อ ไม่กินเนื้อในแบบมหายานและเถรวาทที่ให้คำอธิบายที่แตกต่างกัน เช่น มหายานไม่กินเนื้อ จึงปรากฏอาหารที่นำมาเลี้ยงแขกในการประชุมส่วนใหญ่จะเป็นมังสวิรัต หรืออาหารเจ

3. การปรับตัวทางวัฒนธรรม (Cultural Adaptation) ในความหลากหลายของนิกาย และประเทศ ทำให้เกิดการปรับตัว เรียนรู้ ประหนึ่งสังเกตและเฝ้ามองพฤติกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรมในตัวบุคคล เช่น เขากินอะไรอย่างไร พระวัชรยาน กินอะไรอย่างไร จับมือถือแขน ในแบบ Check Hand แบบฝรั่งหรือไม่ เมื่อเปรียบเทียบกับพระสายหรือฝ่ายเถรวาท รวมไปถึงเมื่อเข้าไปคลุกคลีและสัมผัสใกล้ชิดก็เห็นวัตรปฏิบัติ หรือวิถีปฏิบัติบางอย่างแตกต่างไป เป็นต้น

4. อัตลักษณ์ทางศาสนา (Identity in Buddhist) สิ่งที่พบเห็นจะสะท้อนอัตลักษณ์ทางศาสนา ดังปรากฏว่ามีการจีวร สีจีวร การแต่งกาย อาหารการกิน เหล่านี้เป็นอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาที่มีเอกลักษณ์และเอกภาพของตนเอง สะท้อนความหลากหลายแตกต่าง ปรากฏเป็นภาพลักษณ์และความทรงจำเกี่ยวกับความเป็นพระพุทธศาสนาแบบ

ญี่ปุ่น แบบเกาหลี แบบเวียดนาม ไทย กัมพูชา ศรีลังกาและลาว เป็นต้น อันเป็นอัตลักษณ์เฉพาะเป็นภาพสะท้อนความแตกต่าง ปรากฏด้วยตาเนื้อได้ชัดเจน

5. การจัดการการท่องเที่ยว (Tourist Management) จากการเข้าร่วมประชุมและภาพลักษณ์ที่เน้นภาพสวยงาม การประดับภาพที่อลังการเป็นที่ประทับใจ สะท้อนถึงเอกลักษณ์ของการจัดการเชิงระบบ ที่สะท้อนให้เห็นถึงความก้าวหน้า ความเป็นเอกภาพที่คัดสรรได้ดี พร้อมสะท้อนออกมาเป็นปรากฏการณ์ที่ร่วมนำเสนอในภาพรวมทำให้เกิดเอกลักษณ์ของการจัดวางอย่างเป็นระบบ และเป็นประโยชน์ในองค์รวม เป็นสถานที่ การเข้าไปจัดการสถานที่ และการออกแบบระบบทั้งที่พัก ที่อาศัย การเดินทาง และองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เนื่องด้วยการท่องเที่ยว

ดังนั้นจากภาพรวมและประสบการณ์ของการเดินทางเข้าร่วมประชุม และการทัศนศึกษาท่องเที่ยวได้สะท้อนให้เห็นถอดบทเรียนออกมาให้เป็นภาพจำและเอกลักษณ์ในเส้นทางท่องเที่ยวนับเป็นประโยชน์สำหรับการเดินทางโดยตรงและเป็นประโยชน์ที่พบได้ด้วยตาเนื้อ เป็นเอกลักษณ์ที่ควรค่าแก่การจดจำ จนกระทั่งกลายเป็นภาพจำในการเดินทางเวียดนามในครั้งนี้

การจัดการท่องเที่ยวแบบ MICE

ในการจัดประชุมสัมมนาครั้งนี้ มีการเชิญนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนาจากทั่วโลก ที่ศึกษาและเสนอแนวความคิดทางพระพุทธศาสนา โดยมีการประชุมสัมมนาและเสนอแนวความคิดทางพระพุทธศาสนาในวงกว้าง

ไมซ์ (MICE) ย่อมาจากคำในภาษาอังกฤษว่า (Meetings, Incentive Travel, Conventions, Exhibitions หรือบางครั้ง C หมายถึง Conferencing และ E หมายถึง Events) หมายถึงธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการจัดประชุมบริษัทข้ามชาติ การท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัล การประชุมนานาชาติ และการจัดนิทรรศการ ไมซ์เป็นส่วนหนึ่งของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว (Ha Nam Khanh Giao, le Thai Son, 2019, 363-382; ตติยาพร จารุมณีรัตน์, พรพิชญ์ พรหมศิวะพัลลภ, 2558) แต่มีความแตกต่างจากนักท่องเที่ยวหรืออุตสาหกรรมท่องเที่ยวทั่วไปคือ

1. มีวัตถุประสงค์ของการเดินทาง ในการประชุมสัมมนาครั้งนี้จะพบว่า การประชุมสัมมนา เข้าร่วมวิสาขบูชาโลก นับเป็นเป้าหมายของการจัดงานในครั้งนี้ หากนำแนวคิดเรื่อง Mice มาอธิบายร่วมจะพบว่านักท่องเที่ยวกลุ่มไมซ์ จะมีวัตถุประสงค์หลักในการเดินทางที่เฉพาะเจาะจง ที่เกี่ยวเนื่องกับการเดินทางเพื่อร่วมประชุมบริษัท การท่องเที่ยวจากรางวัลที่ได้รับ การเข้าร่วมงานประชุมนานาชาติ หรือการเข้าร่วมงานแสดงสินค้าหรือนิทรรศการนานาชาติ

2. คุณภาพของนักท่องเที่ยว ในอุตสาหกรรมไมซ์ (MICE) สามารถนำนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่มีคุณภาพ (Quality Visitors) นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศกลุ่มนี้ มีระดับการใช้จ่ายสูงกว่านักท่องเที่ยวทั่วไป 3-4 เท่า หากพิจารณาตามกรอบแนวคิดนี้จะพบว่า การเดินทางของผู้ร่วมงานจะมีทั้งส่วนที่เป็นผู้นำชาวพุทธ ในแต่ละประเทศที่มีชุมชนและผู้ดำเนินกิจกรรมชุมชนของตนเองในแต่ละประเทศ

3. ภาครัฐกิจ / อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง อุตสาหกรรมไมซ์ มีภาครัฐกิจ / อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องแตกต่างกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เช่น ผู้จัดงานประชุม ผู้จัดงานนิทรรศการ สถานที่จัดประชุม ศูนย์แสดงสินค้าและนิทรรศการ เป็นต้น

หากนำแนวคิดเกี่ยวกับ Mice มาใช้อธิบายเกี่ยวกับการจัดงานประชุมวิสาขะ จะสอดคล้องกับแนวคิดดังกล่าวที่ในงานจะมีองค์ประกอบของการพบปะ (Meeting) ที่ผู้นำชาวพุทธ จากประเทศต่าง ๆ ซึ่งในการประชุมสัมมนาครั้งนี้ พบว่ามีผู้นำชาวพุทธกว่า 120 ประเทศเข้าร่วมประชุม ได้พบปะพูดคุยในภาคพิธีการ การเปิดประชุมสัมมนา พูดคุยกันในประเด็นทางพระพุทธศาสนา มีการจัดกิจกรรมให้แก่ผู้นำชาวพุทธ เพื่อเป็นการสร้างขวัญกำลังใจและเครือข่ายร่วมกัน มีการจัดกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมสาธิต การจัดนิทรรศการ บนพื้นที่ของการประชุมดังกล่าว จะเห็นว่า มีอาคารที่สะท้อนถึงสถาปัตยกรรมกลางแจ้ง เจดีย์ ที่มองเห็นทัศนียภาพกลางแจ้งใน 360 องศา ที่สะท้อนถึงการจัดวางและการออกแบบทางสถาปัตยกรรม ประหนึ่งเป็นภาพลักษณ์ของการจัดแสดงหมู่อาคารที่เป็นเอกลักษณ์ รวมทั้งสถาปัตยกรรม งานประติมากรรม อาทิ พระพุทธรูปอวโลกิเตศวร งานแกะสลักหินทรายที่เล่าเรื่องเกี่ยวกับพุทธประวัติ การสะท้อนโลกทัศน์ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาผ่าน เป็นต้น รวมไปถึงการส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้มาแสดงออกเป็น Mice ซึ่งสามารถจำมาจำแนกเป็นตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ทางการจัดการการท่องเที่ยวตามแนวคิด MICE ในประเทศเวียดนาม

MICE			
M-Meeting	I- Incentive Travel	C-Conventions	E-Exhibitions, Event
อุตสาหกรรมการจัดประชุม (Meetings) เป็นการจัดการประชุมสัมมนา ฝึกอบรม	การท่องเที่ยวเป็นหมู่คณะโดยบริษัทหรือองค์กรเป็นผู้ออกเงินให้ เพื่อเป็นรางวัลแก่บุคลากรในบริษัทหรือองค์กรที่ทำยอดถึงขายถึงเป้า เพื่อสร้างแรงจูงใจในการทำงาน	อุตสาหกรรมการจัดประชุมนานาชาติ (Conventions) งานประชุมมีผู้เข้าร่วมจากหลากหลายประเทศ จัดโดยรัฐบาล สมาคม หรือองค์กรที่ไม่แสวงหากำไร ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นงานประชุมของกลุ่มคนที่มีความสนใจในเรื่องเดียวกัน เช่นงานประชุมวิสาขาบูชาโลกนี้	อุตสาหกรรมการจัดงานแสดงสินค้า (Exhibitions/ Event) ครอบคลุมเรื่องการจัดการแสดงสินค้าในประเทศ โดยผู้จัดอาจเป็นเจ้าของประเทศนั้นๆ เช่น เป็นเวียดนาม หรือ ผู้จัดมาจากต่างประเทศก็ได้ ดึงกรณงานวิสาขาบูชาโลกเวียดนาม โดยรัฐบาล และคณะสงฆ์ร่วมเป็นเจ้าภาพในการจัด

สรุปสะท้อนคิดถอดบทเรียน

จากภาพที่ปรากฏเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าเวียดนามในฐานะที่เป็นประเทศเกิดใหม่ภายใต้มิติทางการเมืองแห่งรัฐภายใต้ระบบการปกครองระบบคอมมิวนิสต์เมื่อ ค.ศ.1975/พ.ศ. 2518 แต่อีกนัยหนึ่งเวียดนามเป็นประเทศที่ร่ำรวยวัฒนธรรมทางศาสนาและอารยธรรม ดังปรากฏแหล่งอารยธรรมดองเซิน ดังปรากฏว่าบนเวทีจะมีการเอากลองมโหระทึก ที่เนื่องด้วยวัฒนธรรมดองเซินมาเป็นจุดเน้น รวมทั้งแหล่งอารยธรรมและศาสนาถูกนำมาเล่าประหนึ่งเป็นวัฒนธรรมร่วม ที่ปรากฏดังปรากฏกระทั่งปัจจุบัน การจัดการ

ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและศาสนา เป็นกรอบคิดหลักในการจัดการประชุมด้วย ซึ่งนอกเหนือจากการจัดการประชุมในภาคปกติ ได้มีการจัดการท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมให้ผู้เข้าร่วมงานได้เข้าร่วมกิจกรรมและดำเนินกิจกรรมชุมชนเกี่ยวกับการประชุมสัมมนา ทำให้เกิดภาพลักษณ์ วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา

1. ประสบการณ์ตรงของการเดินทาง นับเป็นการเดินทางครั้งแรกในประเทศเวียดนาม ที่มายังเมือง Hanam และก็นับเป็นครั้งแรกอีกเช่นกันที่ได้มีโอกาสเข้าร่วมประชุมวิสาขบูชาครั้งที่ 16 ที่เวียดนามที่มีผู้นำชาวพุทธ หรือผู้ที่ดำเนินกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในเวทีนานาชาติ ทำให้เกิดความประทับใจ และเป็นภาพจำของผู้เขียนเองว่า พัฒนาการของพระพุทธศาสนา เครือข่ายและปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน จะทำให้พระพุทธศาสนามีภาพของการขยายตัวเป็นไปในทิศทางบวก อันจะเห็นได้จากการสื่อสารระหว่างศาสนา การสื่อสารระหว่างชาวพุทธด้วยกัน และปฏิสัมพันธ์ระหว่างศาสนาในแต่ละนิกาย แต่ละประเทศนับว่าเป็นผลบวกของการขับเคลื่อนได้ดีกว่าด้วยเช่นกัน นับเป็นประสบการณ์ของการเดินทางที่ดีด้วย

2. การจัดงานในเวทีระดับนานาชาติ ที่สะท้อนให้เห็นว่า การจัดงานก็ดี การเข้าร่วมก็ดี หรือการวางระบบคนเพื่อพัฒนางานของกลุ่มคนก็ดี ทำให้เห็นว่าเวียดนามจัดงานนี้ด้วยความตั้งใจ และมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาประเทศในองค์รวมโดยใช้มิติทางศาสนา และวัฒนธรรมเป็นหลักชัยในการขับเคลื่อน อันจะเห็นได้ว่าตลอดการจัดประชุม สัมมนา และการเดินทางท่องเที่ยว ล้วนนำเสนอ ซึ่งคณะของเราก็ไปยังแหล่งวัฒนธรรมทางศาสนาที่ Yen Tu หรือดูจากแผนการท่องเที่ยวก็เห็นว่า เป็นการนำเสนอวัด ศาสนา และวัฒนธรรม ธรรมชาติของเวียดนาม เป็นต้น

ดังนั้นจากประสบการณ์ของการเดินทางทั้งในส่วนของการเข้าร่วมงาน และการจัดการพาผู้เข้าร่วมประชุมทัศนศึกษาเชิงพื้นที่โดยสิ่งที่ปรากฏต่อสาธารณะคือ ภาพลักษณ์ของการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่ผสมผสานบูรณาการระหว่างศาสนา วัฒนธรรม และการท่องเที่ยวให้เป็นส่วนเดียวกันภายใต้กรอบวัฒนธรรมทางศาสนา สู่การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในประเทศเวียดนามที่ทั้งความงามในทรัพยากรธรรมชาติ มีความละเอียดในการบูรณาการวิถีทางศาสนากับกิจกรรมเชิงสังคม

และในเวลาเดียวกันการบริหารจัดการที่ก่อให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุดต่อรัฐและประเทศชาติในองค์รวมด้วย

เอกสารอ้างอิง

ตติยาพร จารุมณีรัตน์, พรพิชญ์ พรหมศิวะพัลลภ. (2558). ทบทวนปัจจัยและบทบาทของภาวะวิกฤติทางการเมืองที่มีอิทธิพลต่อภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวสำหรับอุตสาหกรรมไมซ์. *วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์*, 32(1), 145-169.

Ha Nam Khanh Giao,le Thai Son. (2019). Mice tourism development- Examination from the supply side in Dalat City,Vietnam. *SSRN Electronice Journal*, 5(6), 363-382.

Klomkul, L. (2019). *Congratulatory Message*. Retrieved on 20 May 2019, from <http://www.undv2019vietnam.com/en/messages/message-from-mahachulalongkornrajavidya-laya-university-thailand>

Thich Nhat Tu, Tich Doc Thein, Editor. (2019). *Buddhist Approach to Global Leadership and Shared Responsibilities for Sustainable Societies*. Ho Chi Minh: Vietnam Buddhist University.

Thich Nhat Tu, Editor. (2019). *Buddhist Ethical Education*. Ho Chi Minh : Vietnam Buddhist University.

_____. (2019). *Vietnam A Photographic Journey*. Ho Chi Minh : Vietnam Buddhist University.

_____. (2019). *Discover Vietnam*. Ho Chi Minh : Vietnam Buddhist University.

Thich Tu, Thich Thien. (2019). *Buddhist Approach to Global Leadership and Shared Responsibilities for Sustainable Societies (VIETNAM BUDDHIST UNIVERITY SERIES Book 1)*. Kindle Edition.

สัมภาษณ์พระครูกิตติวิสุทธิวัฒน์, วัดบางโกลนใน จังหวัดสมุทรปราการ, 13 พฤษภาคม 2562.

สัมภาษณ์พระมุนินทร์ มุนินโท, วัดบางโกลนใน จังหวัดสมุทรปราการ, 13 พฤษภาคม 2562.

สัมภาษณ์พระครูวิสุทธิวรญาณ, วัดป่าญาณวิสุทธาวาส จังหวัดปราจีนบุรี, 13 พฤษภาคม 2562.

สัมภาษณ์พระอธิการลำไผ่ นรินโท, วัดพุทราหวาน จังหวัดสระบุรี, 13 พฤษภาคม 2562.

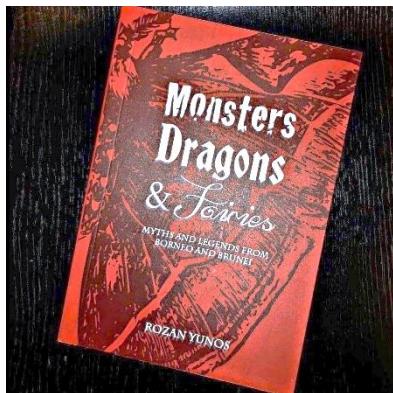
สัมภาษณ์วาสนา แก้วห่อ, มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, 13 พฤษภาคม 2562.

Interview Le Minh Tat, Rector of Vietnam Buddhist University, 15 May 2019.

บทวิจารณ์หนังสือ

Monsters, Dragons and Fairies

Myths and Legends from Borneo and Brunei

ผู้แต่ง Rozan Yunos

วิจารณ์โดย มุกรวี ฉิมพะเนาวิ*

บทนำ

หนังสือ Monsters, Dragons and Fairies Myths and Legends from Borneo and Brunei รวบรวมบทความที่เคยเผยแพร่ในคอลัมน์ The Golden Legacy รายสัปดาห์ของหนังสือพิมพ์ The Brunei Times ซึ่งเผยแพร่เป็นภาษามลายู โดยผู้เขียน Rozan Yunos ได้นำมาเรียบเรียงเนื้อหาใหม่และแปลเป็นภาษาอังกฤษ ทั้งนี้ผู้เขียนได้เพิ่มบทความที่ยังไม่เคยเผยแพร่รวมเข้าไปในหนังสือด้วย เนื้อหาประกอบไปด้วยตำนานประวัติศาสตร์ท้องถิ่น วัฒนธรรมประเพณีโบราณ เทพนิยาย เรื่องลึกลับและความเชื่อของชาวพื้นเมืองดั้งเดิมบนหมู่เกาะบอร์เนียว จำนวน 17 เรื่อง

สำหรับผู้เขียน Rozan Yunos หรือชื่อเป็นทางการว่า Haji Mohd Rozan bin Dato Paduka Haji Mohd Yunos เคยทำงานให้กับรัฐบาลของประเทศบรูไนเป็นเวลา มากกว่า 30 ปี ดำรงตำแหน่งเป็นปลัดกระทรวงและตำแหน่งสำคัญอีกหลายภาคส่วนงาน

* กองบรรณาธิการวารสารพุทธอาเซียนศึกษา (Buddhist ASEAN Studies Journal: BASJ)

ของรัฐ นอกเหนือไปจากการทำงานภาครัฐแล้ว Rozan ยังเป็นที่รู้จักในฐานะของบล็อกเกอร์ชื่อดังที่บอกเล่าเกร็ดความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของประเทศบรูไนผ่านเว็บไซต์ bruneiresources.blogspot.com ด้วยความชื่นชอบในการเขียนบวักบองค์ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของเขา จึงทำให้บรรณาธิการของหนังสือพิมพ์ *The Brunei Times* เชื้อเชิญให้เขาร่วมแบ่งปันเรื่องราวในคอลัมน์ *the Golden Legacy* รายสัปดาห์ แม้ภาระงานภาครัฐที่ค่อนข้างยุ่ง แต่ Rozan กลับรู้สึกสนุกและชื่นชอบที่จะแบ่งปันเรื่องราวที่เขาได้รับรู้มาถ่ายทอดลงในงานเขียน นอกเหนือจากหนังสือเรื่อง *Monsters, Dragons and Fairies Myths and Legends from Borneo and Brunei* แล้ว เขายังมีงานเขียนและบทความวิชาการที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ความเชื่อของชนพื้นเมืองบนหมู่เกาะบอร์เนียวและบรูไนอีกมากมาย ในงานเขียนแต่ละเรื่อง Rozan ได้ทำการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารทางวิชาการจากแหล่งข้อมูลหลายแห่ง รวมทั้งเรื่องเล่าปากเปล่าที่เขาได้รับฟังมาจากบรรพบุรุษ แล้วจึงรวบรวมเป็นงานเขียนที่เข้าใจง่าย เปรียบเสมือนเขาเป็นคุณลุงแก่ๆที่กำลังเล่านิทานให้ลูกหลานฟัง เขาให้เหตุผลว่า ต้องการที่จะส่งผ่านเรื่องราวที่เขาได้รับรู้มาสู่คนยุคหลังให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เพื่อให้ทราบถึงความเป็นมา ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ความเชื่อ และวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ในอดีตสู่การเปรียบเทียบเหตุการณ์ที่แตกต่างไปจากเดิมจากความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย ถึงแม้เยาวชนยุคใหม่อาจยังไม่มีความสนใจในเรื่องของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นหรือเรื่องเล่าเหล่านี้ แต่เมื่อเวลาผ่านไปพวกเขาจะเริ่มให้ความสนใจและทำความเข้าใจกับมันมากยิ่งขึ้น ปัจจุบัน Rozan เป็นวิทยากรบรรยายให้กับศูนย์การศึกษาตลอดชีวิต (Centre of Lifelong Learning) ที่ มหาวิทยาลัยแห่งบรูไนดารุสซาลาม (Universiti Brunei Darussalam) และศึกษาต่อปริญญาเอกในสาขา Islamic Governance รวมทั้งเป็นวิทยากรบรรยายในสาขาวิชา Brunei Studies ให้กับมหาวิทยาลัยต่าง ๆ อีกด้วย

Monsters, Dragons and Fairies Myths and Legends from Borneo and Brunei

เรื่องราวในหนังสือเล่มนี้ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องราวลึกลับตำนาน เทพนิยายต่าง ๆ และประวัติศาสตร์ของสถานที่สำคัญในประเทศบรูไน ความเชื่อของชนพื้นเมืองบนเกาะบอร์เนียวและบรูไน ผู้เขียนใช้วิธีบรรยายในลักษณะของเรื่องเล่า หรือนิทานปรัมปรา ใช้คำถามในการขับเคลื่อน กระตุ้นความสงสัยและชวนให้ผู้อ่านติดตาม อาทิเช่น ในบทความเรื่อง The Tales of the Bananas, Dragons and Tigers เริ่มต้นด้วยการตั้งคำถามว่า เหตุใดบรูไนจึงมีสถานที่ที่เรียกว่าถ้ำเสือ (Sawang Harimau of Tiger's Caves) ทั้ง ๆ ที่ประเทศบรูไนนั้นไม่มีเสือ จากนั้นจึงตอบคำถามด้วยการบอกเล่าถึงตำนานพื้นถิ่นของสถานที่นั้น ๆ ตามตำนานเล่าว่ามีสองสามีภรรยาได้ย้ายไปอาศัยอยู่ในถ้ำ โดยที่ไม่ทราบว่ามีเสืออาศัยอยู่ 1 ตัว ภรรยาถูกเสือทำร้าย สามีจึงกลับมาตามคนในหมู่บ้านไปช่วยกันปราบเสือแต่เมื่อไปถึงภรรยาได้เสียชีวิตแล้ว และไม่พบร่องรอยของเสือเลย สามีเสียใจและอับอายที่ไม่สามารถปกป้องภรรยาได้จึงฆ่าตัวตายตาม ชาวบ้านเชื่อกันว่าสิ่งที่อาศัยอยู่ในถ้ำนั้นไม่ใช่เสือแต่เป็นภูติที่แปลงร่างเป็นเสือ คล้ายๆกับเสือสมิงในบ้านเรา บทความเรื่อง The Dragon of Mount Kinabalu เองก็เกริ่นนำด้วยการบรรยายถึงชื่อถนนสายต่าง ๆ ในกรุงบันดาเสรีเบกาวัน ที่ตั้งขึ้นตามชาวอังกฤษที่เข้ามาอาศัยอยู่ในบรูไนช่วงยุคอาณานิคม ต่อด้วยการเปิดประเด็นชวนให้สงสัยว่าเหตุใดชื่อถนนสายหนึ่งในชนบทของบรูไนชื่อ Jalan Ong Sum Ping ที่คล้ายกับชื่อภาษาจีน แต่แท้ที่จริงแล้ว Ong Sum Ping คือชื่อของสุลต่านคนแรกและคนที่สองเมื่อประมาณ 600 ปีที่แล้ว ที่เดินทางมาจากจีนที่เป็นจักรวรรดิเรืองอำนาจสูงสุดในสมัยนั้นส่งมาเพื่อปราบมังกรบนภูเขาคินาบาลู เป็นต้น

ในส่วนของความเชื่อเรื่องภูติผี วิญญาณ ขอยกตัวอย่างเนื้อหาจากบทความเรื่อง The Ghostly Spirits of the Alai Bubu Dance ผู้เขียนได้เล่าถึงประเพณีการเต้นรำที่เรียกว่า Tarian Bubu หรือ Tarian Alai Bubu เป็นการอัญเชิญวิญญาณหรือภูติผีที่อาศัยอยู่ในป่ามาร่ายรำเพื่อเฉลิมฉลอง หมอผีหรือตัวแทนชาวบ้านจะเชิญดวงวิญญาณเข้ามาอยู่

ในซัดักปลา จากนั้นจะร้องเพลงที่มีลักษณะคล้ายบทสวดเพื่อให้เหล่าวิญญาณหรือภูตผีออกมาเพื่อร่วมเฉลิมฉลองไปด้วยกัน โดยชาวบ้านจะล้อมวงถือซัดักปลาไว้ตรงกลางและเต้นรำ เนื่องจากชาวบ้านบนเกาะบอร์เนียวมีอาชีพหลักคือการทำประมง ดังนั้น จึงมีความเชื่อในเรื่องของการเซ่นสรวงบูชาอุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบอาชีพ แต่การเต้นรำในลักษณะนี้จะมีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป กล่าวคือ ในกลุ่มชาวเมลานา (Melanaus) พิธีนี้จะจัดขึ้นในงานศพ เพื่อให้ดวงวิญญาณของคนตายจากโลกนี้ไปอย่างหมดห่วง จึงเป็นหน้าที่ของคนเป็น ที่จะต้องทำการปลดปล่อยดวงวิญญาณด้วยการเต้นรำที่สนุกสนานหรือการเล่นเกมส์ ชาวเมลานามีความเชื่อว่าหากดวงวิญญาณไม่สามารถที่จะจากไปอย่างสงบก็จะกลายเป็นผีร้ายตามหลอกหลอนผู้คน นอกจากนี้ ที่เมืองแซมบาส (Sambas) ทางตะวันตกของเกาะกาลิมันตัน จะเรียกการเต้นรำนี้ว่า Timang Bubu เป็นการเต้นรำในพิธีแต่งงาน โดยเนื้อเพลงของการเต้นรำชนิดนี้จะมีเนื้อหาที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละพื้นที่บนเกาะบอร์เนียวแต่จะใช้ซัดักปลาเป็นอุปกรณ์หลักในการประกอบพิธีเหมือนกัน ปัจจุบันในประเทศบรูไน หาชมการเต้นรำแบบนี้ได้ยากมาก ส่วนใหญ่ที่พบจะเป็นการเต้นรำประกอบเพลงของเด็ก ๆ ที่มีชื่อว่า Dang Mengalai เนื้อเพลงจะมีเค้าโครงมาจากบทสวดแต่จะไม่มีคำอัญเชิญภูตผีหรือวิญญาณใด ๆ เป็นบทเพลงที่ทุกคนสามารถร้องได้และมีทำนองที่สนุกสนาน

บทสรุป

สำหรับหนังสือเรื่อง Monsters, Dragons and Fairies Myths and Legends from Borneo and Brunei เล่มนี้ ผู้เขียนมีความตั้งใจที่จะถ่ายทอดวัฒนธรรมประเพณีความเชื่อดั้งเดิม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและตำนานต่าง ๆ บนหมู่เกาะบอร์เนียว ผ่านการเล่าเรื่องที่ผู้เขียนกลั่นกรองออกมาในลักษณะคล้ายกับนิทานพื้นบ้านที่ผู้อ่านสามารถเข้าใจได้โดยง่าย อีกทั้งข้อมูลประกอบสามารถค้นหาเพิ่มเติมจากแหล่งข้อมูลอื่น ๆ ได้ ดังนั้นหนังสือเล่มนี้จึงมีคุณค่าในด้านของการศึกษาเชิงวัฒนธรรม การเปรียบเทียบความแตกต่าง

และลักษณะของการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่หลากหลายและคล้ายคลึงกันของกลุ่มประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

เอกสารอ้างอิง

Pauline Chan. *On the Write Path*. Retrieved on 30 December 2018, from <https://borneoinsidersguide.com/on-the-write-path-with-rozan-yunos/>

Rozan Yunos. (2017). *Monsters, Dragons and Fairies Myths and Legends from Borneo and Brunei*. Brunei Darussalam: Akbar Printers.

ภาคผนวก

คำแนะนำสำหรับผู้เขียนบทความ

สถานที่ติดต่อเกี่ยวกับบทความ

สำนักงานศูนย์อาเซียนศึกษา ห้อง A 400 อาคารเรียนรวม ชั้น 4 โชน A มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น 43170

โทรศัพท์ 035-248505

Email: mcuasean@gmail.com

ประเภทผลงานที่ตีพิมพ์ (ภาษาไทย/ ภาษาอังกฤษ)

- บทความวิจัย (Research Article)
- บทความวิชาการ (Academic Article)
- บทความปริทัศน์ (Article Review)
- บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review)
- บทวิจารณ์เชิงวิชาการ (Critique/ Discussion Paper)
- กรณีศึกษา (Case Study)

ข้อกำหนดการจัดพิมพ์ต้นฉบับบทความ

1. ต้นฉบับพิมพ์เป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษก็ได้ แต่เรื่องจะต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ การใช้ภาษาไทยให้ยึดหลักการใช้คำศัพท์และการเขียนทับศัพท์ภาษาอังกฤษตามหลักของราชบัณฑิตยสถาน ให้หลีกเลี่ยง การเขียนภาษาอังกฤษปนภาษาไทยในข้อความ ยกเว้นกรณีจำเป็น เช่น ศัพท์ทางวิชาการที่ไม่มีคำแปล หรือคำที่ใช้แล้วทำให้เข้าใจง่ายขึ้น คำศัพท์ภาษาอังกฤษที่เขียนปนภาษาไทยให้ใช้ตัวเล็กทั้งหมดยกเว้นชื่อเฉพาะ สำหรับต้นฉบับภาษาอังกฤษต้องได้รับการตรวจสอบความถูกต้องด้านการใช้ภาษาจากผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาอังกฤษก่อน

2. ขนาดของต้นฉบับ ใช้กระดาษขนาด A4 (พิมพ์หน้าเดียว) และพิมพ์โดยเว้นระยะห่างจากขอบกระดาษด้านละ 1 นิ้ว (2.54 เซนติเมตร) โดยมีระยะห่างระหว่างบรรทัดเป็นแบบ double space เพื่อสะดวกในการอ่านและแก้ไข

3. ชนิดและขนาดตัวอักษร ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษให้ใช้ตัวอักษรแบบ TH SarabunPSK เหมือนกันตลอดทั้งบทความรายละเอียดต่างของบทความ กำหนดดังนี้

ชื่อเรื่อง (Title)

- ชื่อเรื่องภาษาไทย กำหนดกึ่งกลาง ขนาด 16 point ตัวหนา
- ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ กำหนดกึ่งกลาง ขนาด 16 point ตัวหนา

ชื่อผู้นิพนธ์ (Author)

- ชื่อผู้นิพนธ์ลำดับที่ 1 ทั้งภาษาไทยและอังกฤษ กำหนดขีดขวา ขนาด 16 point ตัวปกติ
- ชื่อผู้นิพนธ์ลำดับถัดไป (ถ้ามี) กำหนดขีดขวา ขนาด 16 point ตัวปกติ
- ใส่เชิงอรรถหน้าแรกเป็นชื่อหน่วยงานของผู้นิพนธ์ และ E-Mail ที่ติดต่อได้ กำหนดขีดซ้าย ขนาด 12 point ตัวธรรมดา

บทคัดย่อ (Abstract)

- หัวข้อ บทคัดย่อ และ Abstract กำหนดขีดซ้าย ขนาด 16 point ตัวหนา
- เนื้อความของบทคัดย่อภาษาไทยและบทคัดย่อภาษาอังกฤษ (Abstract) บรรทัดแรกจัดย่อหน้า โดยเว้นระยะจากขอบซ้าย 0.5 นิ้ว ขนาด 16 point ตัวธรรมดา และบรรทัดถัดไปกำหนดขีดซ้ายตัวธรรมดา

คำสำคัญ (Keyword) ระบุทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เลือกใช้คำที่เกี่ยวข้องกับบทความ อย่างน้อย 3 คำ ขนาด 16 point ตัวธรรมดา

การพิมพ์หัวข้อใหญ่และหัวข้อรอง

- หัวข้อใหญ่ กำหนดขีดซ้าย ขนาด 16 point ตัวหนา
- หัวข้อรอง จัดย่อหน้าเว้นระยะจากขอบซ้าย 0.5 นิ้ว ขนาด 16 point ตัวหนา
- เนื้อความของแต่ละหัวข้อ บรรทัดแรกจัดย่อหน้าโดยเว้นระยะจากขอบซ้าย 0.5 นิ้ว ขนาด 16 point ตัวธรรมดา และบรรทัดถัดไปกำหนดขีดซ้าย

4. ภาพและตารางประกอบ กรณีมีภาพหรือตารางประกอบ กำหนดการจัดพิมพ์ ดังนี้

- ภาพประกอบและตารางประกอบทั้งหมดที่นำมาอ้างอิงต้องไม่ละเมิดลิขสิทธิ์ผลงาน
ของผู้อื่น
- ภาพประกอบจัดกึ่งกลางของหน้ากระดาษ และไม่ต้องติดกรอบภาพ
- ชื่อภาพประกอบจัดอยู่ใต้ภาพ ใช้คำว่า ภาพที่ ต่อด้วยหมายเลขภาพและ
ข้อความบรรยายภาพ กำหนดกึ่งกลางของหน้ากระดาษ ขนาด 14 point ตัว
ธรรมดา
- ชื่อตารางประกอบจัดอยู่เหนือเส้นคั่นบนสุดของตาราง ใช้คำว่า ตารางที่ ต่อด้วย
หมายเลขตารางและข้อความบรรยายตาราง กำหนดชิดขอบซ้ายของหน้ากระดาษ
ขนาด 16 point ตัวธรรมดา
- บอกแหล่งที่มาของภาพประกอบ ตารางประกอบที่นำมาอ้างอิง โดยพิมพ์ห่างจาก
ชื่อภาพหรือเส้นคั่นใต้ตาราง กำหนดเว้นระยะห่าง 1 บรรทัด บรรทัดแรกจัดย่อ
หน้าโดยเว้นระยะจากขอบซ้าย 0.5 นิ้ว ขนาด 14 point ตัวธรรมดา และบรรทัด
ถัดไปกำหนดชิดซ้าย

5. จำนวนหน้า ความยาวของบทความ 8-15 หน้า รวมตาราง รูปภาพและ เอกสารอ้างอิง

หมายเหตุ: ทุกบทความต้องมีบทคัดย่อเป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ในกรณีที่ตีพิมพ์
บทความเป็นภาษาต่างประเทศ ต้องมีบทคัดย่อเป็นภาษาไทยด้วย

การพิจารณาและคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความ
วารสาร (Peer Review) 2 ท่านที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความ
เห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้
พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความและผู้เขียนบทความไม่ทราบ
ชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double-blind peer review)

ส่วนประกอบของบทความ

1. ส่วนบทคัดย่อ (Abstract)

บทคัดย่อควรมีความยาวไม่เกิน 500 คำ โดยแยกต่างหากจากเนื้อเรื่อง บทความวิจัยและบทความปริทรรศน์ต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ซึ่งบทคัดย่อควรเขียนให้ได้ใจความทั้งหมดของเรื่อง ไม่ต้องอ้างอิงเอกสาร รูปแบบ หรือตาราง และลักษณะของบทคัดย่อควรประกอบไปด้วยวัตถุประสงค์ (Objective) วิธีการศึกษา (Methods) ผลการศึกษา (Results) สรุป (Conclusion) และคำสำคัญ (Key words) ซึ่งควรเรียงเรียงตามลำดับและแยกหัวข้อให้ชัดเจน ดังนี้

- **วัตถุประสงค์** ควรกล่าวถึงจุดหมายของการศึกษา
- **วิธีการศึกษา** ควรกล่าวถึงวิธีการค้นคว้าข้อมูล ระเบียบวิธีวิจัยที่นำมาศึกษา สถิติที่นำมาใช้
- **ผลการศึกษา** ควรประกอบด้วยผลที่ได้รับจากการค้นคว้า ศึกษา และผลของค่าสถิติ (ในกรณีที่มีการวิเคราะห์)
- **สรุป** ควรกล่าวถึงผลสรุปของการค้นคว้าและศึกษา
- **คำสำคัญ** ควรมีคำสำคัญ 3-6 คำ ที่ครอบคลุมชื่อเรื่องที่ศึกษา และจะปรากฏอยู่ในส่วนท้ายของบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยต้องจัดเรียงคำสำคัญตามตัวอักษร และคั่นด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,)

2. ส่วนเนื้อเรื่อง ควรประกอบด้วย

2.1 บทนำ (Introduction) เป็นส่วนกล่าวนำโดยอาศัยการปริทรรศน์ (review) ข้อมูลจากรายงานการวิจัย ความรู้ และหลักฐานต่างๆ จากหนังสือหรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาในการศึกษาค้นคว้า สมมติฐานของการศึกษา ตลอดจนวัตถุประสงค์ของการศึกษาให้ชัดเจน

2.2 วิธีการศึกษา (Methods) กล่าวถึงรายละเอียดของวิธีการศึกษาประชากร และกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา และวิธีการศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย รวมทั้งสถิติที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูล

2.3 ผลการศึกษา (Results) เป็นการแสดงผลที่ได้จากการศึกษาและวิเคราะห์ในข้อ 2.2 ควรจำแนกผลออกเป็นหมวดหมู่และสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยการบรรยายในเนื้อเรื่องและแสดงรายละเอียดเพิ่มเติมด้วยภาพประกอบ ตาราง กราฟ หรือแผนภูมิ ตามความเหมาะสม

2.4 การอภิปรายผล (Discussion) เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาจากการวิเคราะห์ของผู้นิพนธ์นำมาเปรียบเทียบกับผลการวิจัยของผู้อื่น เพื่อให้มีความเข้าใจหรือเกิดความรู้ใหม่ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนั้น รวมทั้งข้อดี ข้อเสียขิงวิธีการศึกษา เสนอแนะความคิดเห็นใหม่ๆ ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่ได้จากการศึกษาคั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์

2.5 ข้อเสนอแนะ (Suggestion) การแนะนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

2.6 เอกสารอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบ APA Style (American Psychology Association) ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

2.6.1 เอกสารอ้างอิงทุกลำดับที่ปรากฏอยู่ท้ายบทความต้องมีการอ้างอิงอยู่หรือกล่าวถึงในเนื้อหาของบทความ

2.6.2 จัดพิมพ์เรียงลำดับเอกสารอ้างอิงก่อนหลังตามตัวอักษร และยึดรูปแบบตามรูปแบบของ APA (American Psychology Association) กำหนดขีดขอบซ้ายของหน้ากระดาษ ขนาด 16 point ตัวธรรมดา

ตัวอย่างการเขียนเอกสารอ้างอิง

การเขียนชื่อผู้แต่ง

ไม่ต้องลงคำนำหน้านาม ตำแหน่งทางวิชาการ คำเรียกทางวิชาชีพและตำแหน่งยศต่าง ๆ (ยกเว้น มีฐานันดรศักดิ์ บรรดาศักดิ์ และสมณศักดิ์)

ผู้เขียน 1 คน

ผู้แต่ง1.(ปีที่พิมพ์).ชื่อเรื่อง. สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ผู้เขียน 2 คน

ผู้แต่ง1,และผู้แต่ง2. (ปีที่พิมพ์).ชื่อเรื่อง. สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ผู้เขียน 3 คน

ผู้แต่ง1./ผู้แต่ง2./และผู้แต่ง3.(ปีที่พิมพ์).ชื่อเรื่อง. สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

1. หนังสือ

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อหนังสือ. สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

วรวิทย์ เจริญเลิศ. (2562). *ประวัติแนวคิดเศรษฐกิจการเมือง*. กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หมายเหตุ หนังสือที่ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งให้ขึ้นต้นด้วยชื่อหนังสือ

2. บทความวารสาร

2.1 วารสารแบบรูปเล่ม

ชื่อผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง. ชื่อวารสาร, ปีที่(ฉบับที่), หน้าแรก-หน้าสุดท้าย.

ตัวอย่าง

ศักดิ์สิทธิ์ เขาวนัลักษณะสกุล และ ยุพา ปราชญากุล. (2561). *วารสารบริหารธุรกิจและ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง*, 1(3), 17-34.

2.2 วารสารออนไลน์

2.2.1 กรณีไม่มีเลข DOI

ชื่อผู้เขียน.(ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง.ชื่อวารสาร, ปีที่(ฉบับที่), หน้าแรก-หน้าสุดท้าย. สืบค้น

จาก หรือ Retrieved from <http://www.xxxxxxxx>

ตัวอย่าง

Pattaratumrong, M. , & Wongkhamhaeng, K. (2019) . The Molecular
Identification of Nephtys species (Polychaeta: Phyllodocida) from
Songkhla Lake, Southern Thailand. *Naresuan University Journal:
Science And Technology (NUJST)*, 27(3), 1-9. Retrieved from
[http://www.journal.nu.ac.th/NUJST/article/view/Vol-27-No-3-2019-1-](http://www.journal.nu.ac.th/NUJST/article/view/Vol-27-No-3-2019-1-9)

2.2.2 กรณีมีเลข DOI

ชื่อผู้เขียน.(ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง.ชื่อวารสาร, ปีที่(ฉบับที่), หน้าแรก-หน้าสุดท้าย.doi:
12345678

ตัวอย่าง

Chantana, C. (2019). A Cooling System for a Mushroom House for Use in the Upper Central Region Climate of Thailand. *Naresuan University Journal: Science And Technology (NUJST) , 27(3) , 10- 19.*
doi:10.14456/nujst.2019.22

3. รายงานการประชุมหรือสัมมนาทางวิชาการ

ชื่อผู้แต่ง.(ปีที่พิมพ์).ชื่อเรื่อง.ชื่อเอกสารรวมเรื่องรายงานการประชุม, วัน เดือน ปี สถานที่จัด. เมืองที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

กรมวิชาการ. (2538). *การประชุมปฏิบัติการรณรงค์เพื่อส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน*, 25-29 พฤศจิกายน 2528 ณ วิทยาลัยครูมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม. กรุงเทพฯ: ศูนย์พัฒนาหนังสือ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.

4. วิทยานิพนธ์

ชื่อผู้แต่ง.(ปีที่พิมพ์). ชื่อวิทยานิพนธ์ (ระดับปริญญาของวิทยานิพนธ์). เมืองที่พิมพ์: สำนักพิมพ์

ตัวอย่าง

สมคิด สร้อยน้ำ. (2557). *การพัฒนาตัวแบบองค์การแห่งการเรียนรู้ในโรงเรียนมัธยมศึกษา* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

5. การอ้างอิงจากอินเทอร์เน็ต

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่เผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ต). ชื่อเรื่อง/ชื่อบทความ. สืบค้นเมื่อ วัน เดือน ปีจาก

ตัวอย่าง

ประภัสสร กิมสุวรรณวงศ์. (2556). การดูแลสุขภาพแบบองค์รวมของผู้สูงอายุตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนา. สืบค้นเมื่อ 10 มีนาคม 2560 จาก

<http://oknation.nationtv.tv/blog/SocialDevelopmentByBuddhism/2013/12/15/entry-1>

6. หนังสือแปล

ชื่อผู้แต่งต้นฉบับ. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่องที่แปล [ชื่อเรื่องต้นฉบับ] (ชื่อผู้แปล, แปล). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์. (ต้นฉบับพิมพ์ปี ค.ศ. หรือ พ.ศ.).

ตัวอย่าง

แบร์รี สมาร์. (2555). *มิเชล ฟูโกต์* [Michel Foucault] (จามะรี เชียงทอง และสุนทร สราญจิต, แปล). กรุงเทพฯ:ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). (ต้นฉบับพิมพ์ปี ค.ศ. 1994).

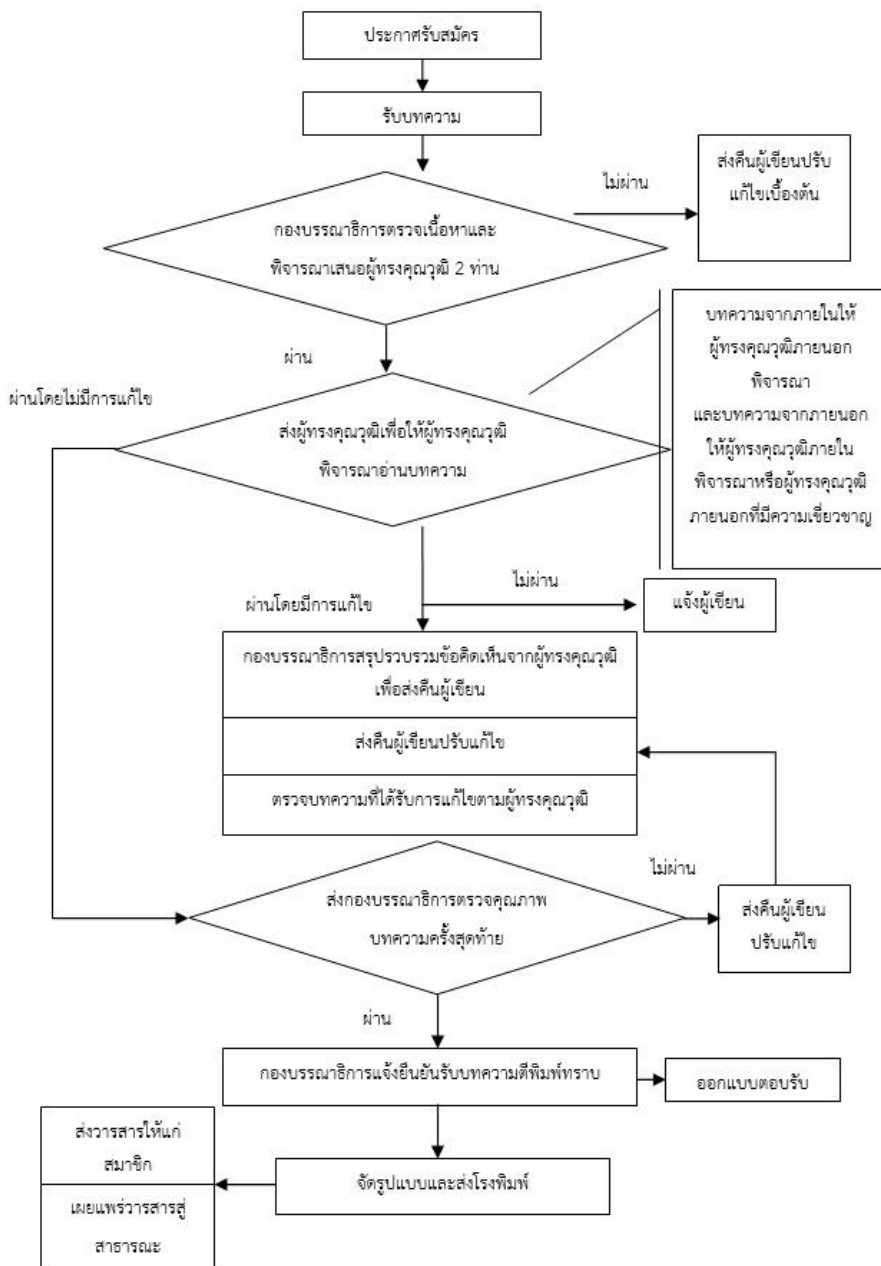
7. บทสัมภาษณ์

สัมภาษณ์ ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์, ตำแหน่ง (ถ้ามี), วัน เดือน ปี ที่ทำการสัมภาษณ์.

ตัวอย่าง

สัมภาษณ์พระพรหมบัณฑิต, อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 18 กรกฎาคม 2557

ขั้นตอนการดำเนินงานวารสารพุทธอาเซียนศึกษา

แบบประเมินบทความตีพิมพ์ลงในวารสารพุทธอาเซียนศึกษา

ชื่อบทความ

.....

ชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ/ชื่อผู้อ่านบทความ :

สถานที่ทำงาน :

โทรศัพท์.....โทรสาร.....

Email.....

การประเมินคุณภาพทั่วไป

1. คุณภาพทางวิชาการ

เกณฑ์ประเมิน : บทความที่ดีควรเสนอหลักวิชาการที่เชื่อถือได้ รายละเอียดที่น่าเสนอ
ต้องผ่านการวิเคราะห์ / วิจัย และมีเอกสารหรือหลักฐานสนับสนุน

ดีมาก เหตุผล

.....

.....

ดี เหตุผล

.....

.....

พอใช้ เหตุผล

.....

.....

ยังเชื่อถือไม่ได้ เหตุผล

.....

.....

ความเห็นหรือข้อเสนอแนะ (ถ้ามี)

ประโยชน์ทางวิชาการ

เกณฑ์ประเมิน : บทความที่มีความสำคัญคือบทความที่เสนอความรู้หรือประเด็นใหม่ๆที่เป็นประโยชน์ต่อวงวิชาการ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้

☐ ดีมาก	☐ ดี
☐ พอใช้	☐ ยังไม่สมควรจัดพิมพ์

ความเห็นหรือข้อเสนอแนะ (ถ้ามี)

การใช้ศัพท์ทางวิชาการและภาษาที่ใช้

เกณฑ์ประเมิน : มีการใช้ศัพท์ที่เป็นที่ยอมรับในวงวิชาการสาขานั้น

☐ ดีมาก	☐ ดี
☐ พอใช้	☐ ยังเชื่อถือไม่ได้

ความเห็นหรือข้อเสนอแนะ (ถ้ามี)

2. การเขียนบรรณานุกรม

เกณฑ์ประเมิน : มีการอ้างอิงและการเขียนบรรณานุกรมที่ถูกต้อง ครบถ้วนและเป็นระบบเดียวกัน

☐ ดีมาก	☐ ดี
☐ พอใช้	☐ ยังเชื่อถือไม่ได้

ความเห็นหรือข้อเสนอแนะ (ถ้ามี)

สรุปความเห็นผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับการตีพิมพ์บทความ

เห็นสมควรให้ตีพิมพ์บทความได้โดยไม่ต้องแก้ไข

เห็นสมควรให้ตีพิมพ์บทความได้โดยมีข้อแก้ไข ดังนี้

1.

2.

3.

4.

5.

ไม่สมควรให้ตีพิมพ์บทความ เนื่องจาก

1.

2.

3.

ข้อคิดเห็นอื่น ๆ

.....
.....
.....
.....

ลงชื่อ.....

()

ผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้อ่านบทความ

หมายเหตุ : หากมีประเด็นชี้แนะอื่นๆ และพื้นที่ไม่เพียงพอ ท่านสามารถขยายต่อเพิ่มเติม
จากนี้ได้

